

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

В. О. МИРОШНИЧЕНКО
В. В. ЦИКАЛО

**Тренажер для формування
просторової компетентності учнів
на основі шкільного курсу
історії України**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Запоріжжя
Статус
2024

*Рекомендовано до друку
як навчально-методичний посібник рішенням Вченої ради
гуманітарно-економічного факультету
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол №5 від 29 грудня 2023 р.)*

Рецензенти:

Макаренко Тамара Петрівна, кандидат історичних наук, декан гуманітарно-економічного факультету, доцент кафедри правознавства Бердянського державного педагогічного університету;

Федорик Юрій Володимирович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та філософії Бердянського державного педагогічного університету.

Автори:

Мирошніченко Володимир Олександрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри правознавства Бердянського державного педагогічного університету;

Цикало Віталій Вікторович, вчитель історії та правознавства, вчитель вищої категорії, директор КУ "Новокарлівський ліцей".

Мирошніченко В. О., Цикало В. В.

М15 Тренажер для формування просторової компетентності учнів на основі шкільного курсу історії України : навчально-методичний посібник. — Запоріжжя : СТАТУС, 2024. — 116 с.

ISBN 978-617-8040-58-1

Навчально-методичний посібник є комплексом завдань для формування та розвитку просторової (картографічної) компетентності учнів. У посібнику презентується добірка дидактичних завдань за картосхемами та відповідями до них. Дані тренувальні завдання складені у форматі ЗНО (НМТ) з історії України.

Для здобувачів освіти загальноосвітніх навчальних закладів, вчителів історії та всіх, хто цікавиться питаннями просторової складової вітчизняної історії.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Поради щодо того як працювати з посібником	8
Завдання	9
Відповіді	60
Список використаних джерел та літератури.....	111
Корисні інтернет-посилання для вчителя історії	113

ПЕРЕДМОВА

Просторова (картографічна) компетентність є важливою складовою освіти учнів у сучасному світі. Вона означає здатність до розуміння та використання карт для опису та аналізу географічних та історичних фактів та подій. Це включає в себе знання про картографічні проекції, символіку, масштаби, способи відображення географічної та історичної інформації на карті. Використання карт на уроках історії є надзвичайно корисним для учнів. Карти можуть допомогти учням краще зрозуміти географічне та історичне середовище певної історичної події, допомогти в її відтворенні та аналізі. Карти можуть бути використані для показу шляхів розповсюдження ідей, торгівлі та війн, що допоможе учням більш глибоко зрозуміти історію світу.

Під час формування просторової (картографічної) компетентності на уроках історії, важливо починати з основних понять та термінів, які пов'язані з картографією. Учні повинні знати, що таке масштаб, символіка, картографічні проекції, легенда, орієнтація на місцевості та інші ключові терміни. І далі формування просторової (картографічної) компетентності, розпочинається з найпростіших дій, зі знайомства з окремими країнами, потім вивчається історія єдиного світу в той чи інший період. Карта стає одним із найважливіших засобів добування сутнісних знань. На заключному етапі учні піднімаються від знань історичної топографії та умінь нею оперувати до уявлень про динаміку геополітичного становища держав, цивілізацій.

Пристаювання картографічних матеріалів на уроках історії може бути використане для підвищення рівня розуміння та інтерпретації подій в історії. Це дозволяє учням краще зрозуміти зміст подій та їх хронологічні послідовності. Крім того, використання картографічних матеріалів на уроках історії може допомогти учням розвивати критичне мислення та навички аналізу, оскільки вони змушені аналізувати дані на карті та використовувати свої знання для того, щоб зрозуміти зв'язки між подіями.

Отже, одне з основних завдань сучасної історичної освіти — формування в учнів просторової компетентності. На уроці історії всі події минулого розглядаються в часі та просторі. Формуванню просторових уявлень учнів сприяють завдання з картами та картосхемами. Робота з картою є невід'ємним елементом уроку історії.

Вміння користуватися історичною картою є не самоціллю, а засобом для більш усвідомленого сприйняття подій та явищ історії. Карта, яка є візуальним втіленням довгих сценаріїв, що описують місця та їх особливості, допомагає краще зрозуміти їх історію. Візуальна інформація перевершує сценарії та читабельну інформацію майже в кожному аспекті навчання, оскільки людський мозок реагує на візуальну інформацію та зберігає її ефективніше.

Історики—методисти вже давно зауважили, що саме карта, а точніше, міцно відбитий у пам'яті зоровий образ території держави, відображеної на карті, — її розташування щодо інших держав,

конфігурація кордонів, традиційний колір, яким зафарбовано територію, — є тим каркасом на який проектується й нанизується інформація про цю державу і який запобігає її розпорошенню й неминучому поступовому забуванню, а також «засмічуванню» пам'яті.

На основі таких спостережень у методиці сформульовано значення історичної карти в навчанні історії, яке є загальновідомим: вона слугує засобом формування просторових уявлень, історико–географічних знань і картографічних умінь; сприяє розумінню й аналізу перебігу історичних подій та процесів, розкриттю причинно–наслідкових зв'язків, узагальненню певного історичного змісту.

Просторові уявлення в навчанні історії — це відтворений у свідомості учнів картинний чи умовно–графічний образ місцезоташування історико–географічних об'єктів та фактів, що їх вивчають учні. Історична карта — важливий об'єкт пізнавальної діяльності учнів: це й унаочнена основа для осмислення зв'язків між історичними явищами та процесами, і джерело історичної інформації, і інструмент узагальнення та систематизації навчального матеріалу, і засіб перевірки знань та умінь учнів.

Згідно з дослідженнями, мозок людини зберігає візуальний вміст довше, ніж текстову інформацію. Текстова інформація також містить мовні бар'єри, які обмежують швидкість передачі інформації разом з її розумінням. Подібним чином карти допомагають своєю ефективністю, ясністю та простотою у вивченні історії.

Окрім ефективності передачі інформації, карти відіграють важливу роль у вивченні історії. Історики доклали зусиль, щоб зрозуміти, як клімат, форми рельєфу та людська діяльність сформували минулі події. Щоб вивчати історію цивілізації чи місця, істориком необхідно знати його розташування, особливості, людську діяльність, регіон, а також взаємодію людини та навколишнього середовища. Однак карта містить відповіді на питання де, чому і як.

Розташування місць відіграє важливу роль у вивченні історії. Історики знають, що настання будь–якої події значною мірою залежить від місця її виникнення. А карта — це єдиний інструмент, який точно вказує та описує місце історичної події. Посилання на мапи дасть глибоку ерудицію щодо географічних особливостей, що зрештою допоможе йому зрозуміти її історію.

Уявлення про історичний простір — це співвідношення певних історичних подій із певним місцем їх здійснення, тобто локалізація історичних подій.

Знайомство з історичним фактом, як правило, починається з його тимчасової та просторової локалізації. Локалізація історичних фактів у часі та просторі — одна з умов усвідомлення школярами окремих фактів як послідовних ланок закономірних історичних процесів, що протікають на певних територіях та у відповідному історико–географічному середовищі.

Локалізація подій у просторі досягається за допомогою різних наочних посібників: карт, схем, планів, картин, фотографій, крейдяних

малюнків, аплікацій. Але важливою передумовою для формування історико–просторових уявлень є той факт, що простір в основних його характеристиках (розмір, протяжність, взаєморозташування) вже відомий учням на початок вивчення історії.

Історичні карти створюються на географічній основі і є зменшеними узагальненими образно та знаковими зображеннями історичних подій чи періодів. Зображення даються на площині у певному масштабі з урахуванням просторового розташування об'єктів. Карти в умовній формі показують розміщення, поєднання та зв'язки історичних подій та явищ, що відбиваються та характеризуються відповідно до призначення даної карти.

Якщо історична карта, майже неминучий атрибут будь–якого уроку історії, служить наочним посібником щодо найрізноманітніших розділів курсу та різноманітних сторін життя, то застосування схематичних планів під час уроків історії пов'язано, за рідкісним винятком, з вивченням саме військово–історичної чи військово–революційної тематики.

При переході від однієї карти до іншої важливо забезпечити наступність. Якщо на картах відзначені різні регіони, то визначаються їх просторові взаємини. Цьому допомагає узагальнююча карта, що охоплює обидва ці регіони. Потім виявляються тимчасові відносини між картами – різночасність чи синхронність подій історії.

Загалом дидактична карта допомагає наочно уявити рух історії.

По–перше, це стосується подій, безпосередньо пов'язаних з переміщенням людей: міграції, завоювання. Освоєння нових територій. Карти та картосхеми використовуються, щоб показати хід військових дій, битв, маршрути різноманітних експедицій тощо.

По–друге, фіксація на карті поодиноких подій допомагає побачити загальні риси та елементи значних процесів (це стосується, наприклад, серій революцій).

По–третє, зіставлення інформації, що містять карти, які стосуються різних епох і століть, дозволяє простежити масштабні зміни у житті людського суспільства (виникнення і занепад держав, зміна цивілізацій тощо).

Карти виконують багато функцій у навчальному процесі. Вони виступають як:

- форма локалізації історичних подій та явищ у просторі;
- джерело історичної інформації;
- наочна основа осмислення зв'язків між історичними явищами;
- інструмент узагальнення та систематизації історичного матеріалу;
- засіб перевірки знань та умінь учнів.

Також слід нагадати, що кожна компетентність характеризується специфічними вміннями. Так і в структурі просторової компетентності провідні вітчизняні методисти виділяють такі групи умінь: 1) співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами; 2) користуючись картою, пояснювати причини і наслідки історичних подій, процесів вітчизняної

та всесвітньої історії, основні тенденції розвитку міжнародних відносин, пов'язані з геополітичними чинниками і факторами навколишнього середовища; 3) характеризувати, спираючись на карту, історичний процес та його регіональні особливості.

Структура просторової компетентності за вміннями

Компетентність	Групи умінь	Уміння
просторова	1) співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами	1. Показувати на карті місця історичних подій, поширення явищ і розвитку процесів
		2. Співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з природними умовами країн
	2) користуючись картою, пояснювати причини і наслідки історичних подій, основні тенденції розвитку міжнародних відносин, пов'язані з геополітичними чинниками	1. Користуватися картою для пояснення причин і наслідків історичних подій
		2. Пояснювати, за допомогою карти, перебіг процесів вітчизняної та всесвітньої історії
		3. Пояснювати тенденції розвитку міжнародних відносин, пов'язані з геополітичними чинниками
	3) характеризувати, спираючись на карту, історичний процес та його регіональні особливості	1. Характеризувати, спираючись на карту, конкретні події, явища, процеси в історії
2. Пояснювати, за допомогою карти, регіональні особливості розвитку історичного процесу		

Загалом слід зазначити, що робота з історичними картами на уроках історії, це додаткове навантаження на вчителя і учнів, але водночас, це і важлива та необхідна частина успішного навчання предметів «Історія України» та «Всесвітня історія».

Наш навчально-методичний посібник є комплексом завдань для формування та розвитку просторової (картографічної) компетентності учнів саме на уроках історії України. Тренувальні завдання складені у форматі ЗНО (НМТ), що допоможе додатково якісно підготуватися до вступних випробувань у заклади вищої освіти.

Поради щодо того як працювати з посібником

Насамперед, звикайте до того, що карти на ЗНО (НМТ) чорно-білі, тому, ареали поширення певних подій / явищ позначені відтінками сірого, штрихуванням, жирними лініями тощо.

Орієнтуйтеся за річками (наприклад, сіверяни жили на лівому березі Дніпра, на притоках Дніпра). Пригадаймо береги Дніпра: західний берег – правий, східний – лівий.

Обов'язково звертайте увагу на умовні позначення на мапі. Якщо є легенда карти (розшифрування умовних позначень у кутку карти), то неодмінно зауважте всі її елементи.

Маркерами щодо діяльності певних персоналій є: воєнні походи; приєднання племен (Святослав приєднав в'ятичів на р. Ока); заснування міст (наприклад, місто Юр'їв – на честь християнського імені Ярослава Мудрого) тощо.

Під час вибору правильної відповіді, кожен варіант звіряйте з інформацією на карті. Чи дійсно на мапі позначено (відтінком / лінією / штрихуванням / стрілкою / іншою умовною позначкою / сукупністю позначок) те, про що йдеться у варіанті відповіді.

Звертайте увагу на назви населених пунктів, на те, як саме називаються держави (УСРР чи УРСР, Російська імперія чи Російська СФРР), у якому напрямку (Пн., Пд, Зх., Сх.) та на які міста спрямовані стрілки тощо.

Уявляйте та створюйте асоціації. Наприклад, контури території Війська Запорозького за Зборівським миром 1649 р. можуть нагадувати вершника на бику.

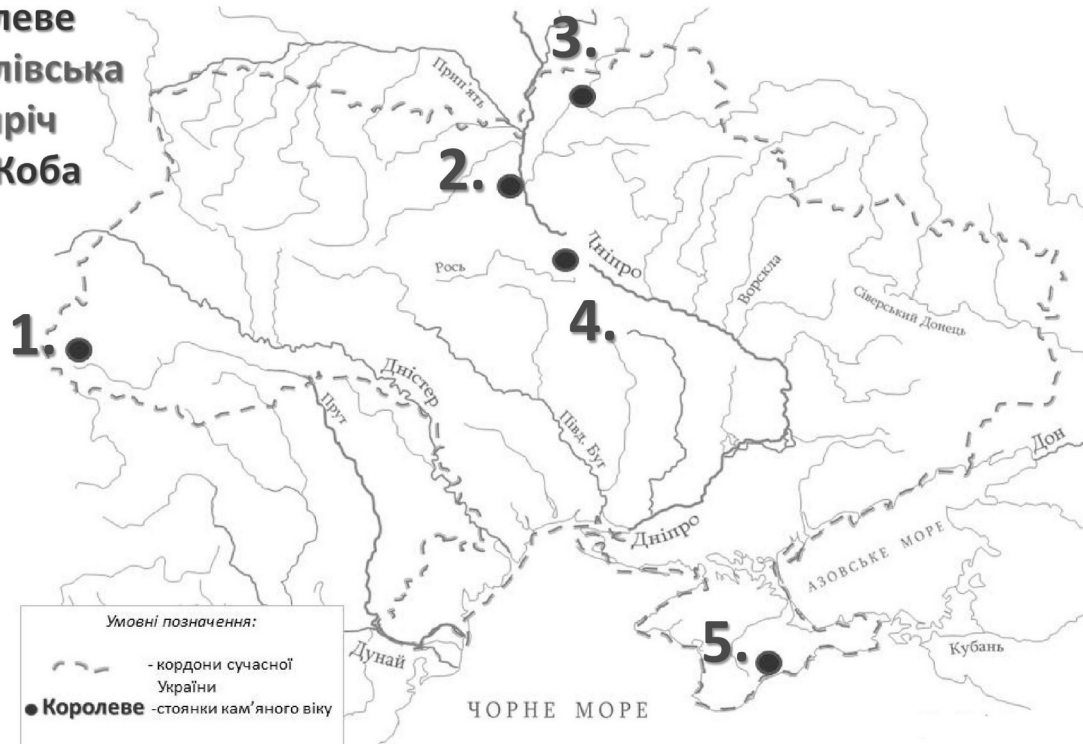
Окрім того, карти у нашому посібнику допомагають виконати інші тестові питання: у зошиті неодмінно будуть карти до інших питань, використавши які, ви можете пригадати, де відбувалися ті чи ті події (у питаннях, де є згадки про географічні об'єкти, але немає карти).

Наш посібник-тренажер умовно поділений на дві частини: у першій частині карти з завданнями, а у другій – карти з правильними відповідями до них. Таким чином, Ви не будете відразу бачити правильну відповідь і погортавши посібник запам'ятаєте більше інформації.

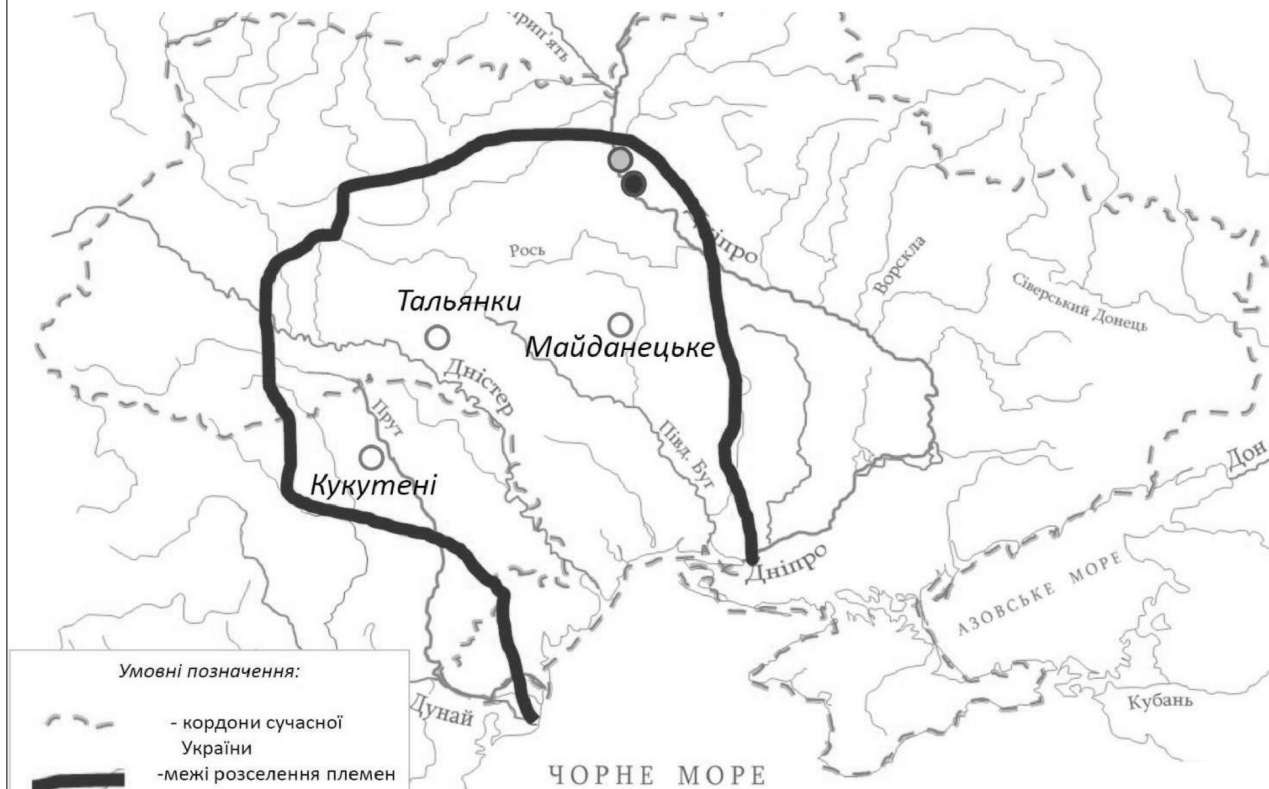
ЗАВДАННЯ

1. Установіть відповідність між назвами палеолітичних пам'яток України та їхнім місцезнаходженням:

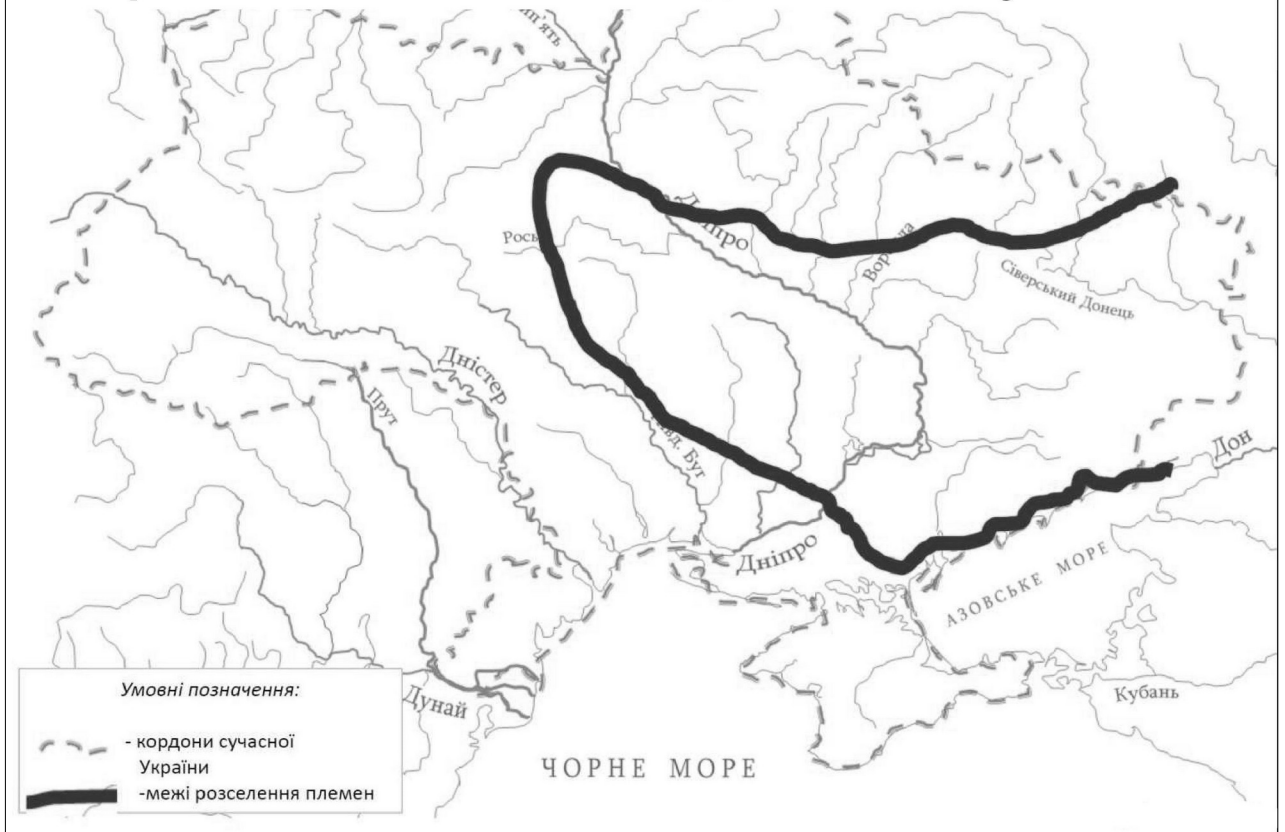
- а) Мізин
- б) Королеве
- в) Кирилівська
- г) Межиріч
- д) Киїк-Коба

2. На картосхемі чорною лінією позначено межі розселення яких племен доби енеоліту?

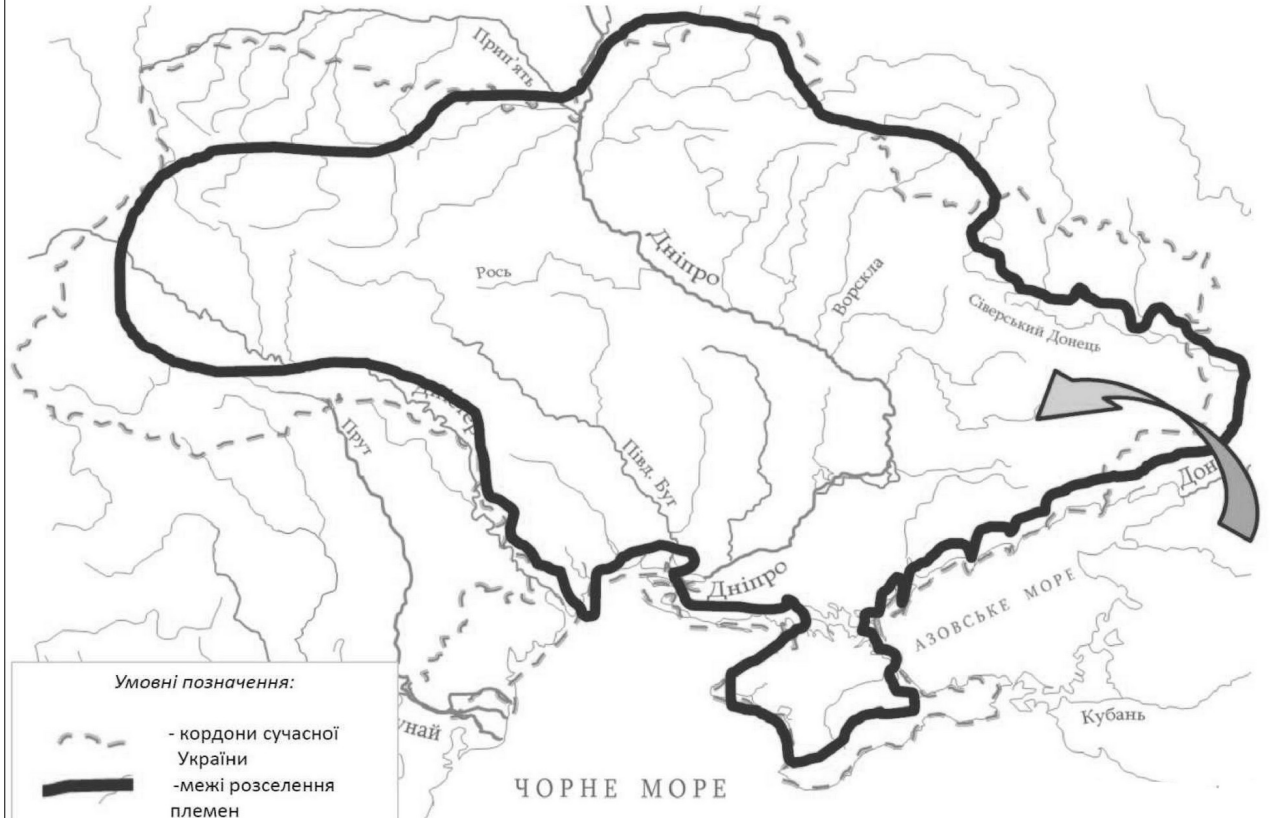
3. На картосхемі чорною лінією позначено межі розселення яких племен доби енеоліту?

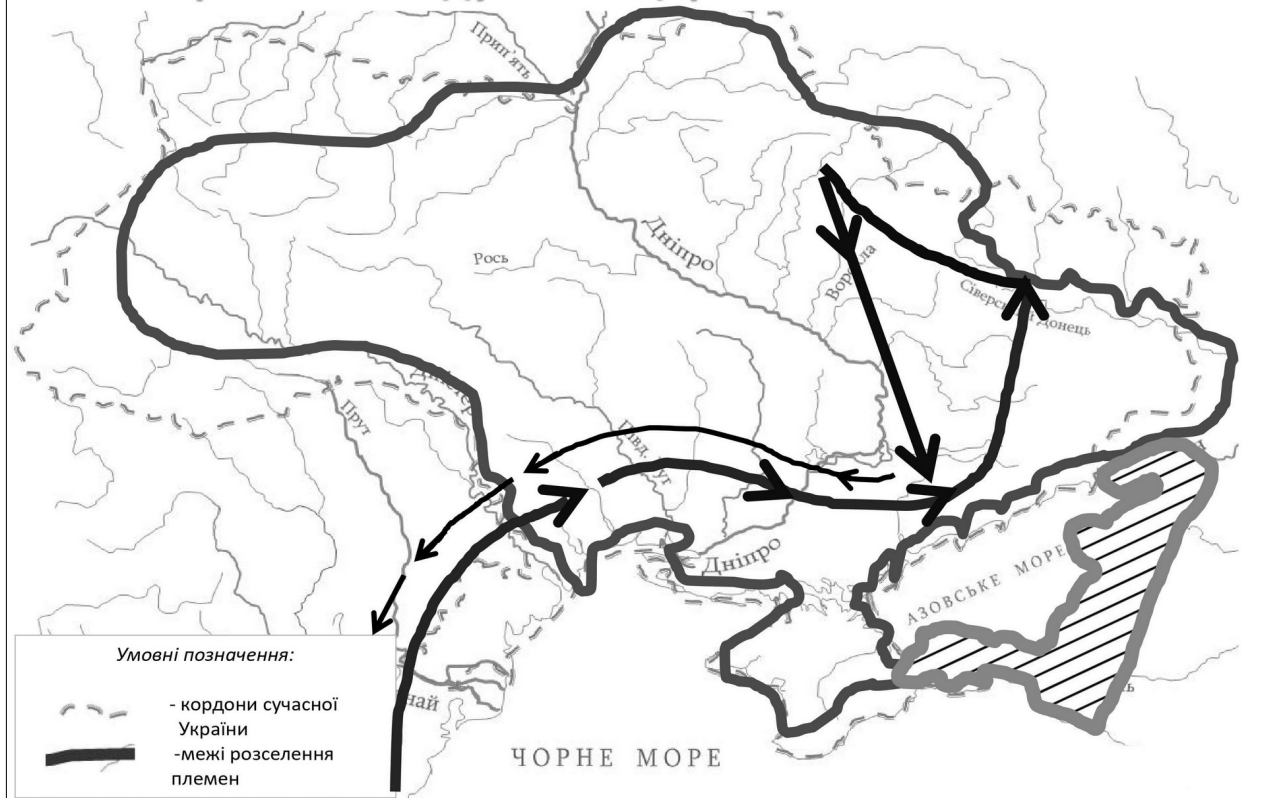
4. На картосхемі чорною лінією позначено межі розселення кочових племен, які вперше застосували залізну зброю. Що це за племена?

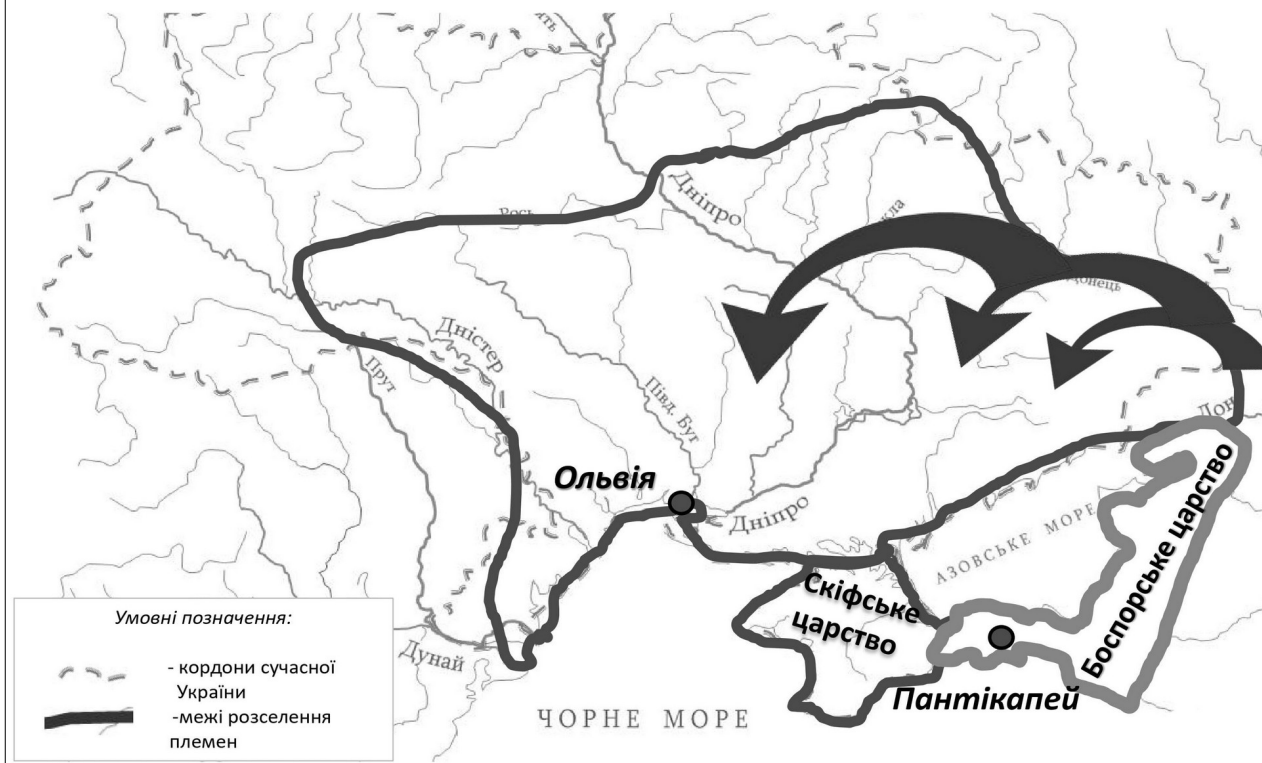
5. На карті чорною лінією позначено територію якого державного утворення?

6. На картосхемі чорною лінією позначено напрямок походу якого царя?

7. На карті стрілками вказано напрямки переселення яких племен?

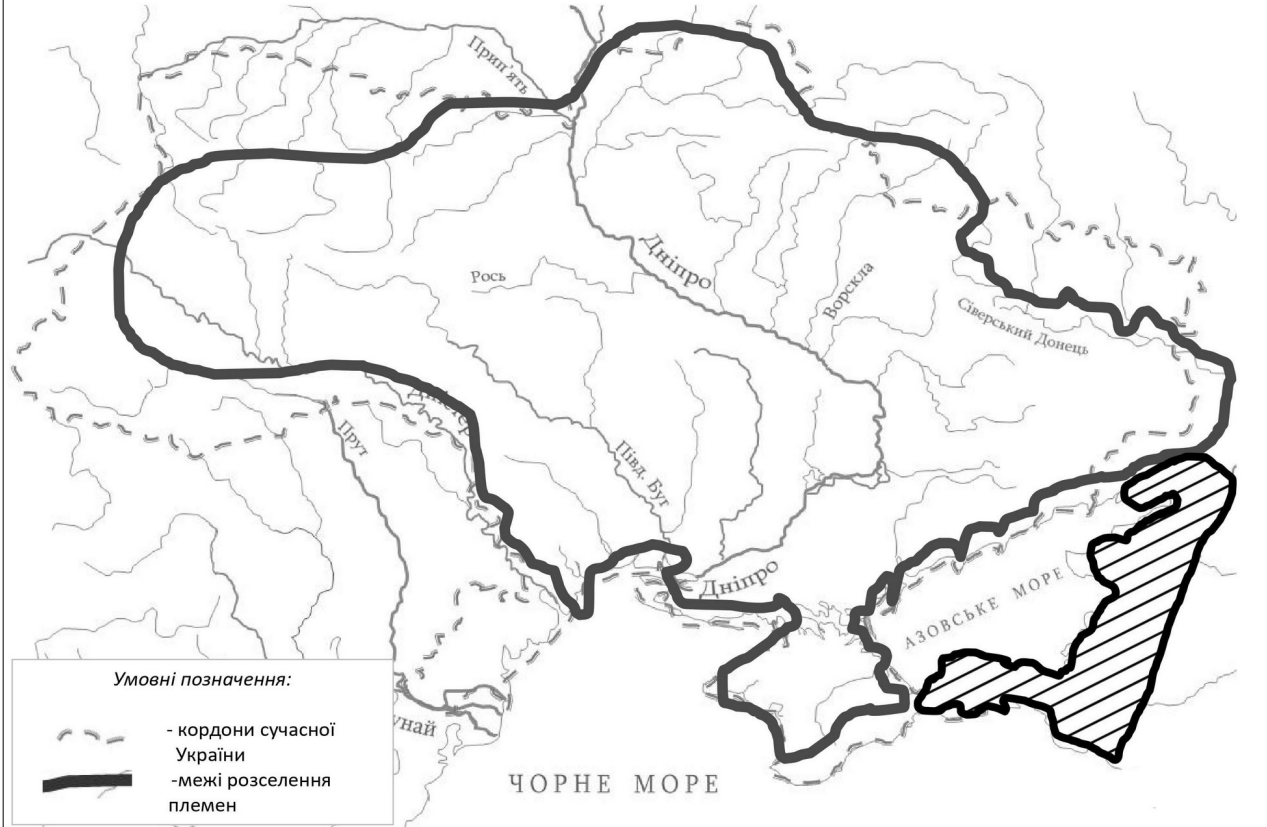

8. Установіть відповідність між назвами античних міст-колоній Північного Причорномор'я і Криму та їхнім місцем розташування:

- Ольвія
- Тіра
- Пантікапей
- Херсонес

9. На картосхемі штрихуванням позначено територіальні межі якої держави?

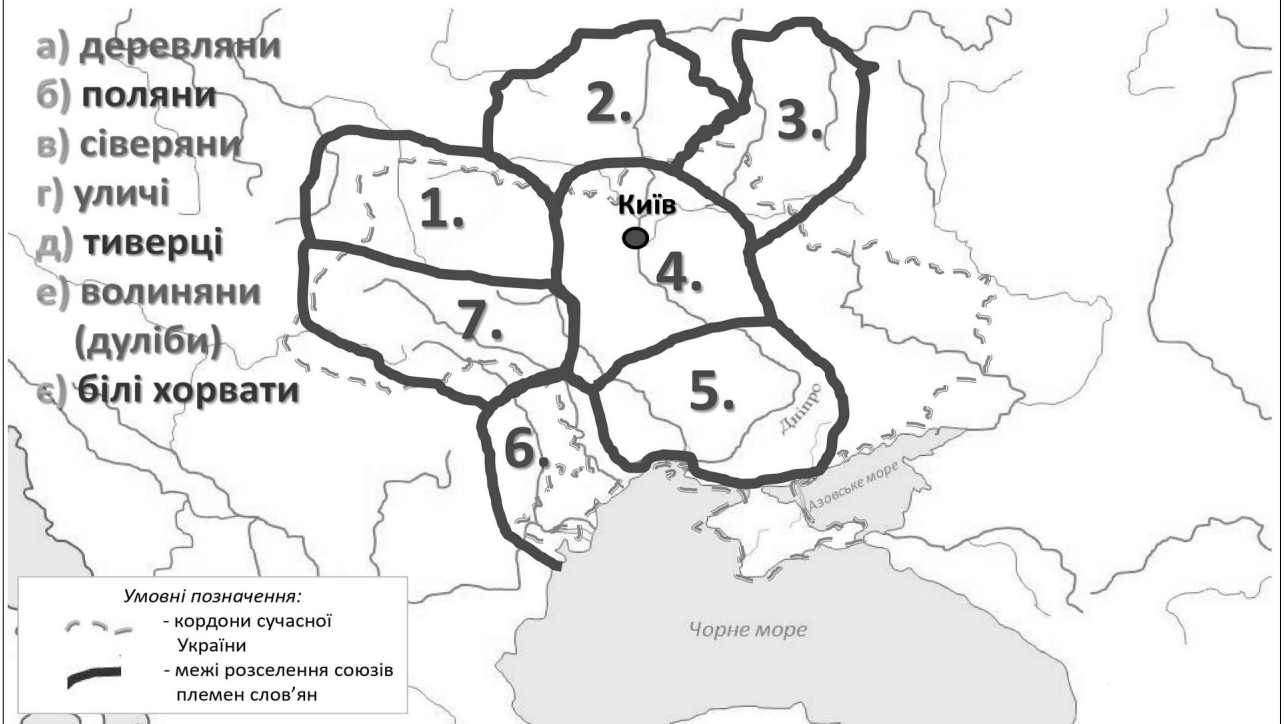

10. В якому столітті відбулось Велике розселення слов'ян? На які три гілки вони розділились?

11. Установіть відповідність між назвами союзів племен та їхнім місцезнаходженням:

- а) деревляни
- б) поляни
- в) сіверяни
- г) уличі
- д) тиверці
- е) волиняни (дуліби)
- є) білі хорвати

12. Похід якого князя позначено на карті?

13. Що позначено на карті чорною лінією?

14. Походи яких князів позначено на карті?

15. Походи якого князя позначено на карті?

16. Походи якого князя позначено на карті?

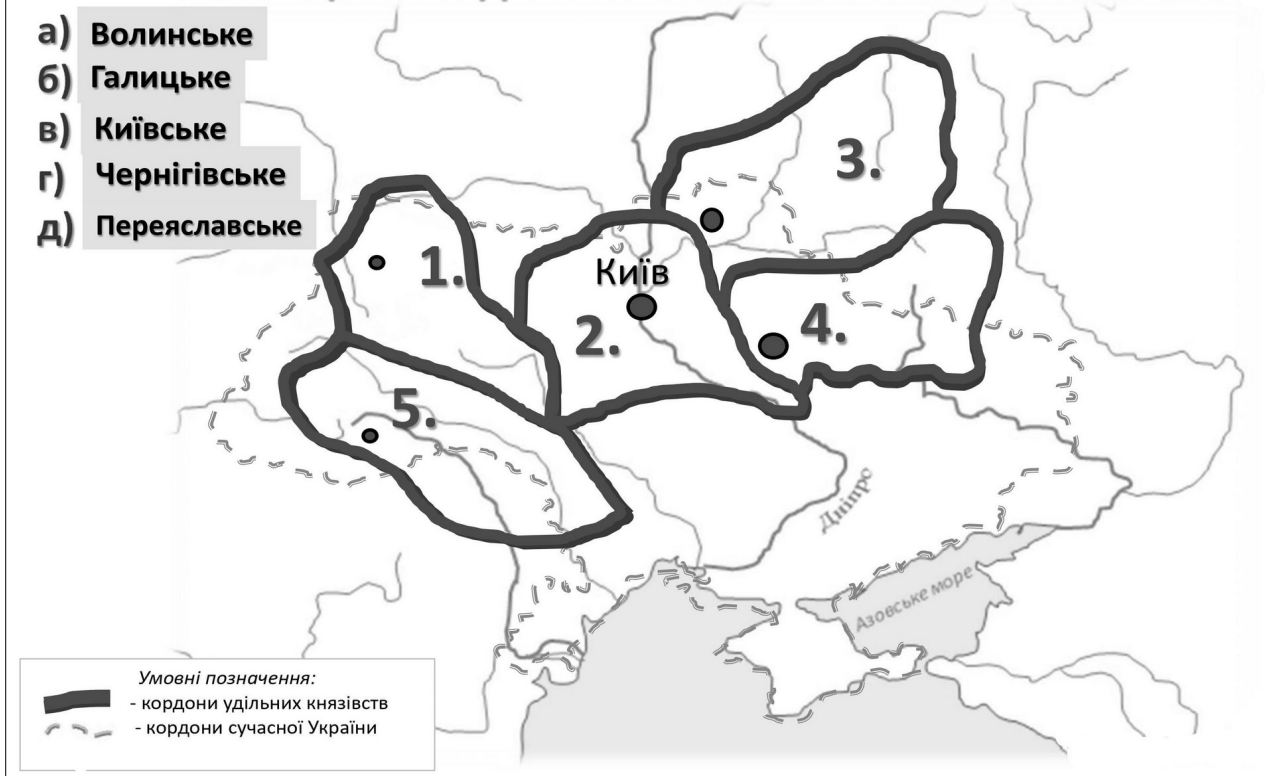

17. Походи якого князя позначено на карті?

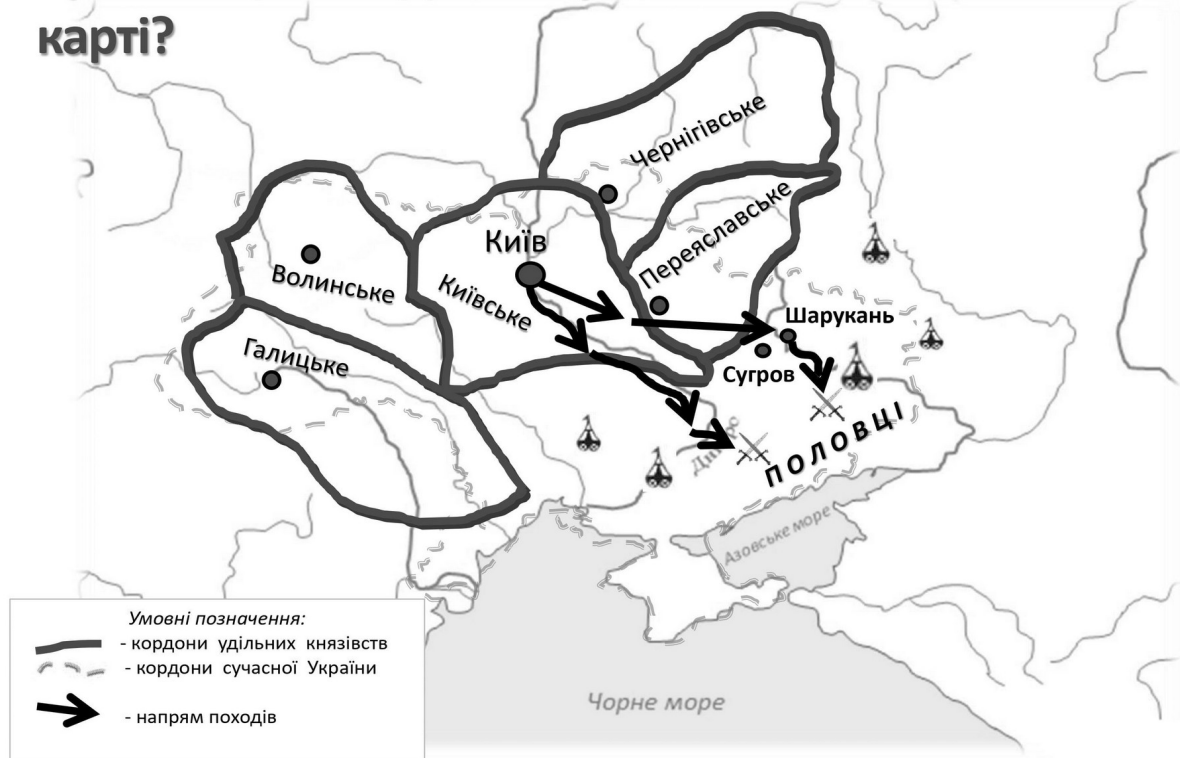

18. Установіть відповідність між назвами князівств та їхнім місцезнаходженням:

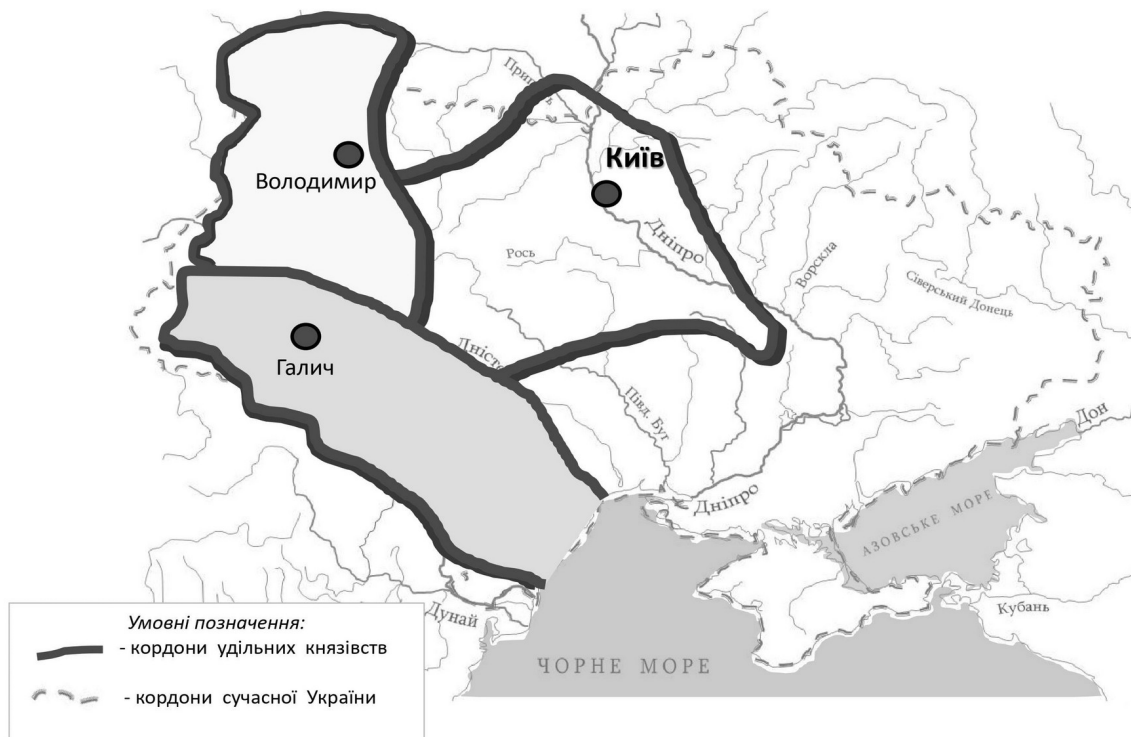
- а) Волинське
- б) Галицьке
- в) Київське
- г) Чернігівське
- д) Переяславське

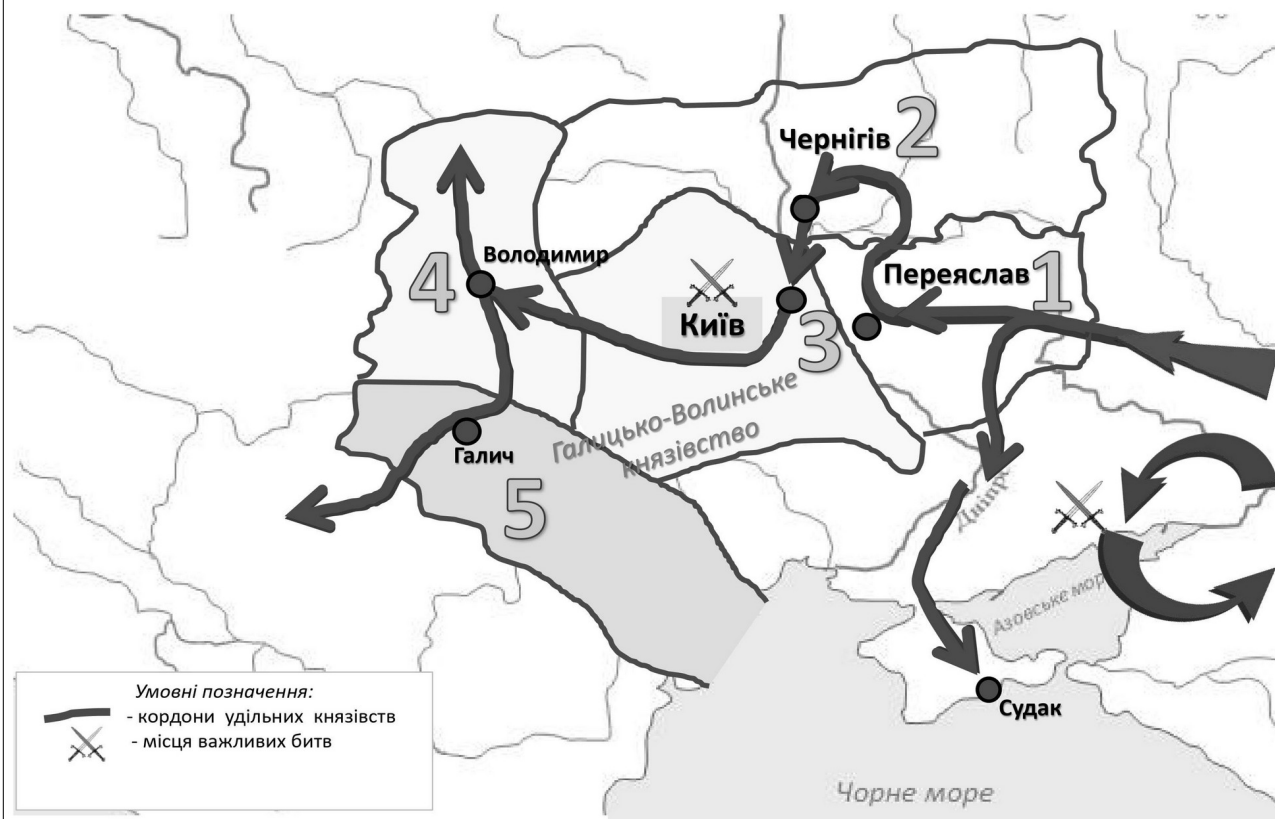
19. Який князь відіграв провідну роль в організації походів, напрямки яких позначено на карті?

20. Кордони якого державного утворення позначено на карті?

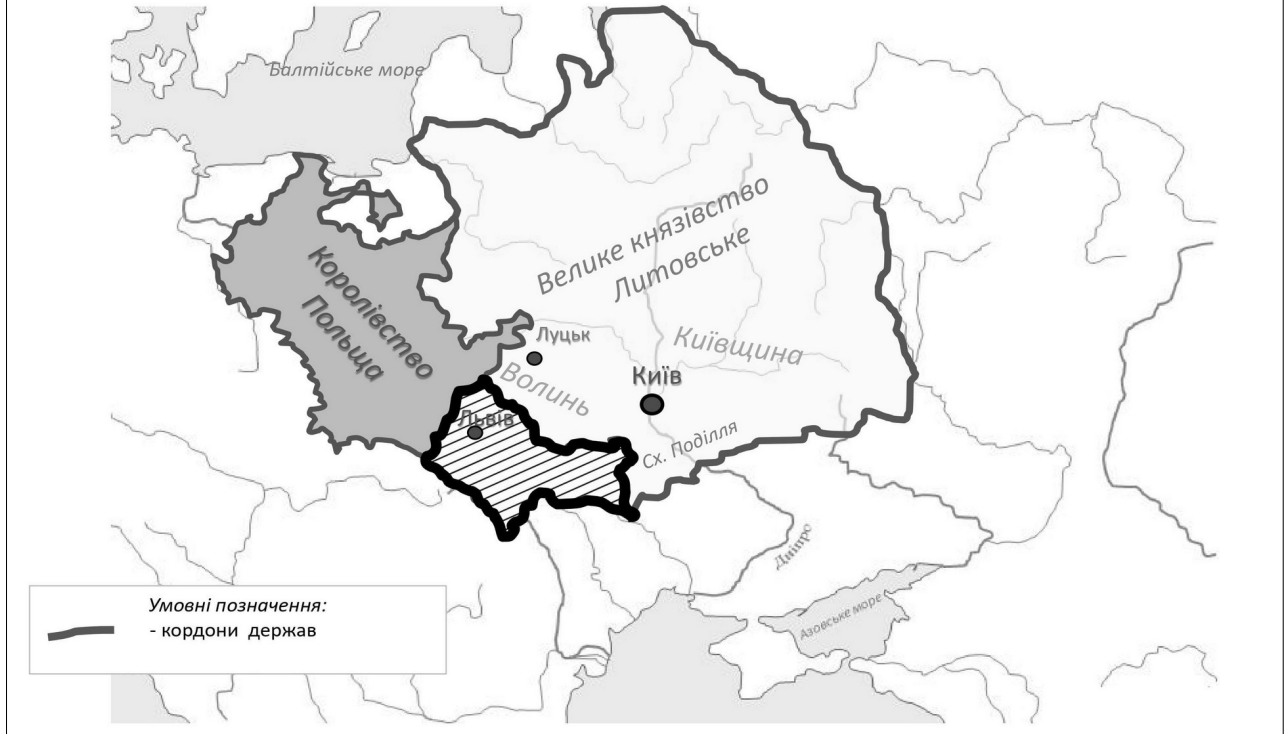
21. Чиї напрямки походів позначено на карті?

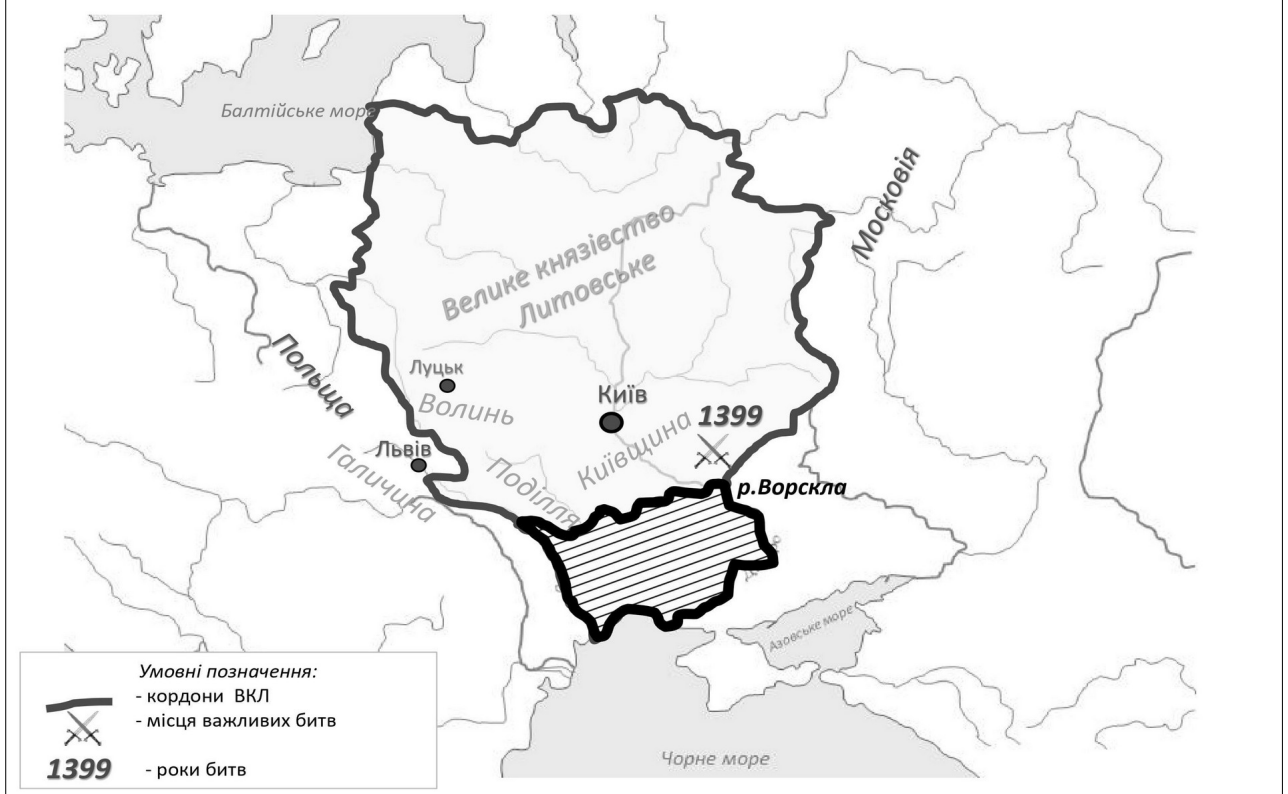
22. Яка подія відіграла вирішальну роль у переході земель, позначених на картосхемі штрихуванням, до складу Великого князівства Литовського?

23. Які території заштриховано на карті?

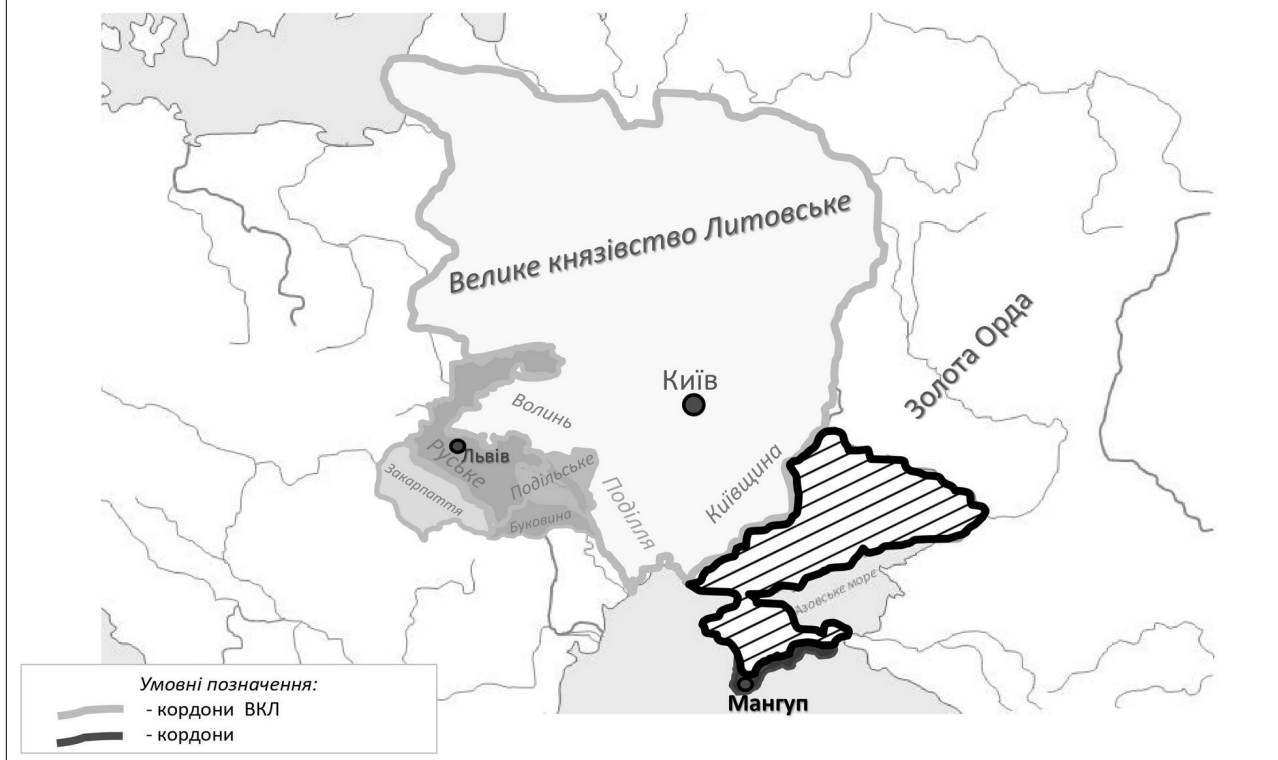
24. Які території заштриховано на карті?

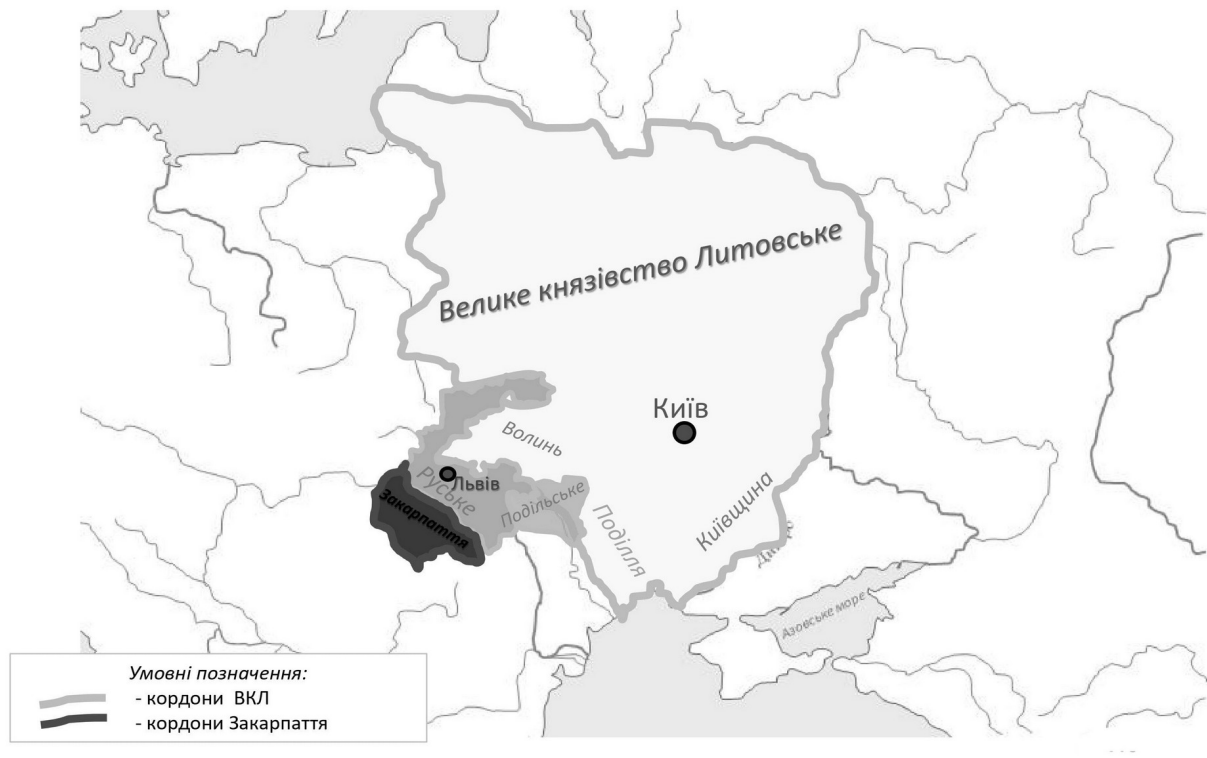
25. Який князь очолив державне утворення позначене на карті?

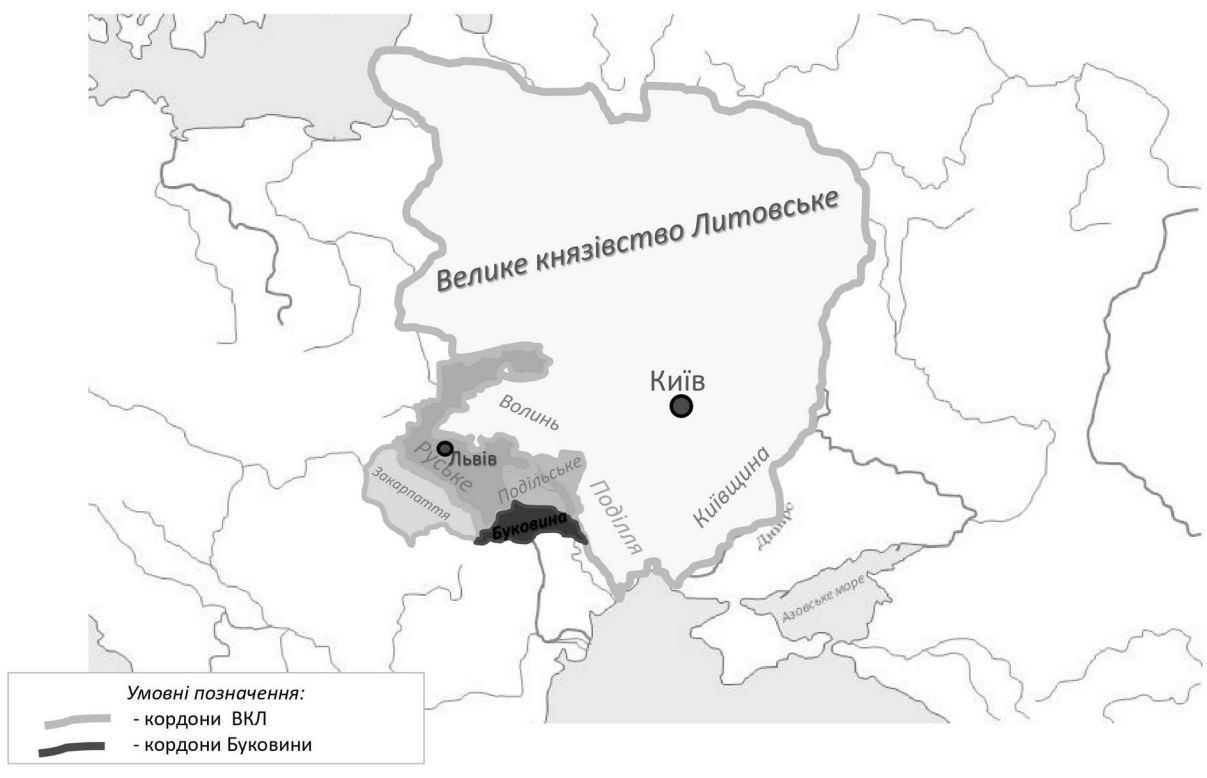
26. Держава, позначена на картосхемі штрихуванням, виникла в результаті...

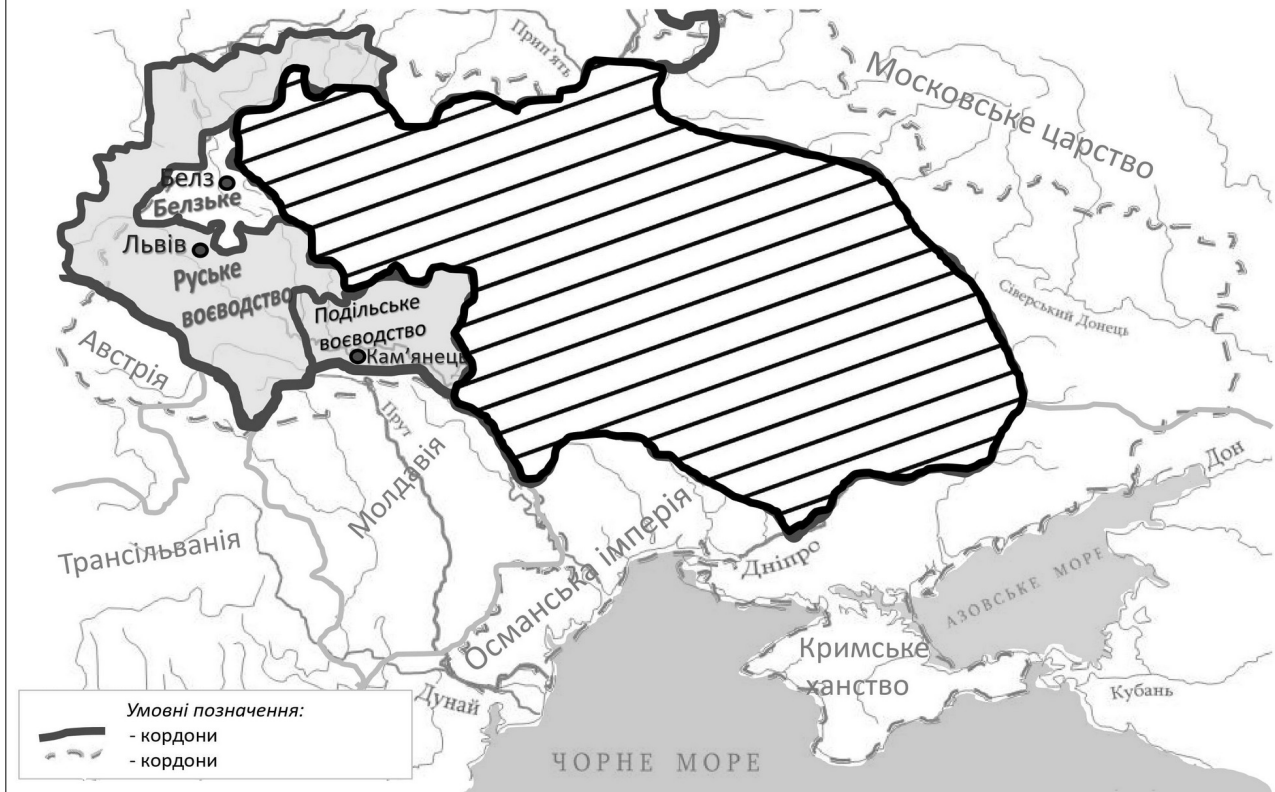
27. В складі якої держави опинилося Закарпаття у XIV ст. і аж до XX століття?

28. В складі якої держави опинилася Буковина у XIV ст. ?

29. Які території заштриховано на карті?

30. Установіть відповідність між назвами воєводств Речі Посполитої та їхнім розташуванням.

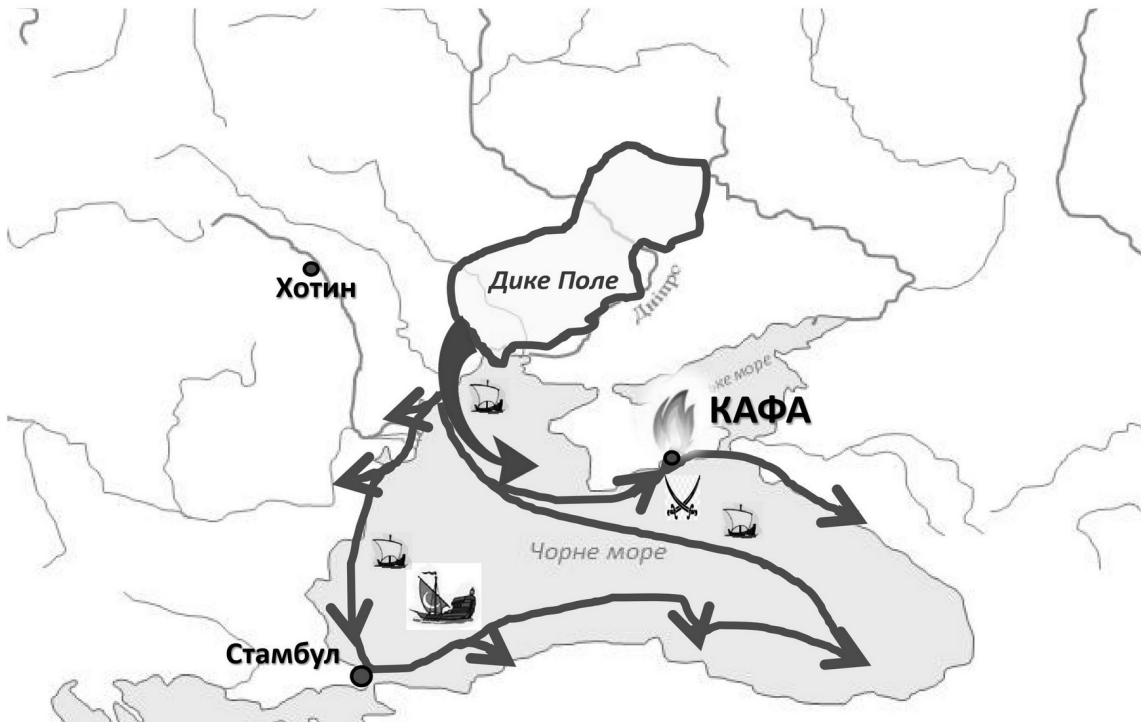
**31. Яка назва території (періоду козацтва)
позначена на карті чорною лінією?**

**32. Яка територія (періоду козацтва)
позначена на карті чорною лінією?**

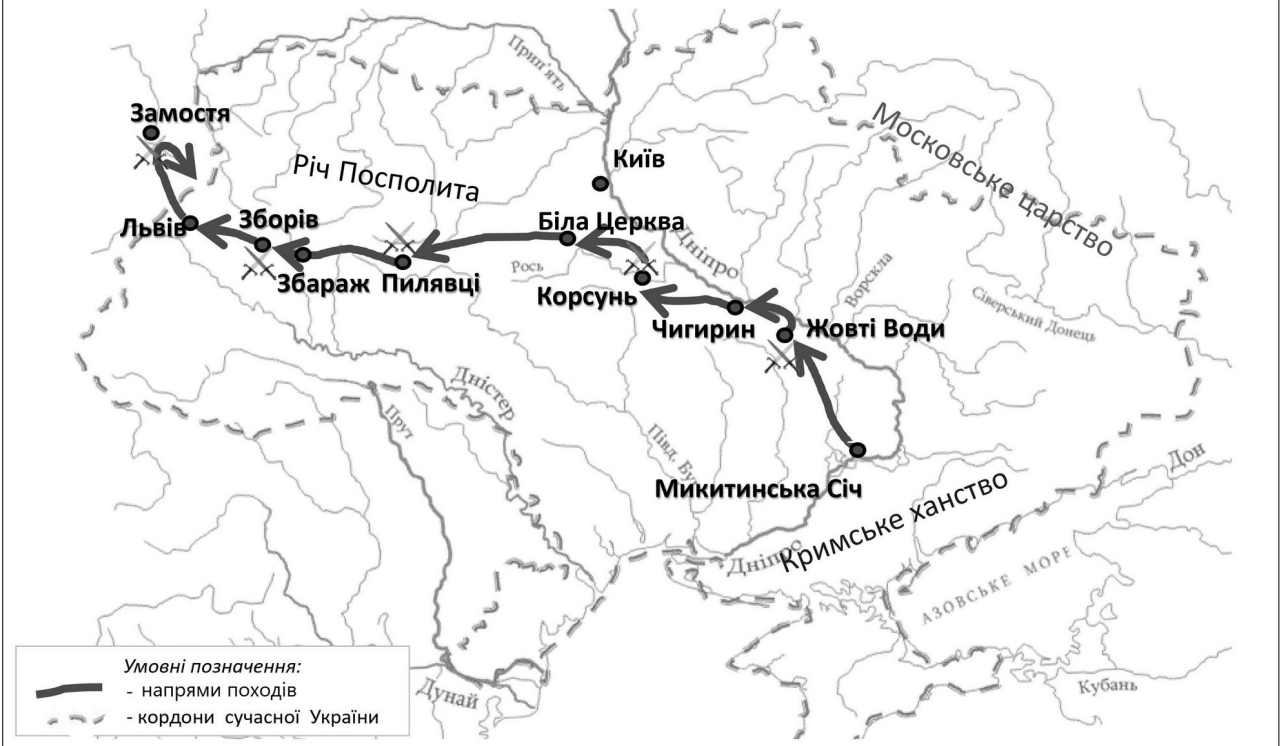
33. Спираючись на подану карту, можна схарактеризувати зовнішньополітичну діяльність гетьмана...

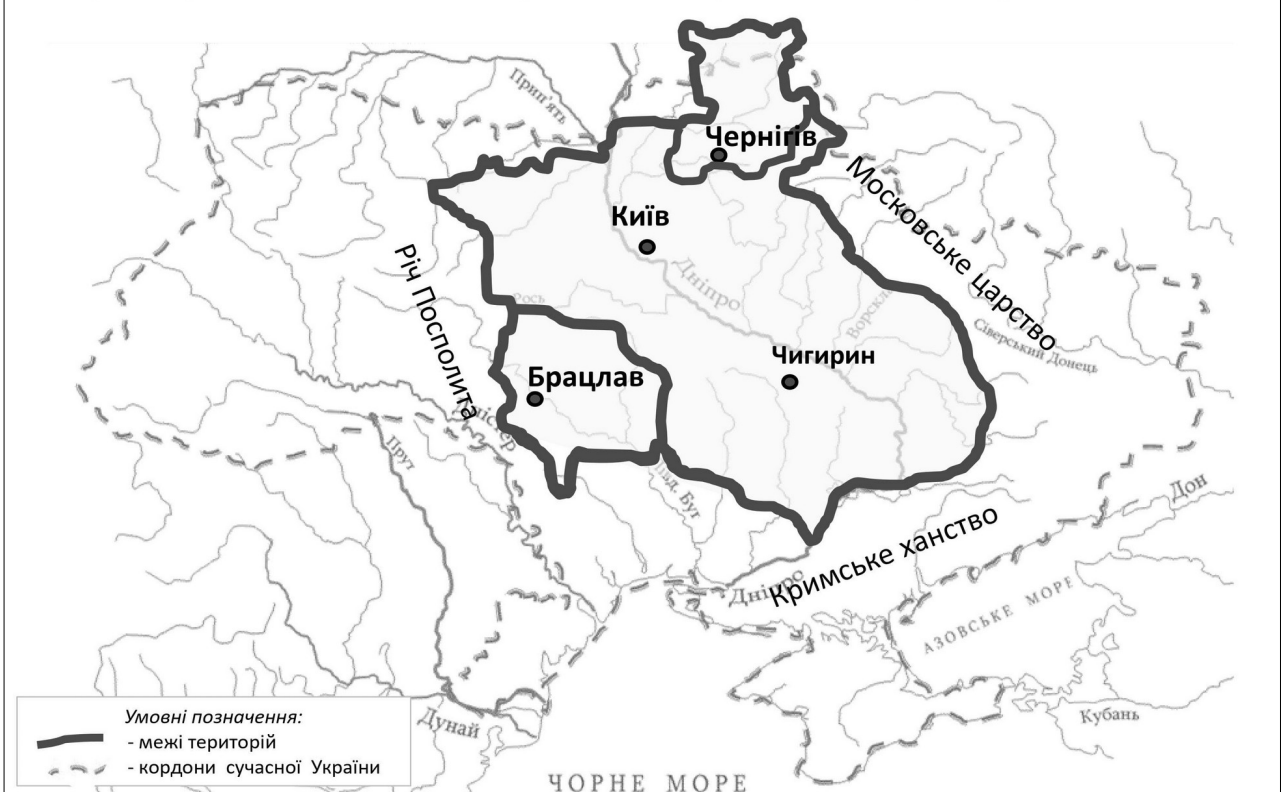
34. Хто з українських гетьманів здійснив похід, відображений на картосхемі?

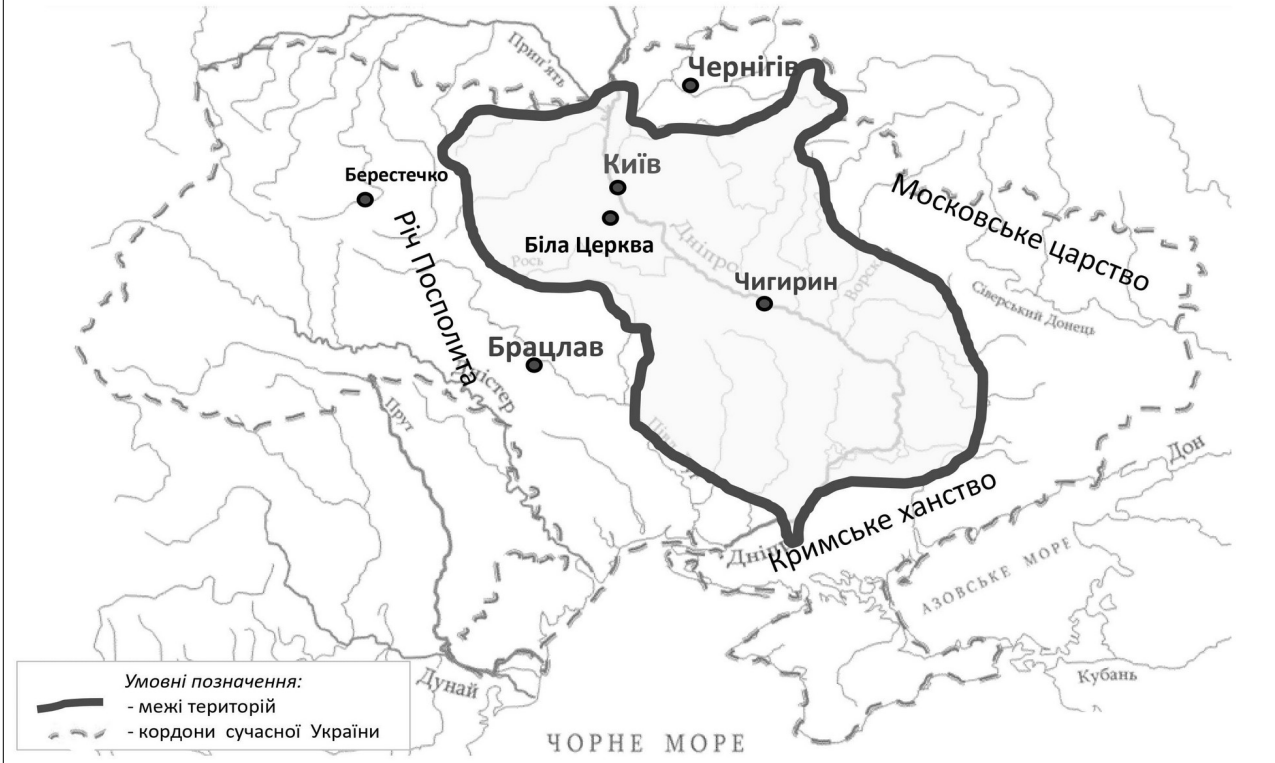
35. Перебіг подій якого періоду Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. відображено на карті?

36. Відповідно до умов якого договору на карті позначено територію Війська Запорозького (Гетьманщини)?

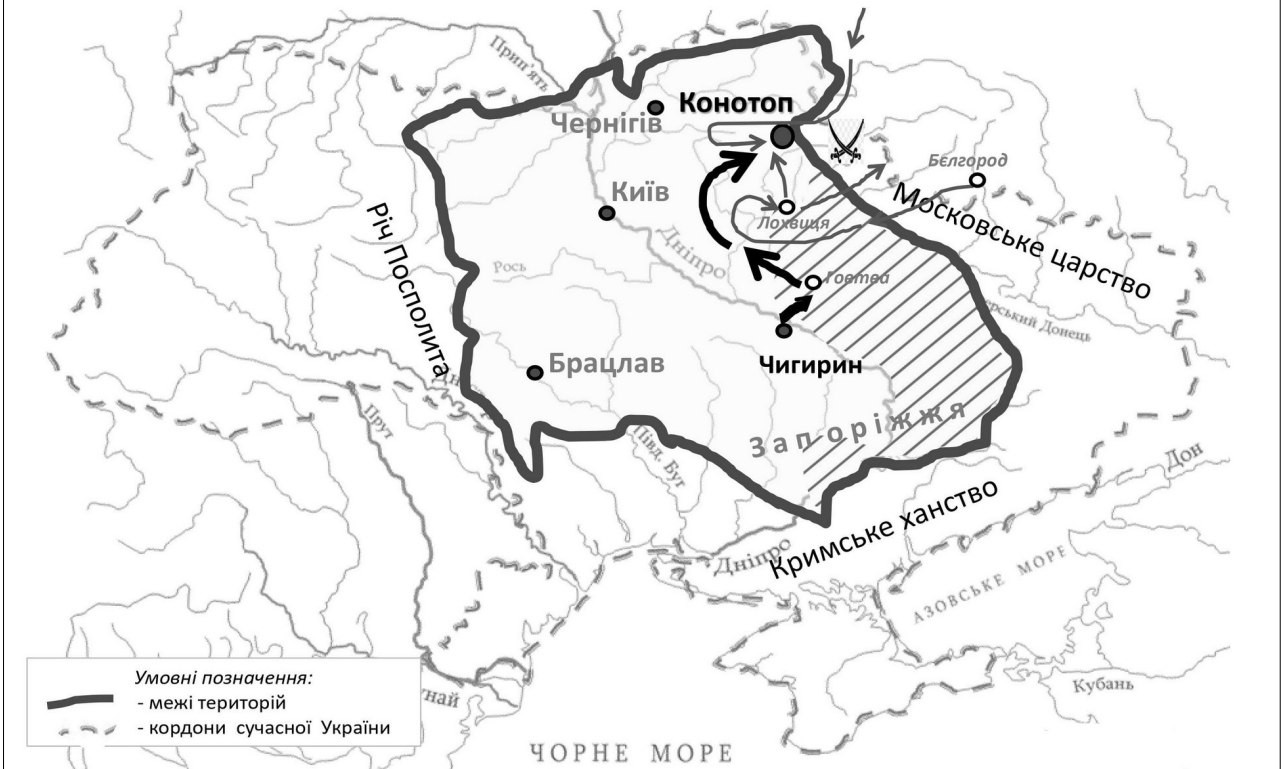
37. Відповідно до умов якого договору на карті позначено територію Війська Запорозького (Гетьманщини)?

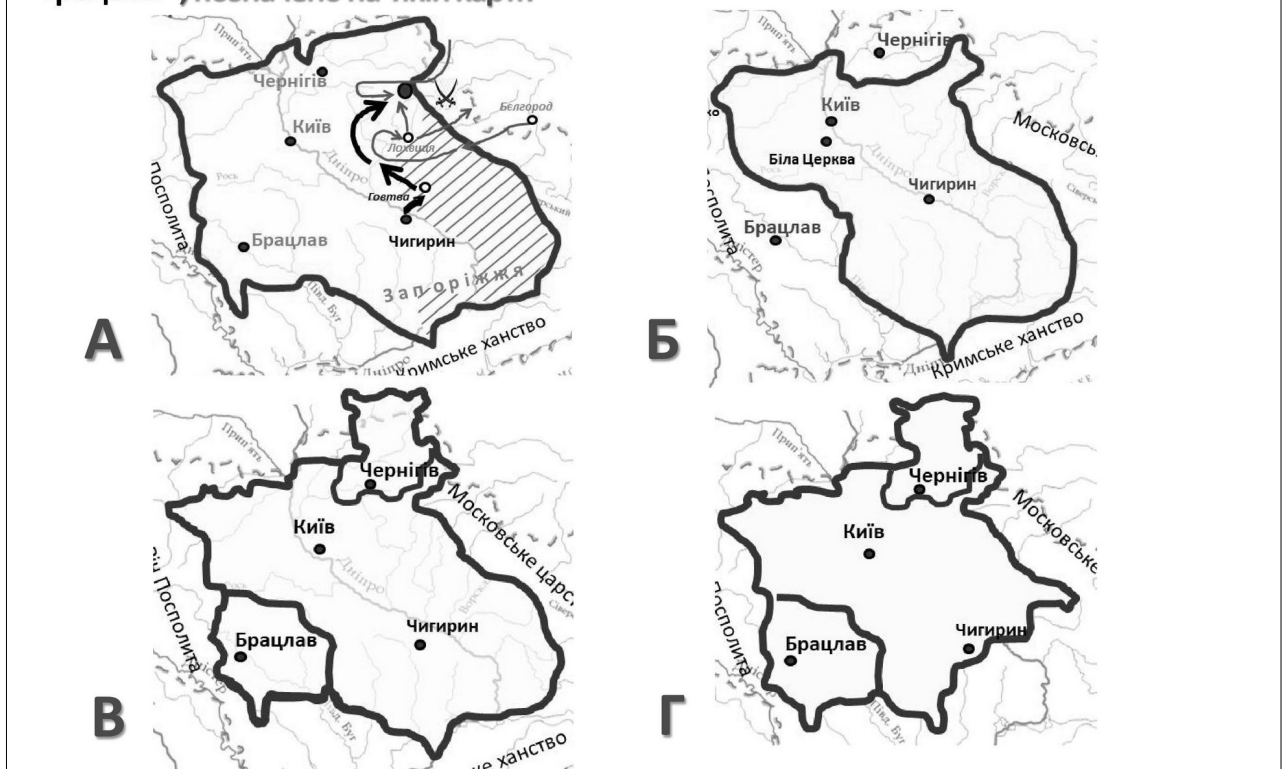
38. Діяльність якого гетьмана можна характеризувати, спираючись на подану карту?

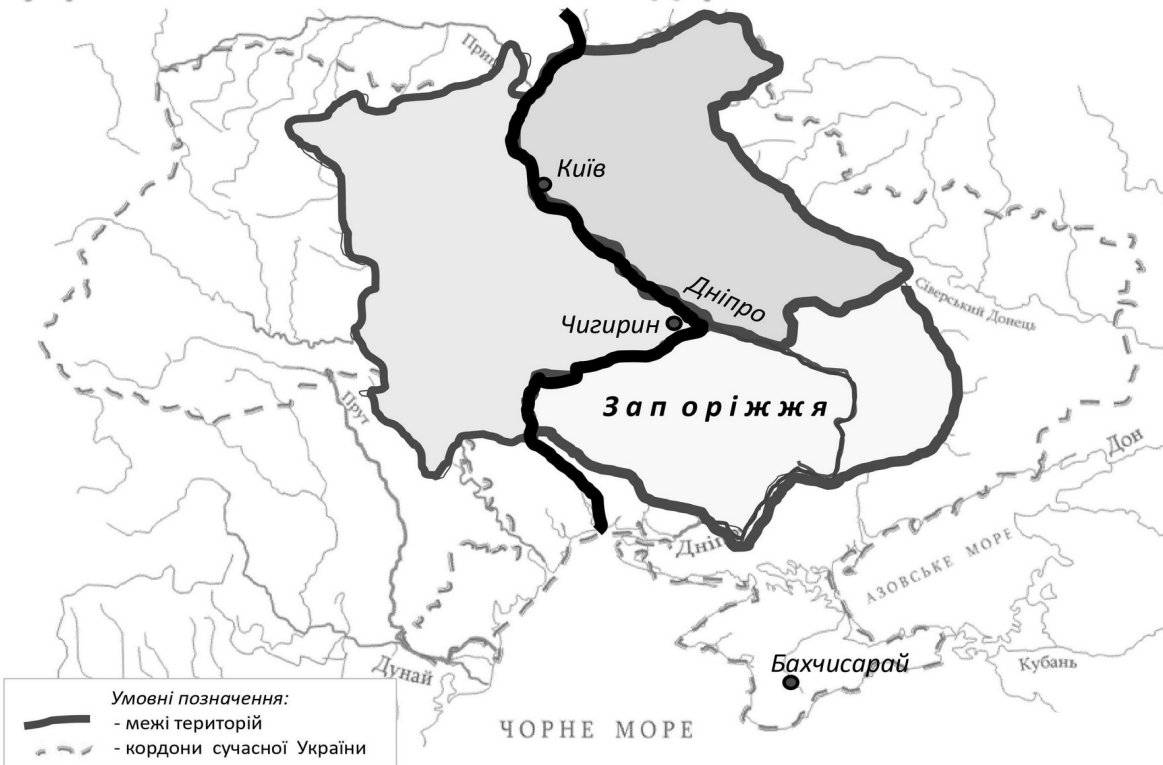
39. Наведена картосхема дає змогу визначити райони, охоплені повстанням проти гетьмана?

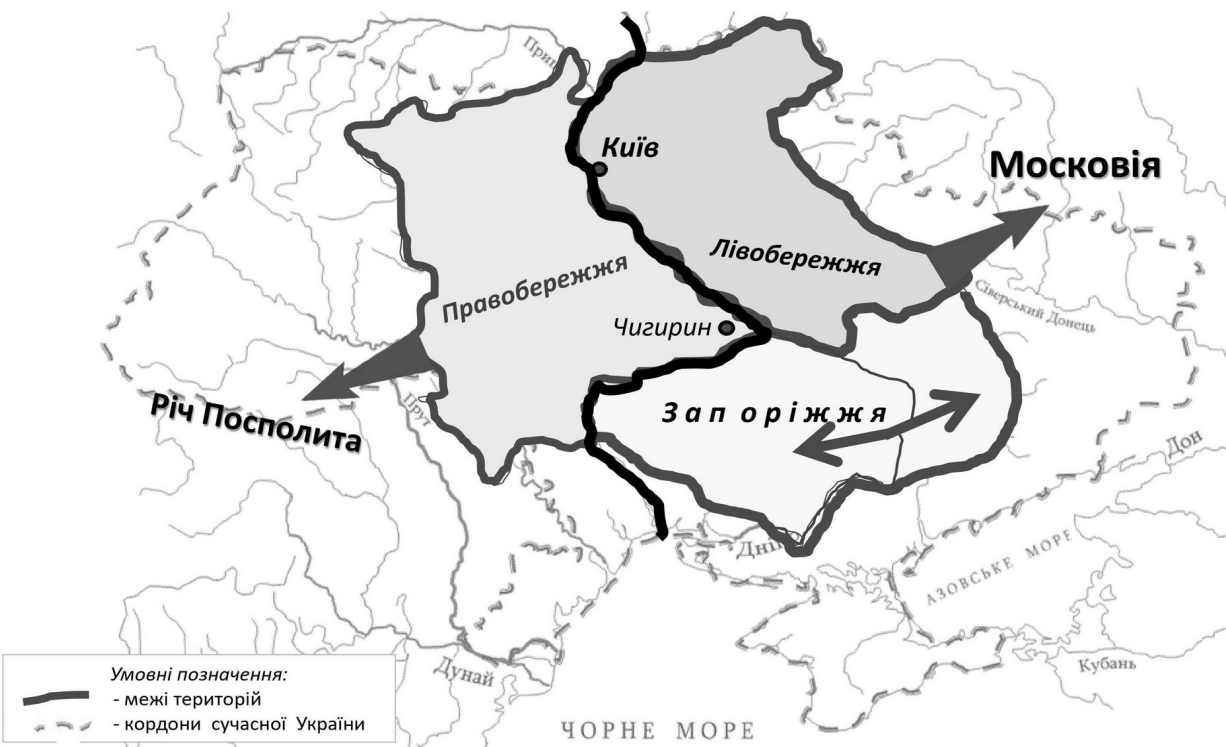
40. Територію Гетьманщини, «...де його королівська милість дозволяє мати сорок тисяч війська запорозького, укладення реєстру козаків довіряє гетьманові Війська Запорозького, а посади всілякі обіцяє роздавати тут обивателям віри православної грецької», позначено на якій карті?

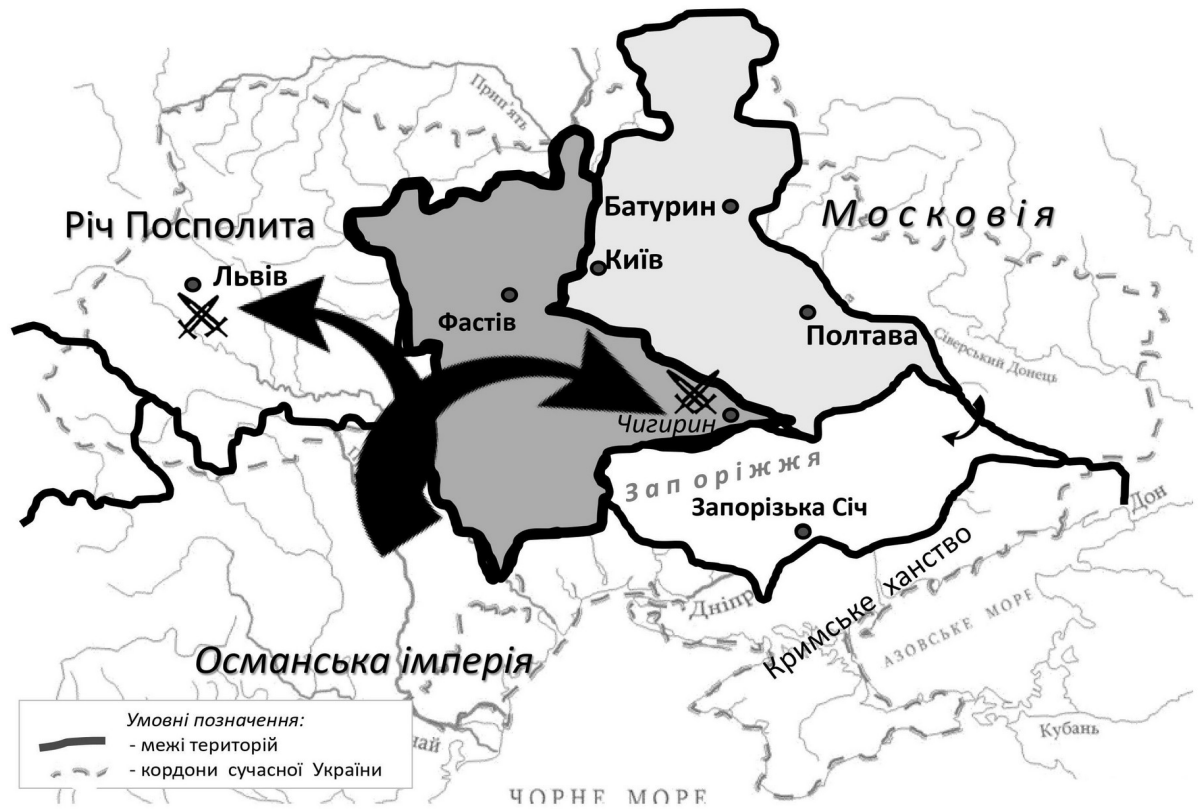
41. На карті суцільною жирною лінією позначено розподіл українських земель між якими державами?

42. Наведена картосхема дає змогу визначити умови підписання якого договору?

43. На карті стрілками позначено напрямки чиїх походів?

44. Якою цифрою на картосхемі позначено території, де за умовами Бахчисарайського договору (1681 р.) впродовж 20 років заборонено будівництво нових фортець і укріплень?

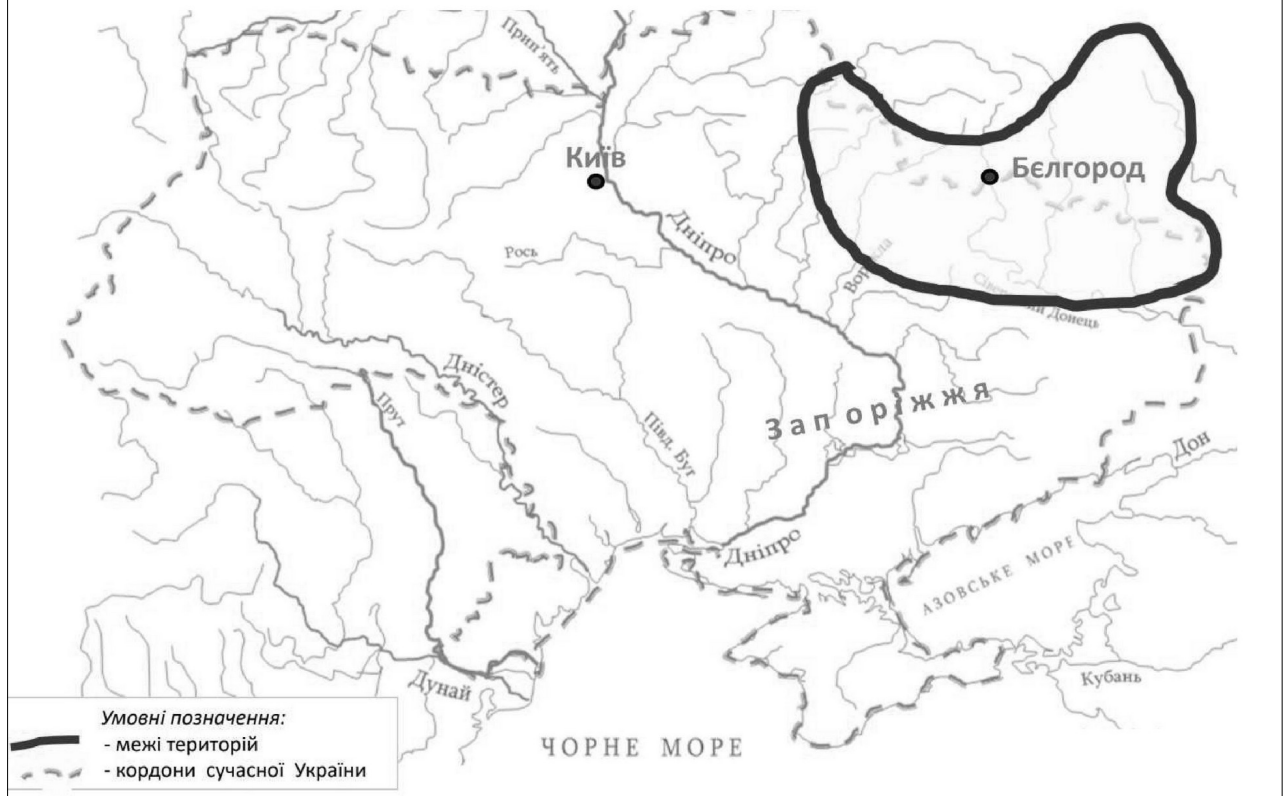
45. Якою цифрою на картосхемі позначено регіон, що НЕ ВХОДИВ до складу Речі Посполитої впродовж 1569 – 1795 рр.?

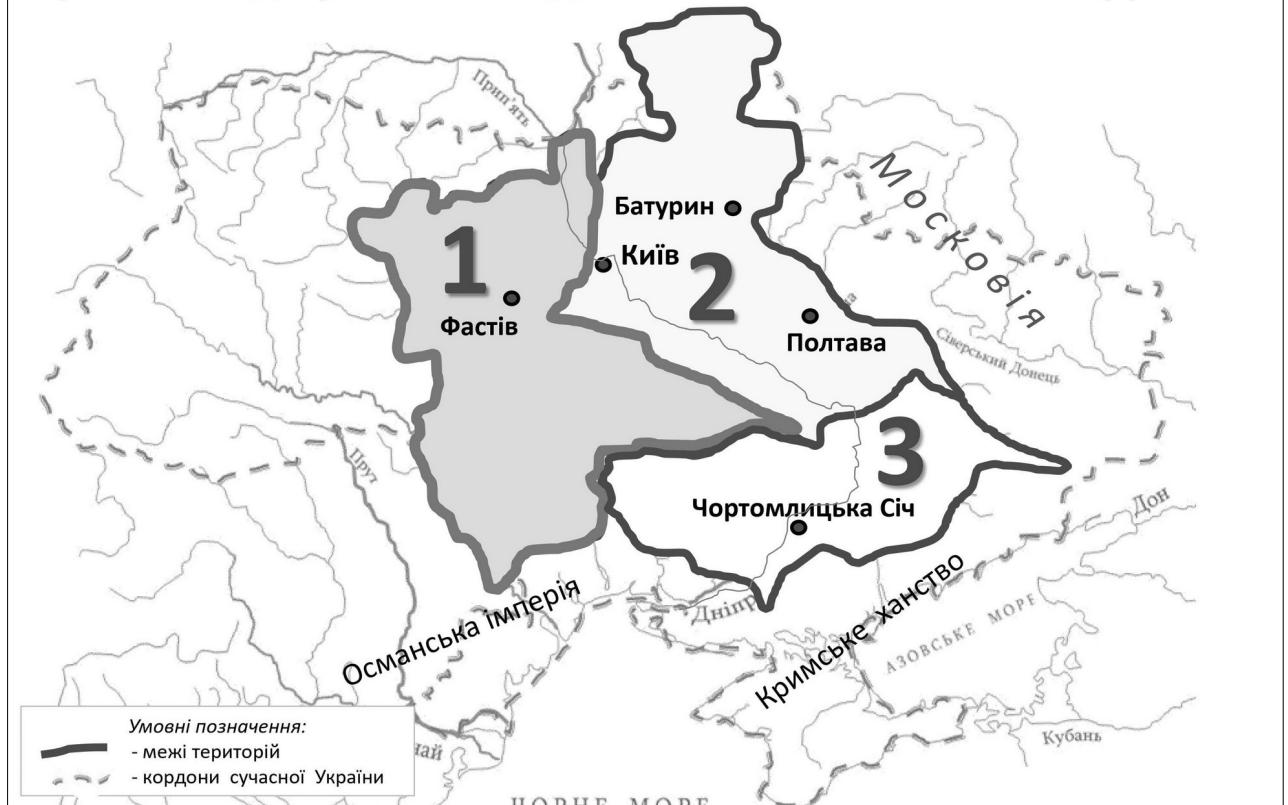
46. Наведена картосхема дає змогу визначити умови підписання якого договору?

47. Яка територія позначена на карті чорною лінією?

48. Якими цифрами на карті позначено території, на які розповсюджувалася влада І. Мазепи в 1704 — 1709 рр.?

49. Діяльність якого гетьмана можна охарактеризувати, спираючись на подану карту?

50. Зображена картосхема дає змогу визначити територію, охоплену повстанням під чиїм проводом?

51. Проаналізуйте зображену картосхему. Картосхема дає змогу

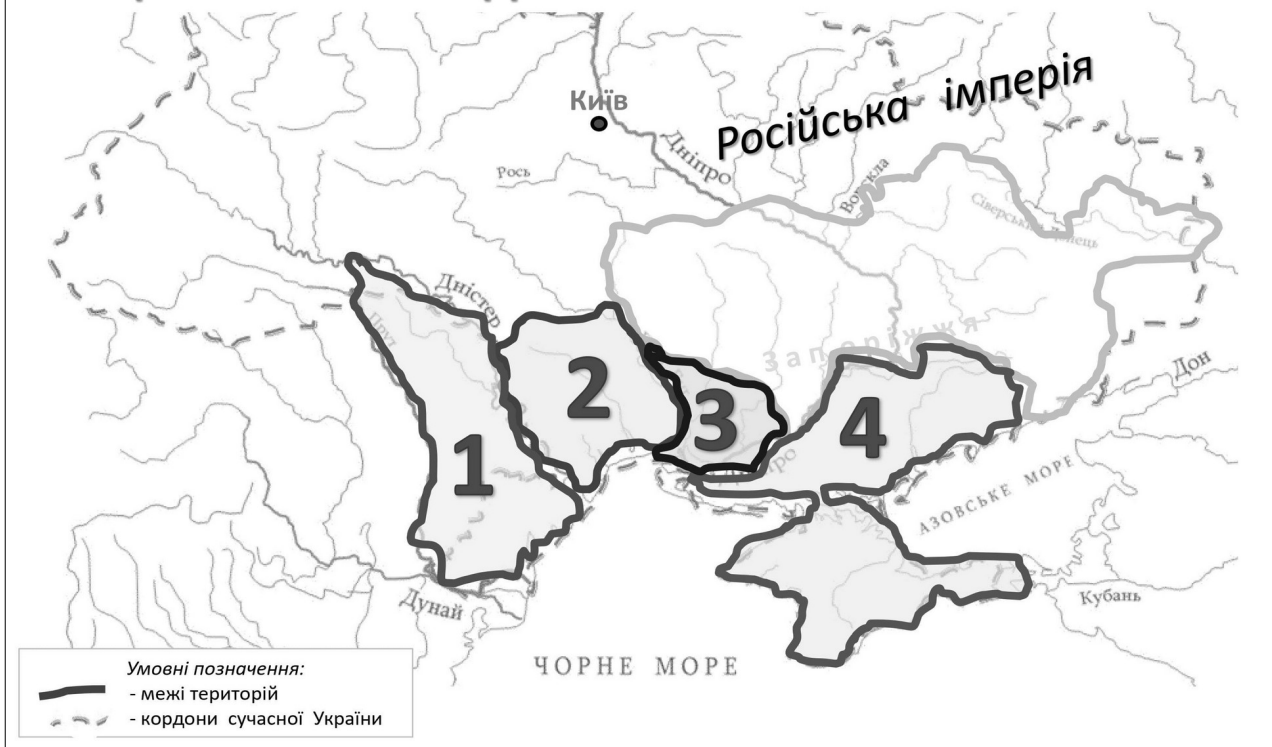
1. Визначити події першого Кримського походу московсько-українського війська (травень-червень 1687 р.).
2. Указати місце остаточної ліквідації царським урядом Запорозької Січі.
3. Визначити межі територій, охоплених козацьким повстанням на чолі з С. Палієм.
4. Окреслити межі «Великого князівства Руського» за Гадяцьким договором.
5. Визначити хід бойових дій Північної війни на українських землях.
6. Указати території, що за умовами Бахчисарайського договору, мали залишатися незаселеними.
7. Окреслити території, на які поширювалася влада гетьмана І. Мазепи.

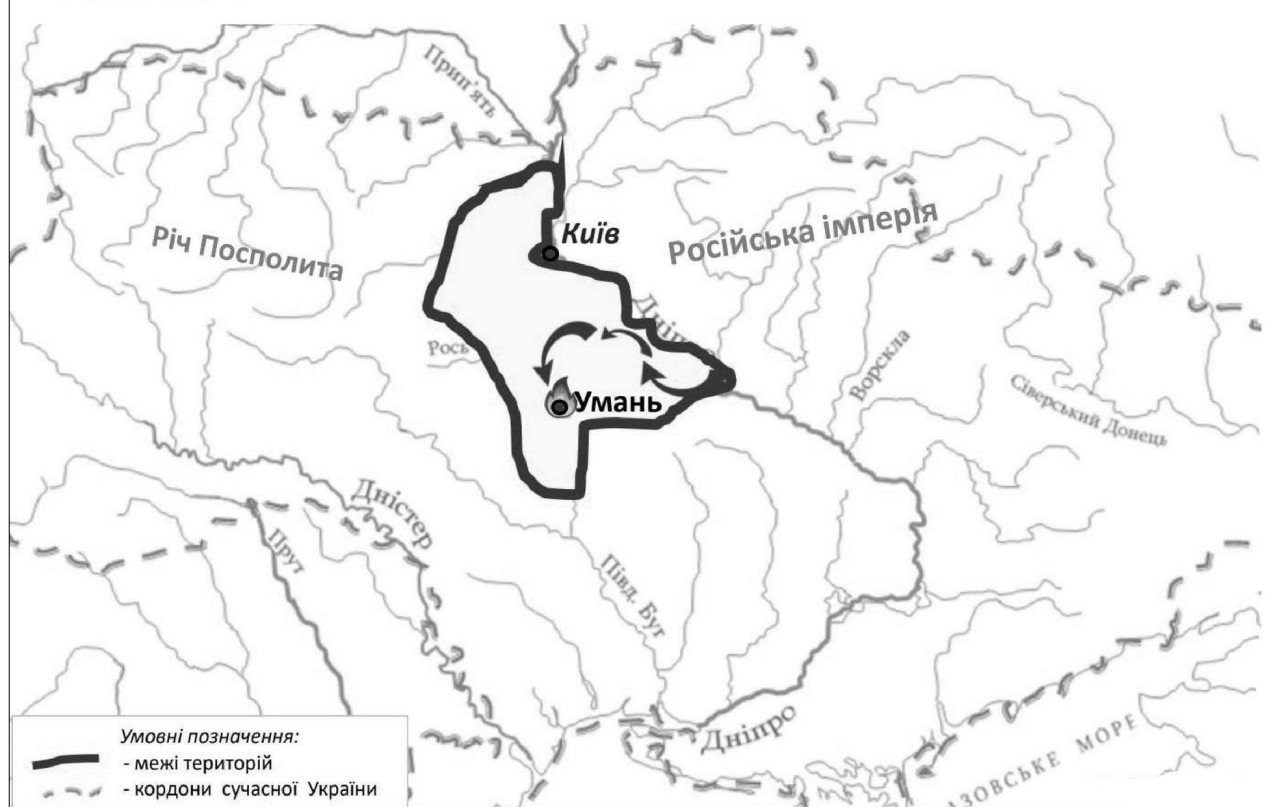
52. Якою цифрою на картосхемі позначено території, що увійшли до складу Російської імперії в результаті російсько-турецької війни 1787-1791 рр.?

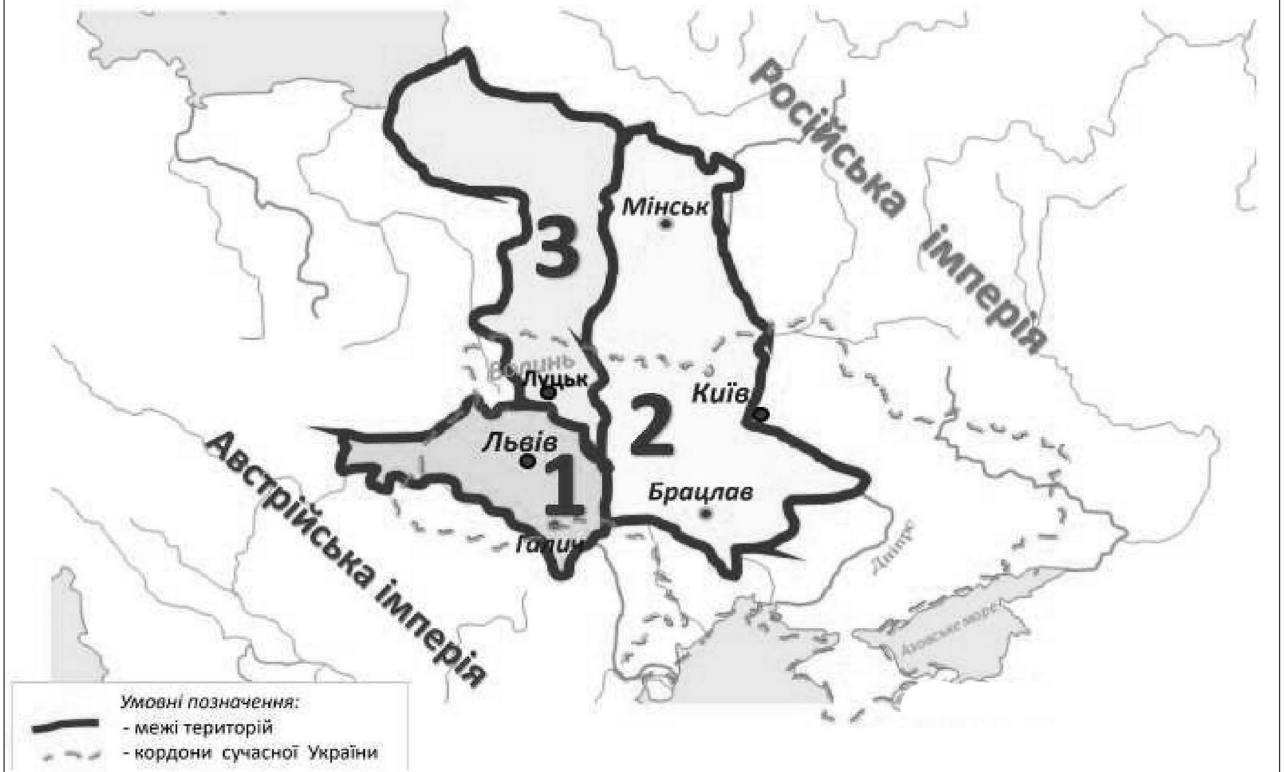
53. Якою цифрою позначено територію, приєднану до Російської імперії в результаті війни з Османською імперією 1806–1812 рр.?

54. Яка територія позначена на карті чорною лінією?

55. Які території позначені на карті чорною лінією?

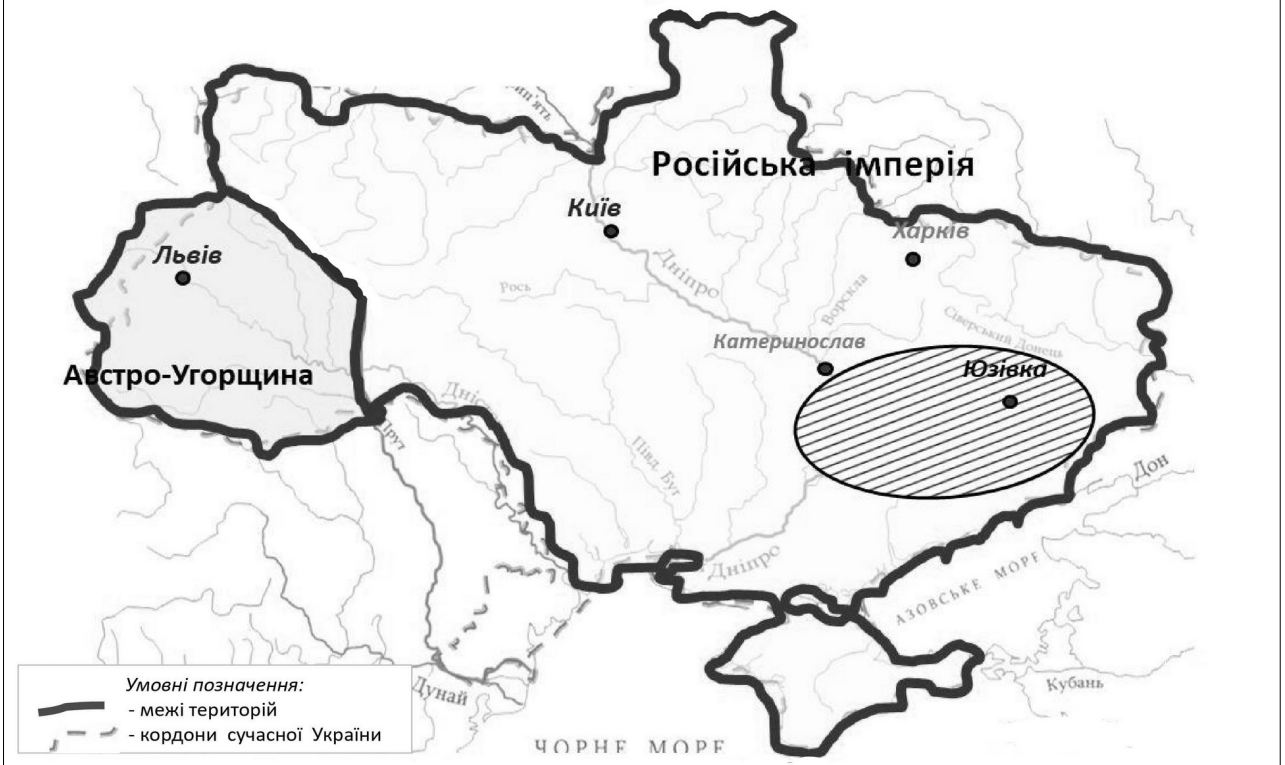

56. На карті позначено території, що ввійшли до складу Російської та Австрійської імперій під час різних поділів Речі Посполитої. Результати яких поділів відображено на карті?

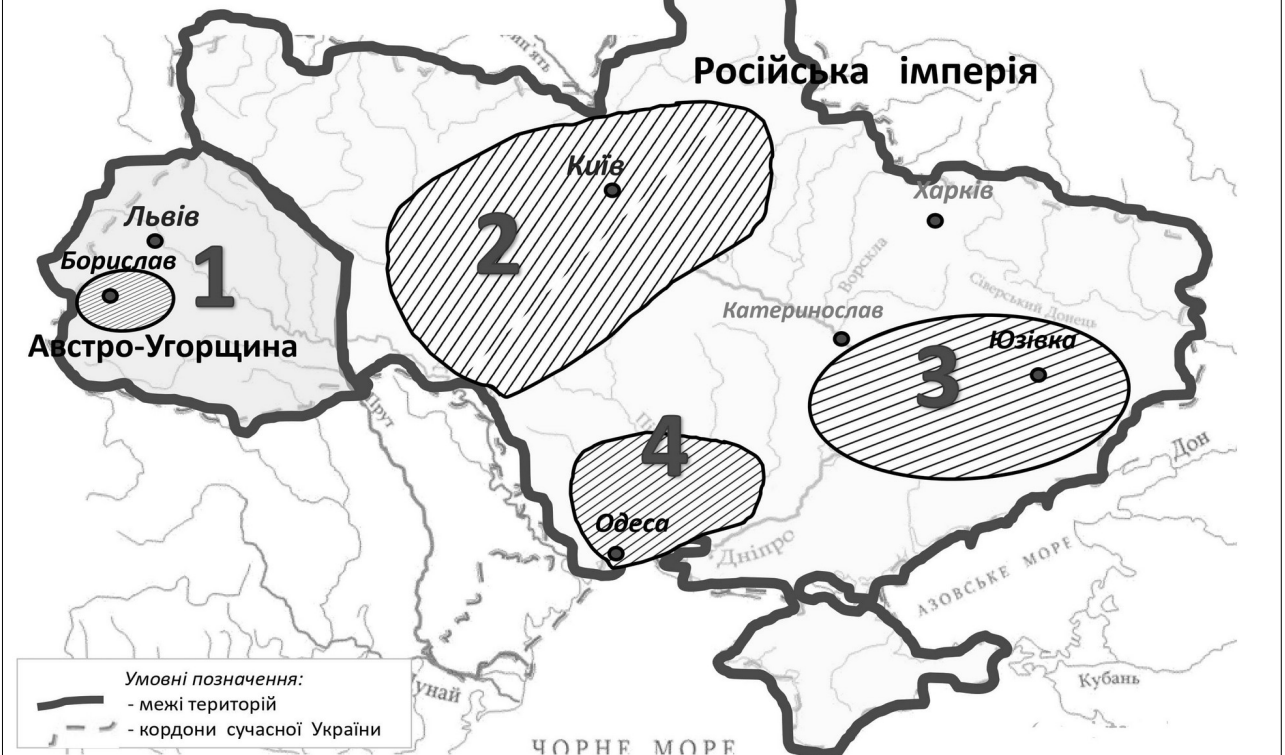

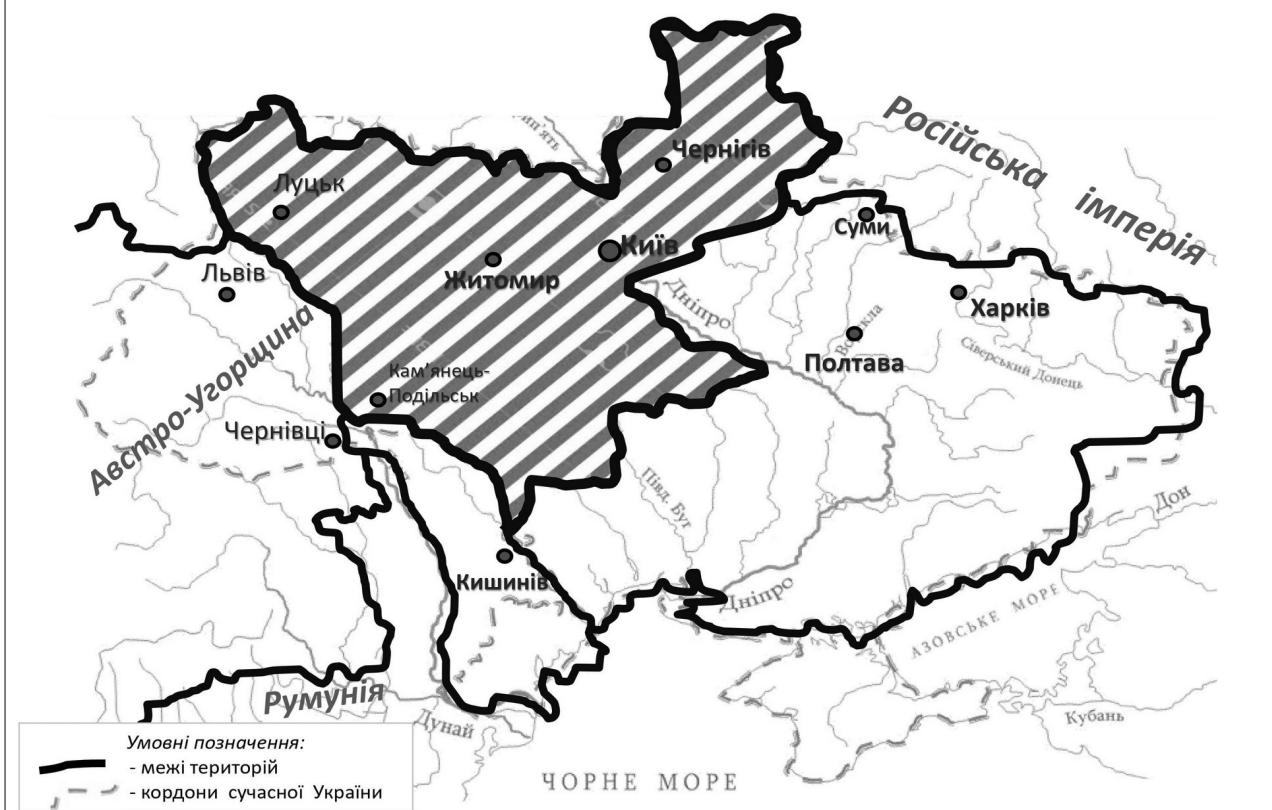
59. Коли відбувався бурхливий промисловий розвиток регіону, позначеного на картосхемі штрихуванням? Які галузі промисловості були розвиненими в регіоні?

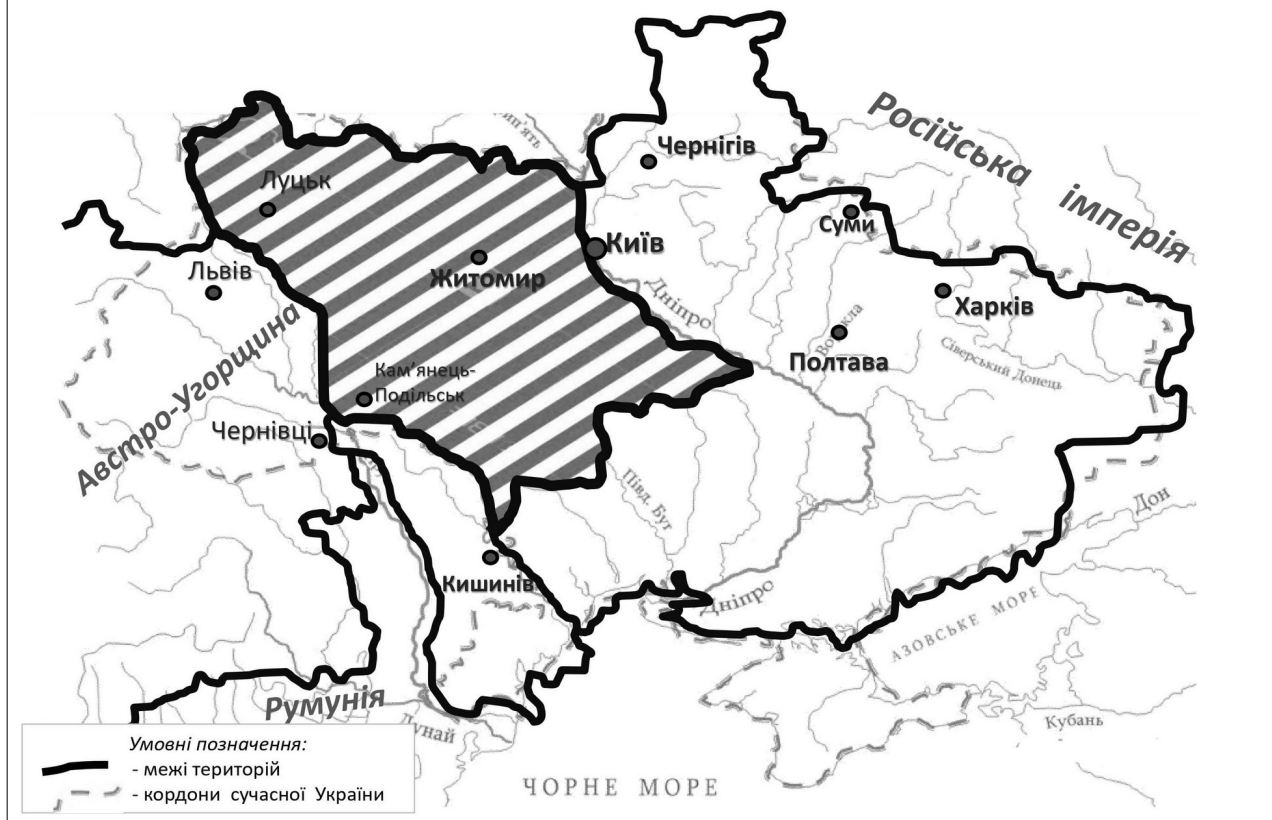
60. Якою цифрою на картосхемі позначено регіон, що в другій половині XIX – на початку XX ст. став одним із центрів нафтодобування в Європі?

61. Яка територія заштрихована на карті?

62. Яка територія заштрихована на карті?

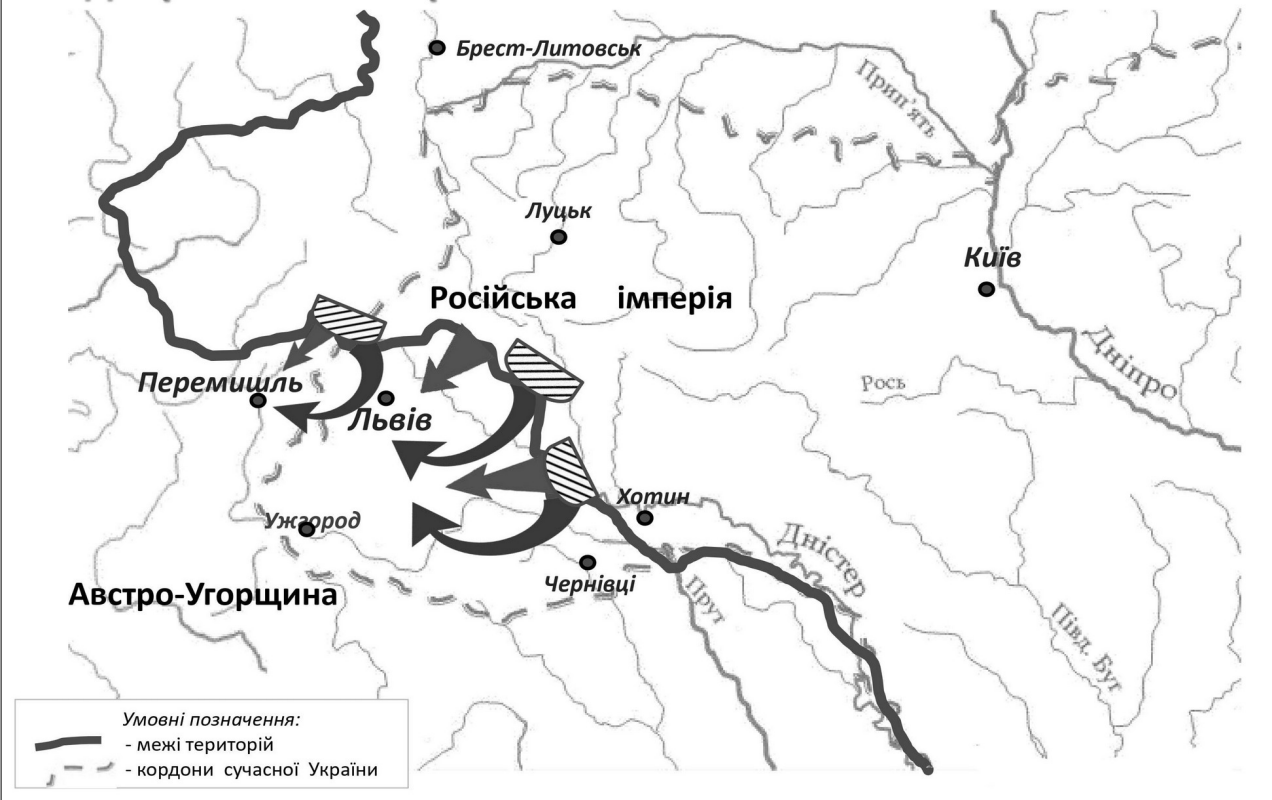
63. Яка територія заштрихована на карті XIX століття?

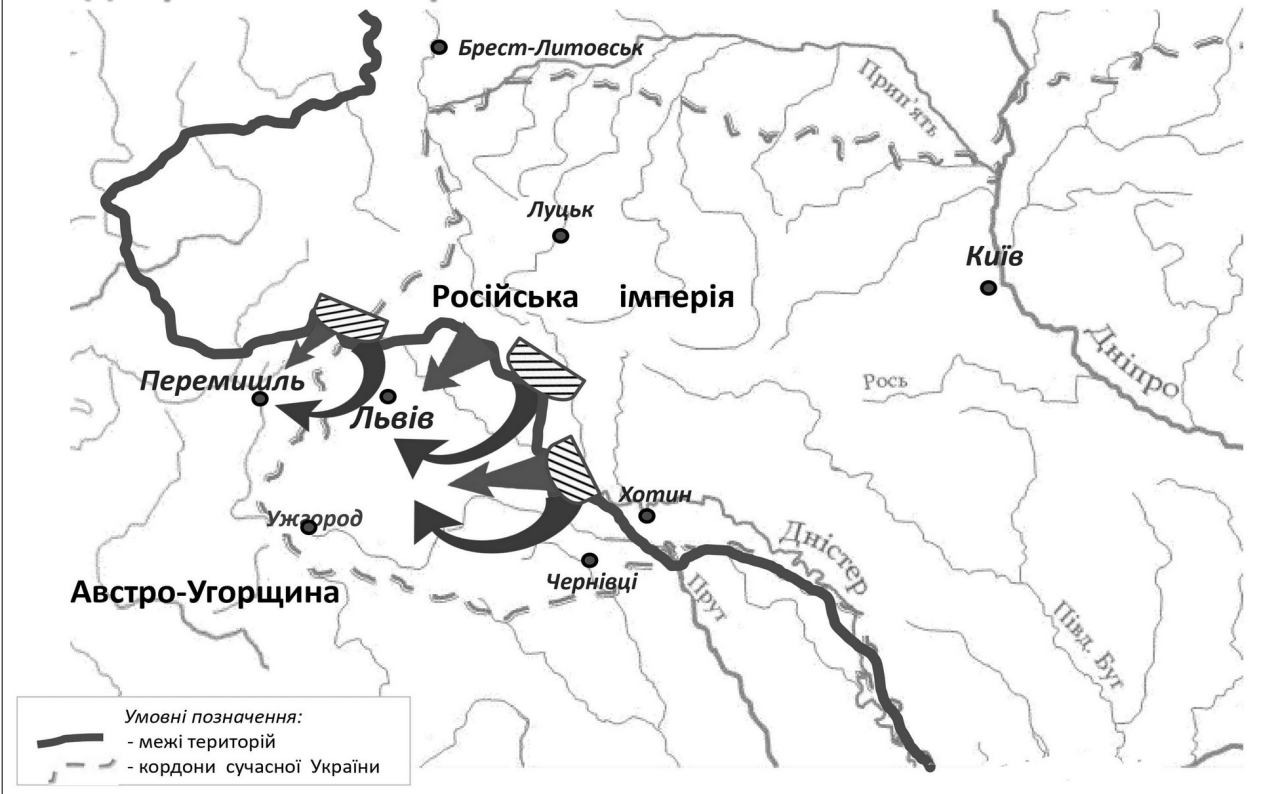
64. Які плани мали ворогуючі сторони щодо українських земель перед Першою світовою війною?

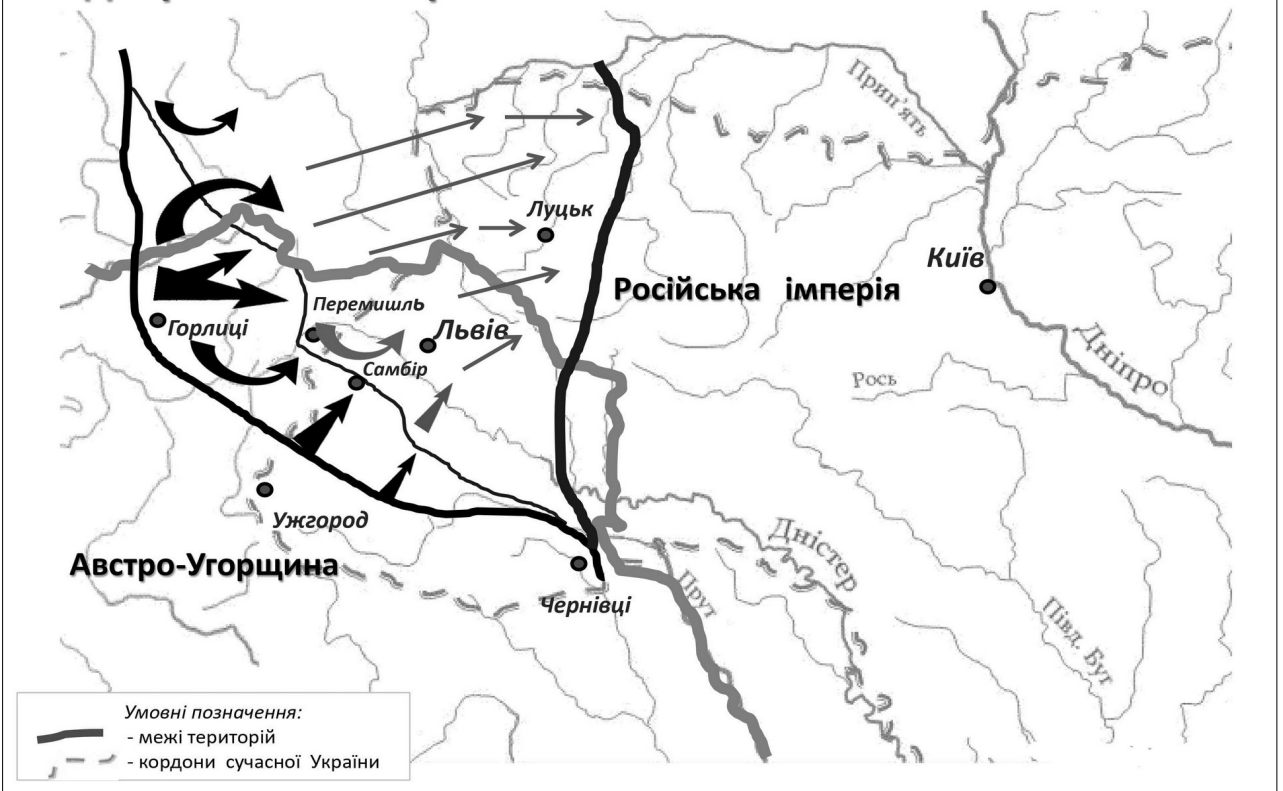
65. Перебіг яких подій Першої світової війни відображено на карті?

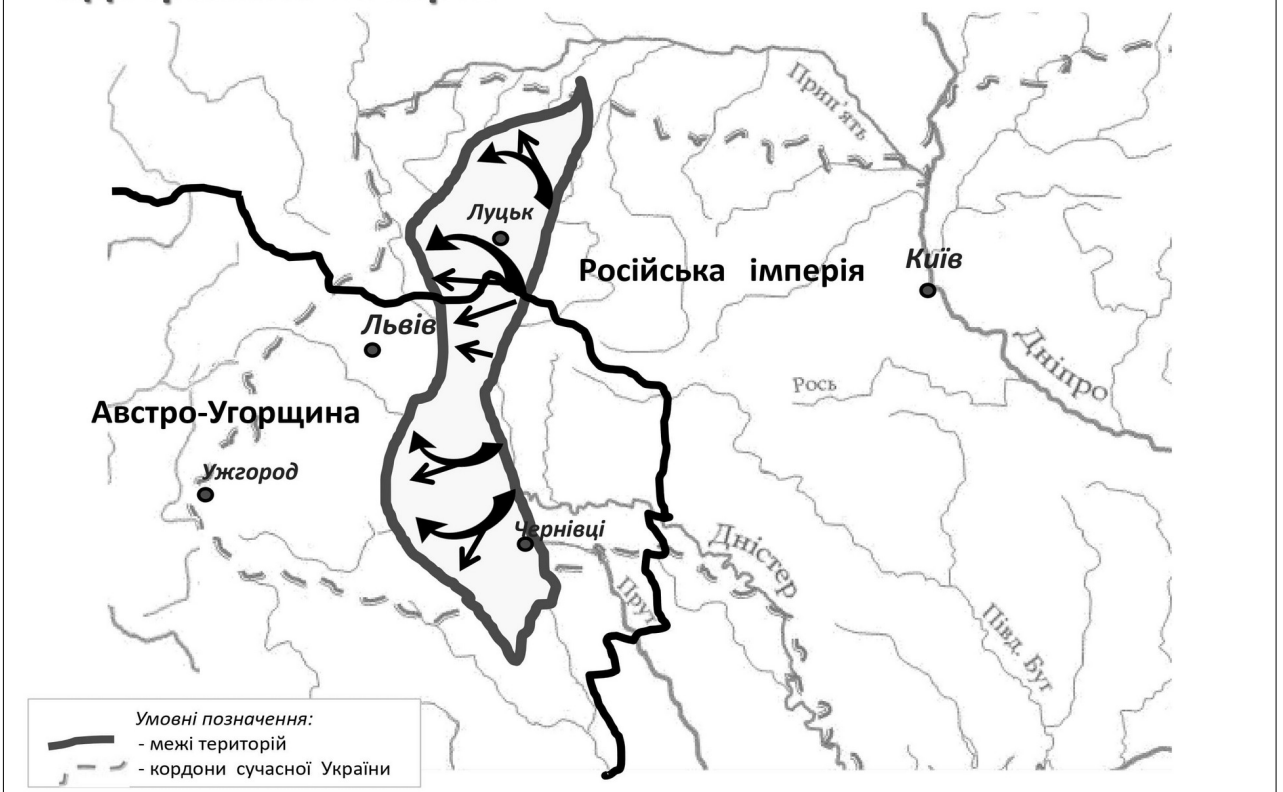
66. Що стало наслідком подій, перебіг яких відображено на карті?

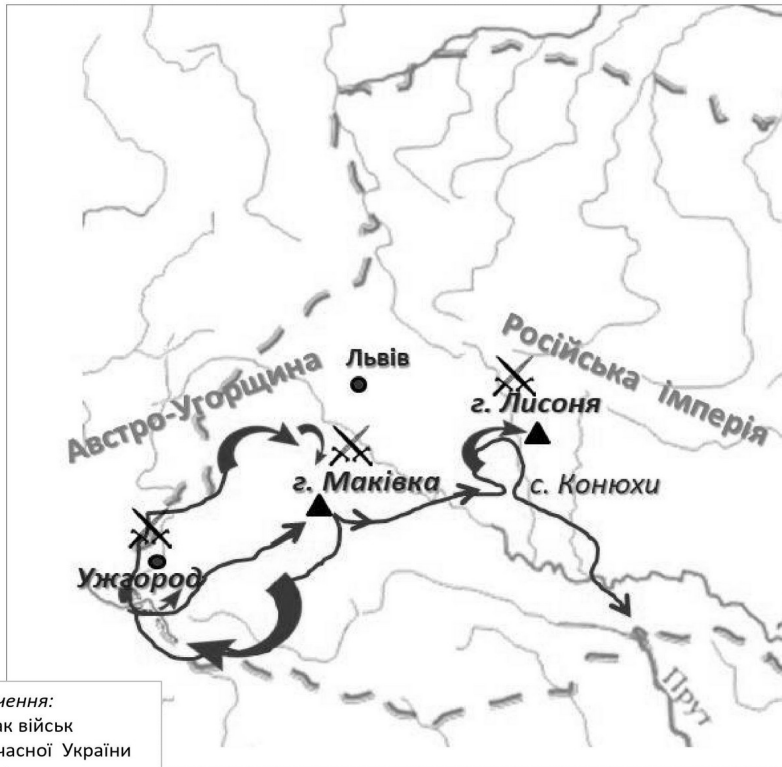
67. Перебіг яких подій Першої світової війни відображено на карті?

68. Перебіг яких подій Першої світової війни відображено на карті?

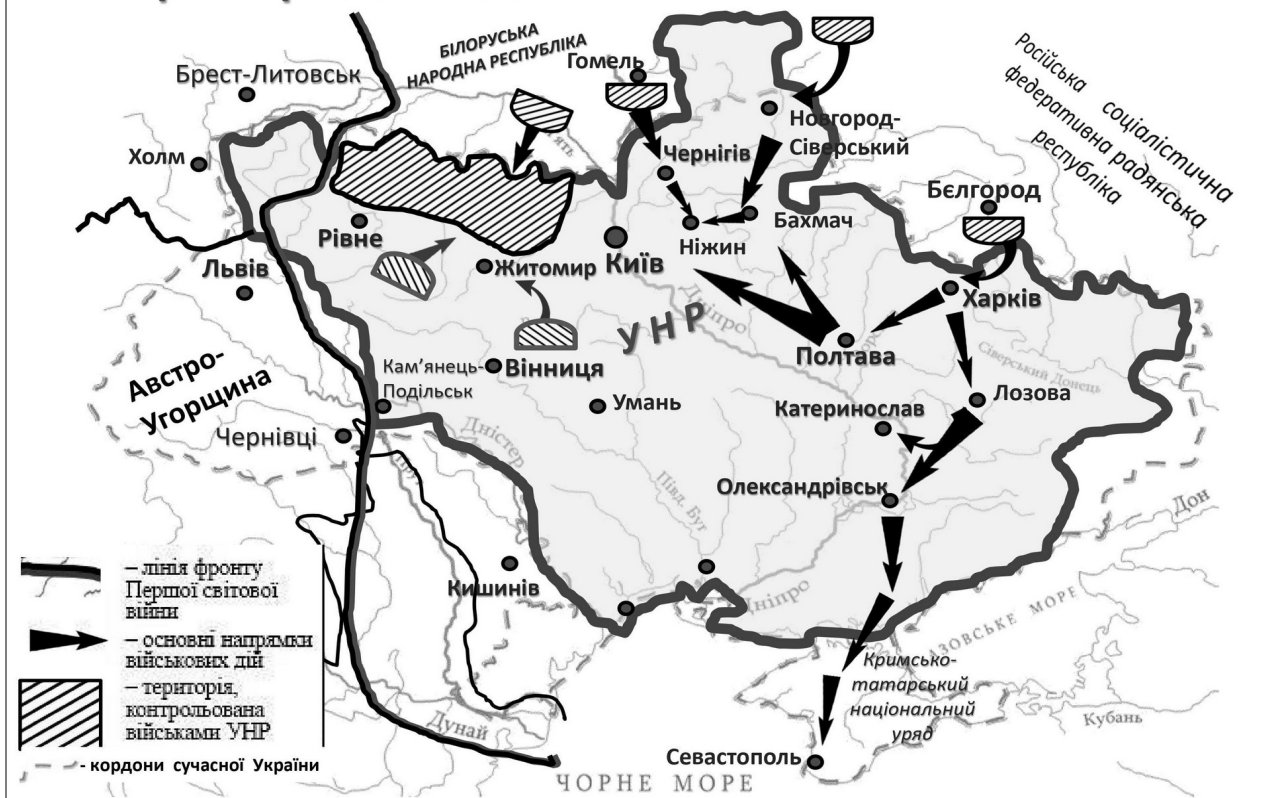
69. Стрілками на карті позначено перебіг яких подій Першої світової війни?

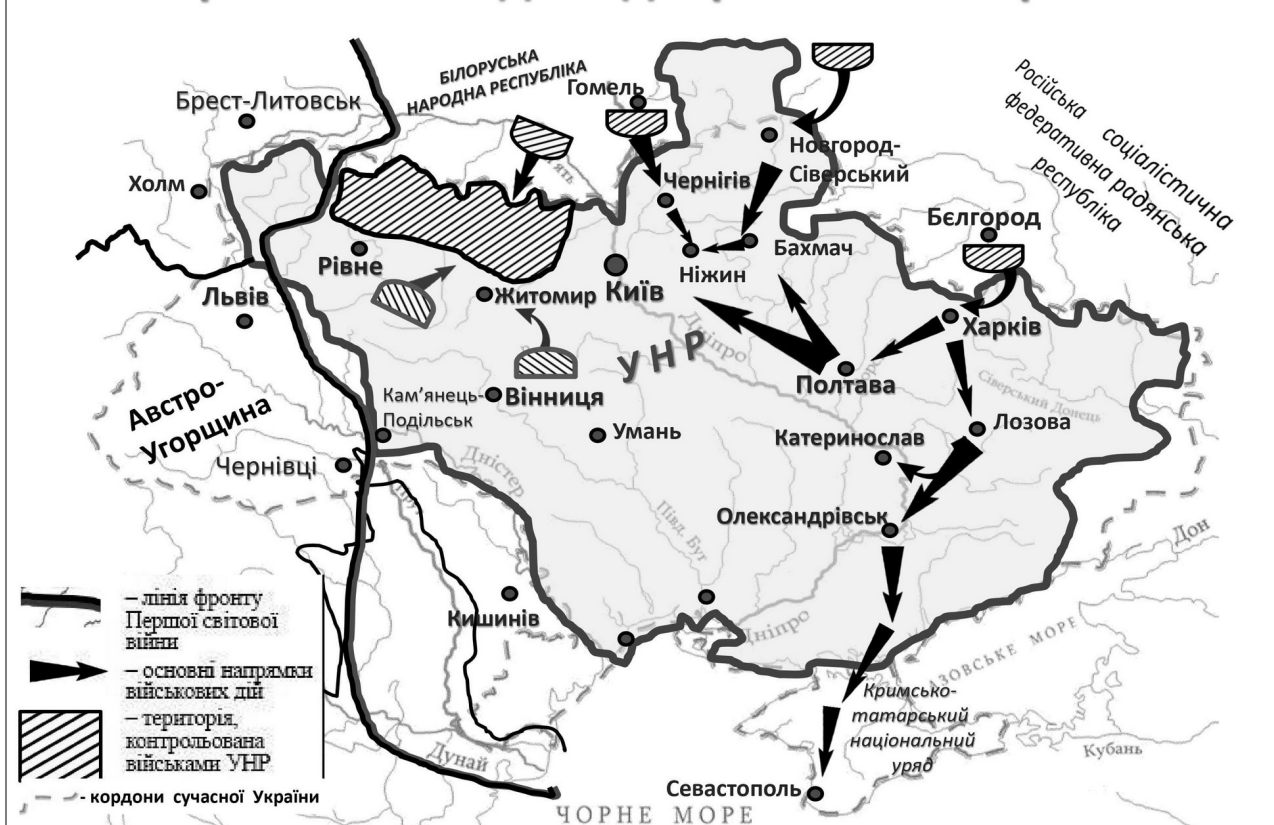
70. Яка територія позначена на карті чорною лінією?

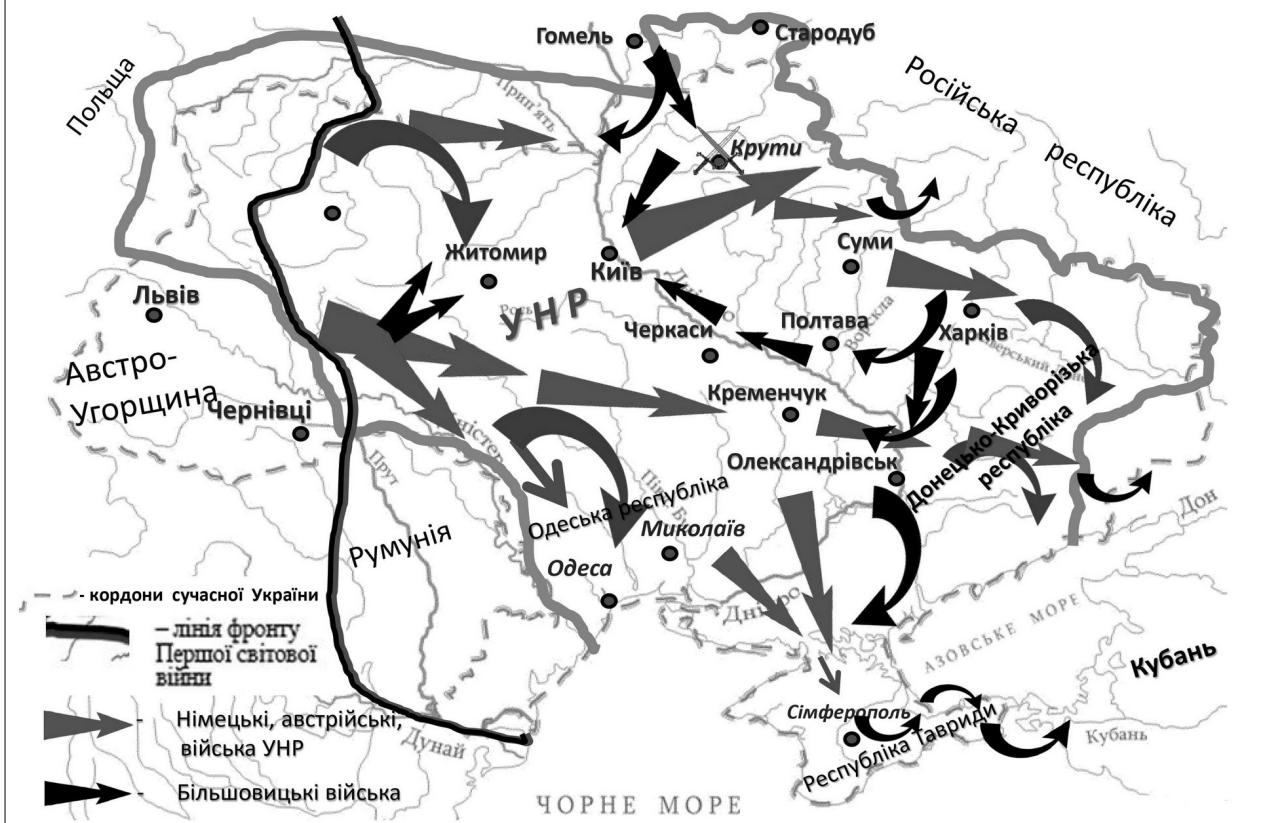
71. Територію якого державного утворення позначено на карті жирною лінією?

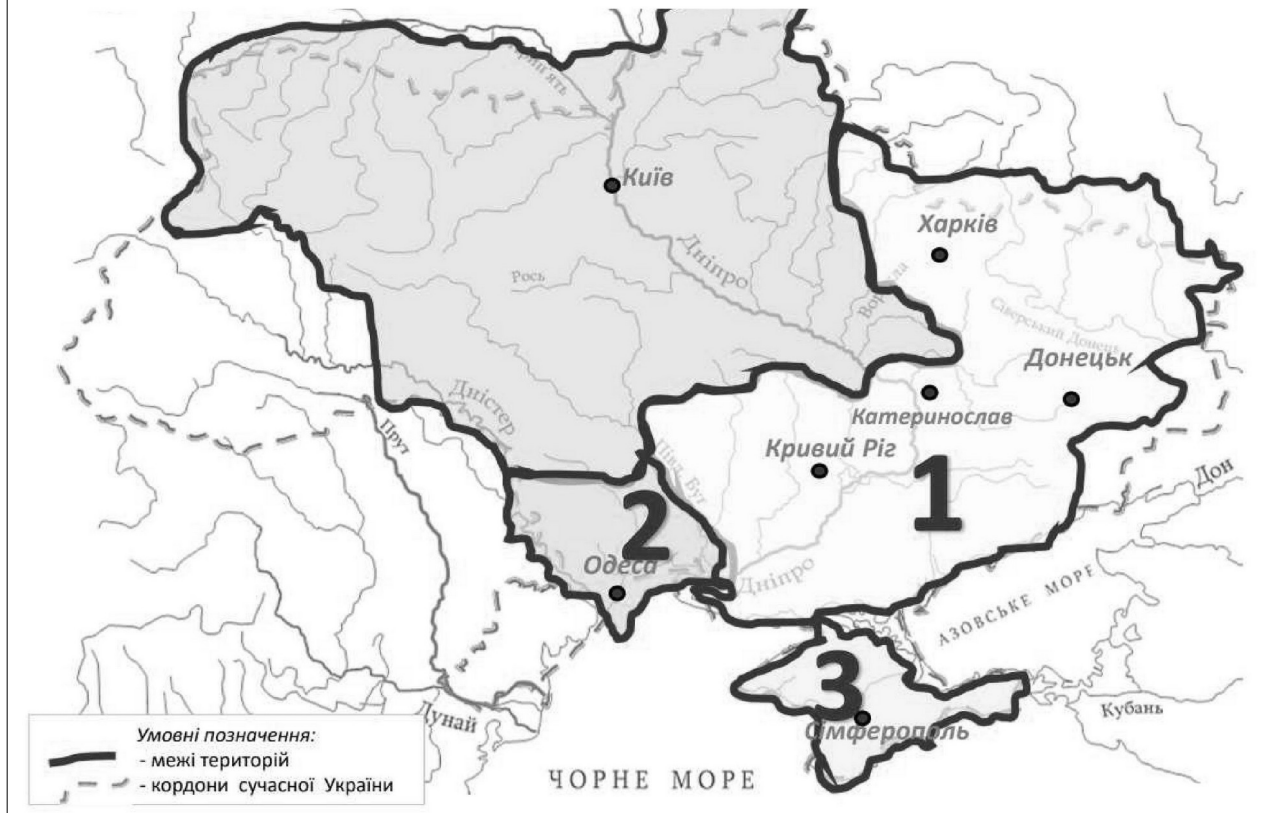
72. Перебіг яких подій відображено на карті?

73. Перебіг яких подій відображено на карті?

74. Які державні утворення позначені на карті чорною лінією?

75. Яку територію зафарбовано на карті?

1. Поширення повноважень Генерального секретаріату відповідно до «Тимчасової інструкції Генеральному секретаріатові Тимчасового уряду на Україні».

2. На яку Генеральний секретаріат поширив свою владу після падіння Тимчасового уряду.

3. Передану Українській Народній Республіці за умовами Брест-Литовського мирного договору.

А. 1,2

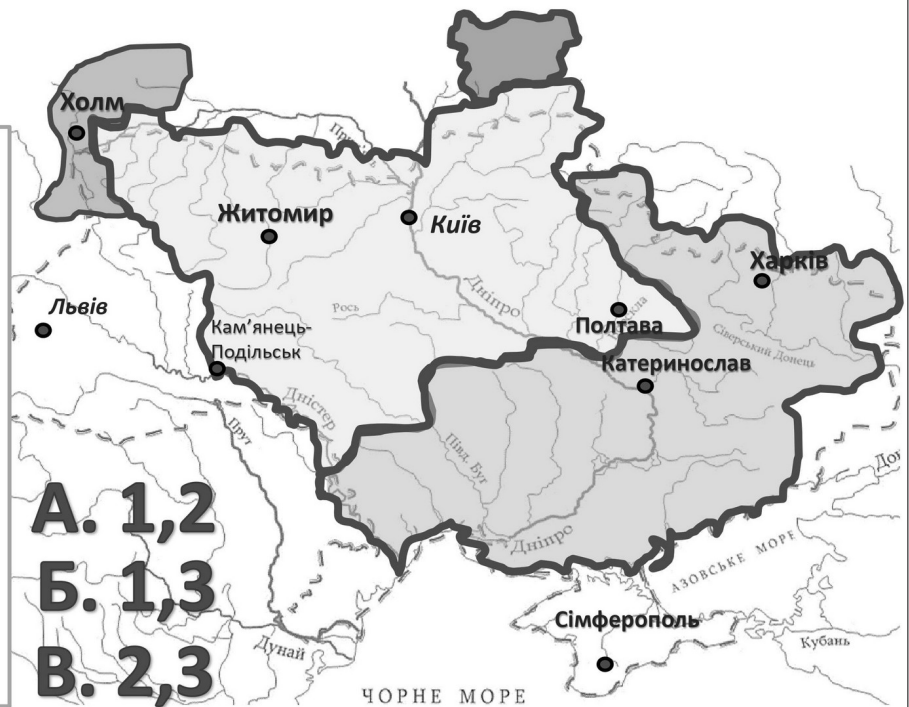
Б. 1,3

В. 2,3

Г. 1,2,3

Умовні позначення:

- - межі територій
- - кордони сучасної України

76. Яку територію позначено на карті суцільною жирною лінією?

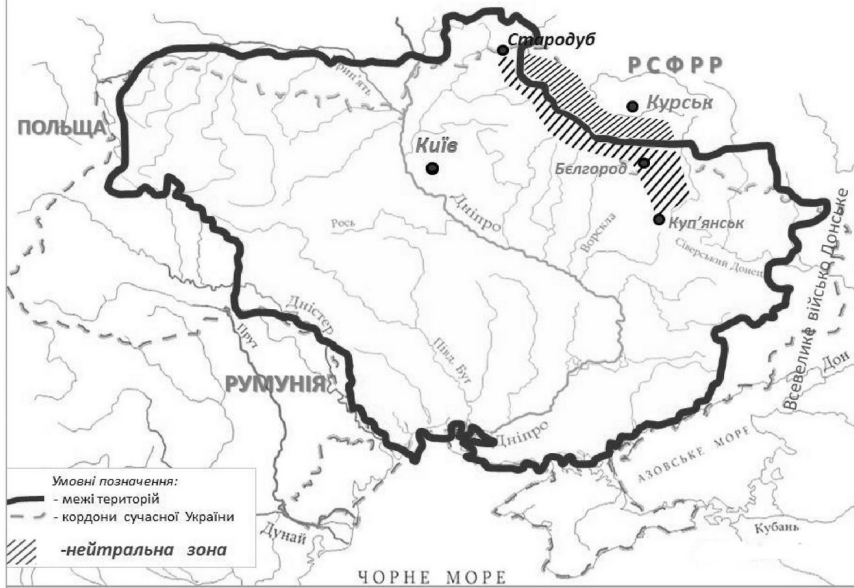
Умовні позначення:

- - межі територій
- - кордони сучасної України
- - нейтральна зона

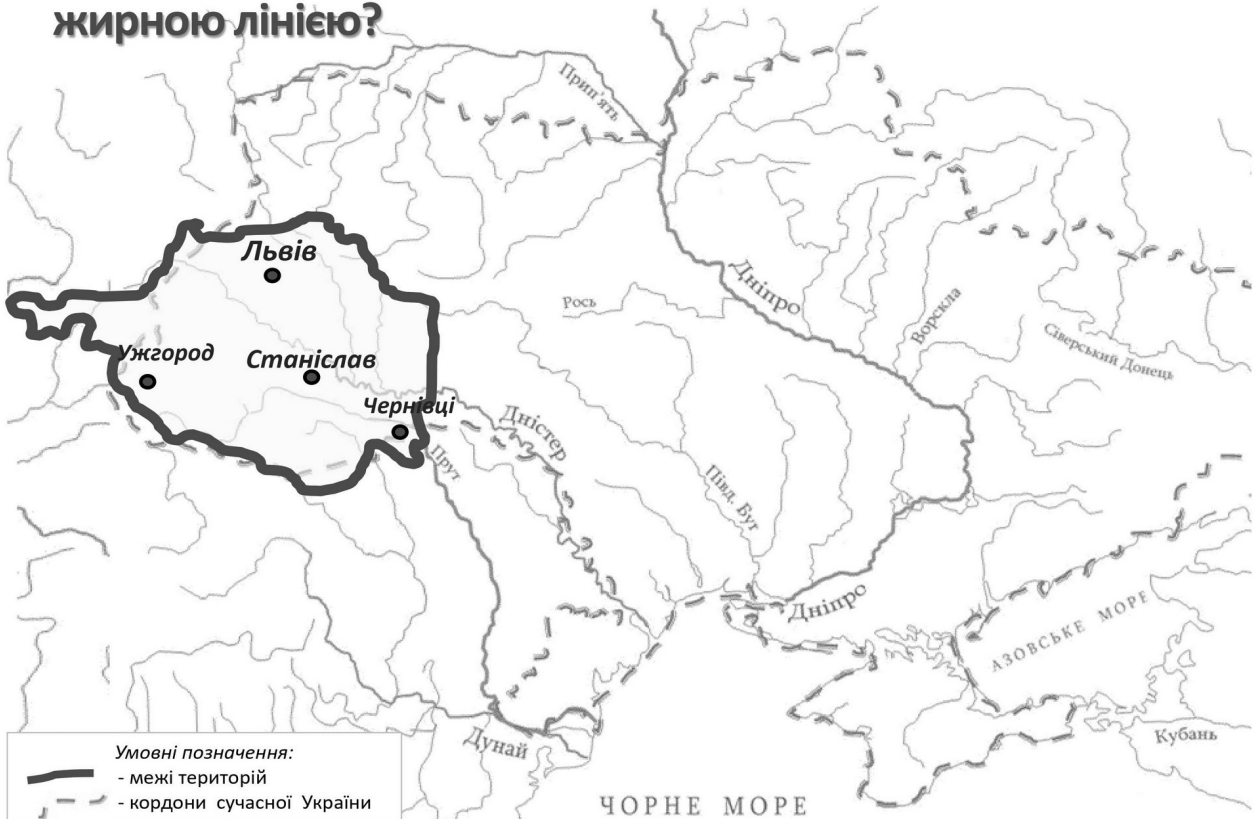
77. Проаналізуйте зображену картосхему

Картосхема дає змогу

1. Вказати райони анти гетьманського повстанського руху влітку 1918 р.
2. Визначити кордони Української Держави гетьмана П. Скоропадського.
3. Вказати напрямки загального наступу німецько-австро-угорських військ у лютому-квітні 1918 р.
4. Окреслити район формування українських радянських повстанських дивізій.
5. Вказати межі території регіональних радянських республік, утворених більшовиками в січні-березні 1918 р.
6. Визначити один із підсумків переговорів українсько-німецької та радянської делегацій у травні 1918 р.
7. Охарактеризувати адміністративно-територіальний устрій Української Народної Республіки.

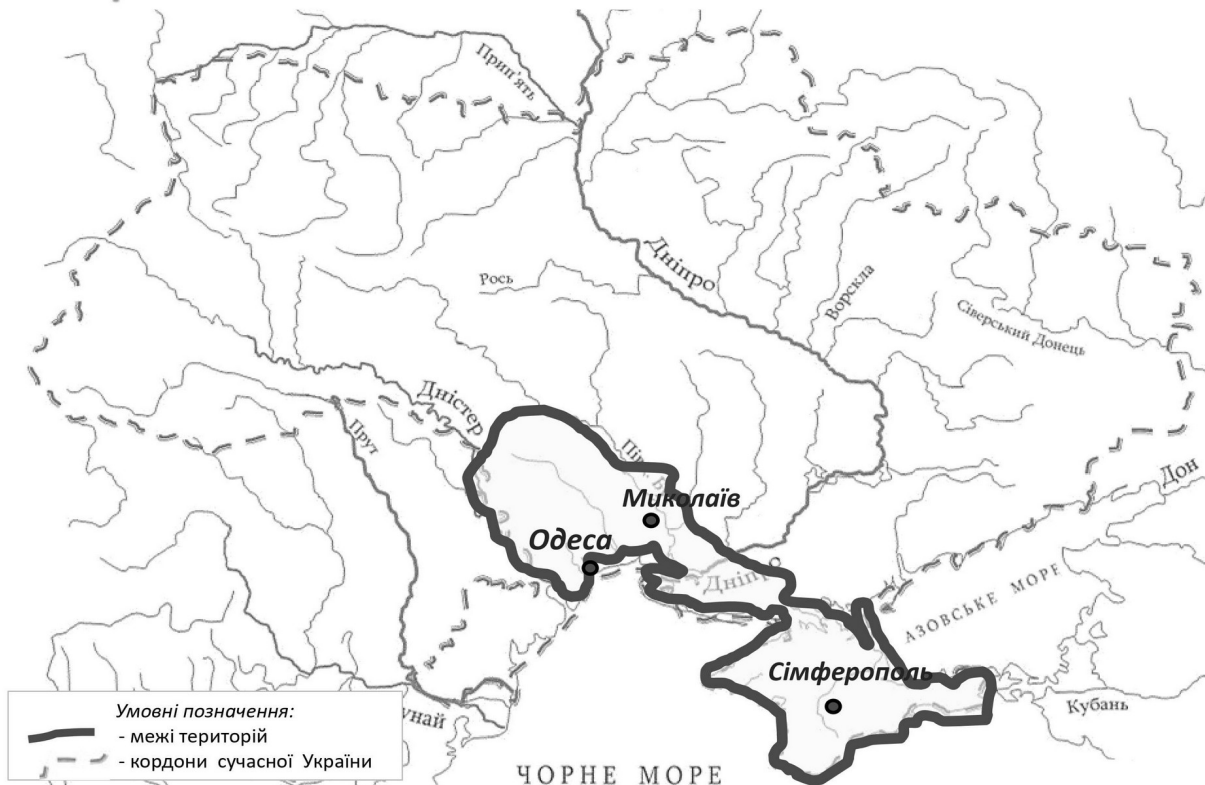
78. Яку територію позначено на карті суцільною жирною лінією?

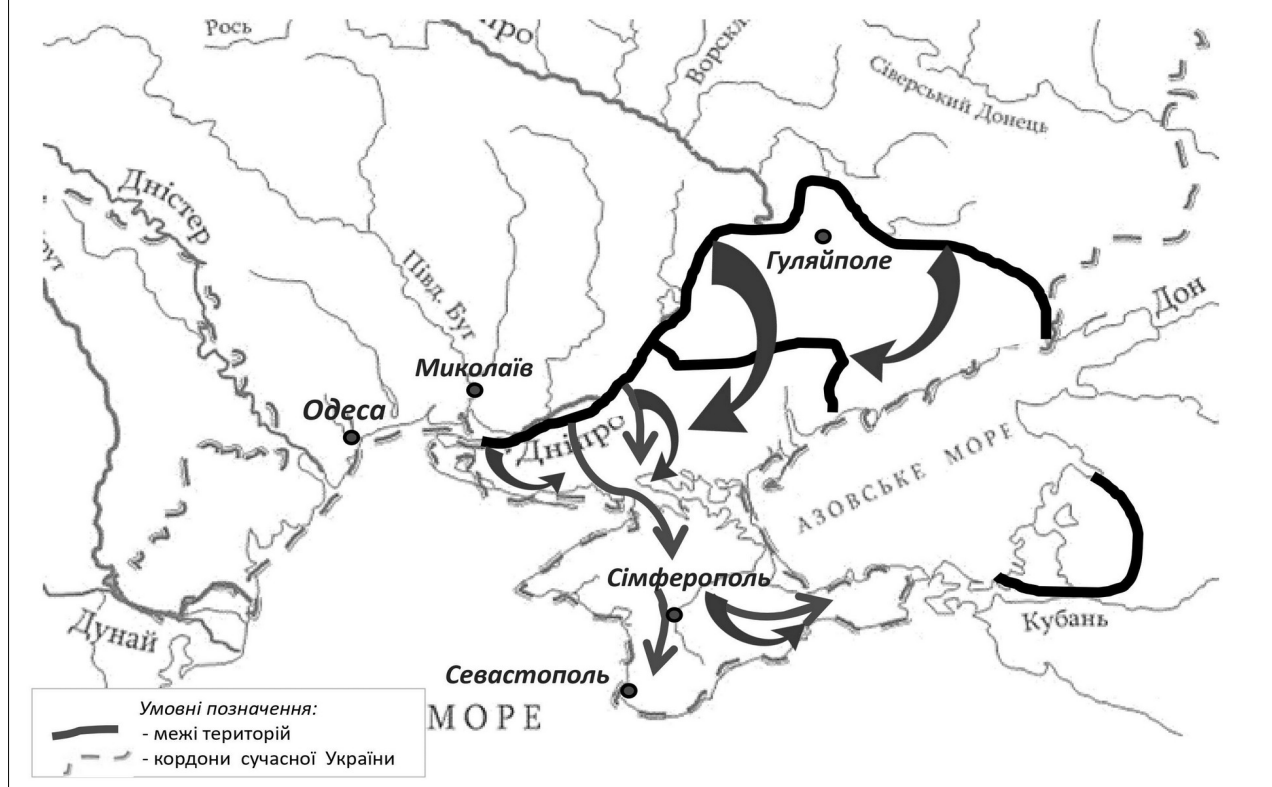
79. Яку подію позначено на карті?

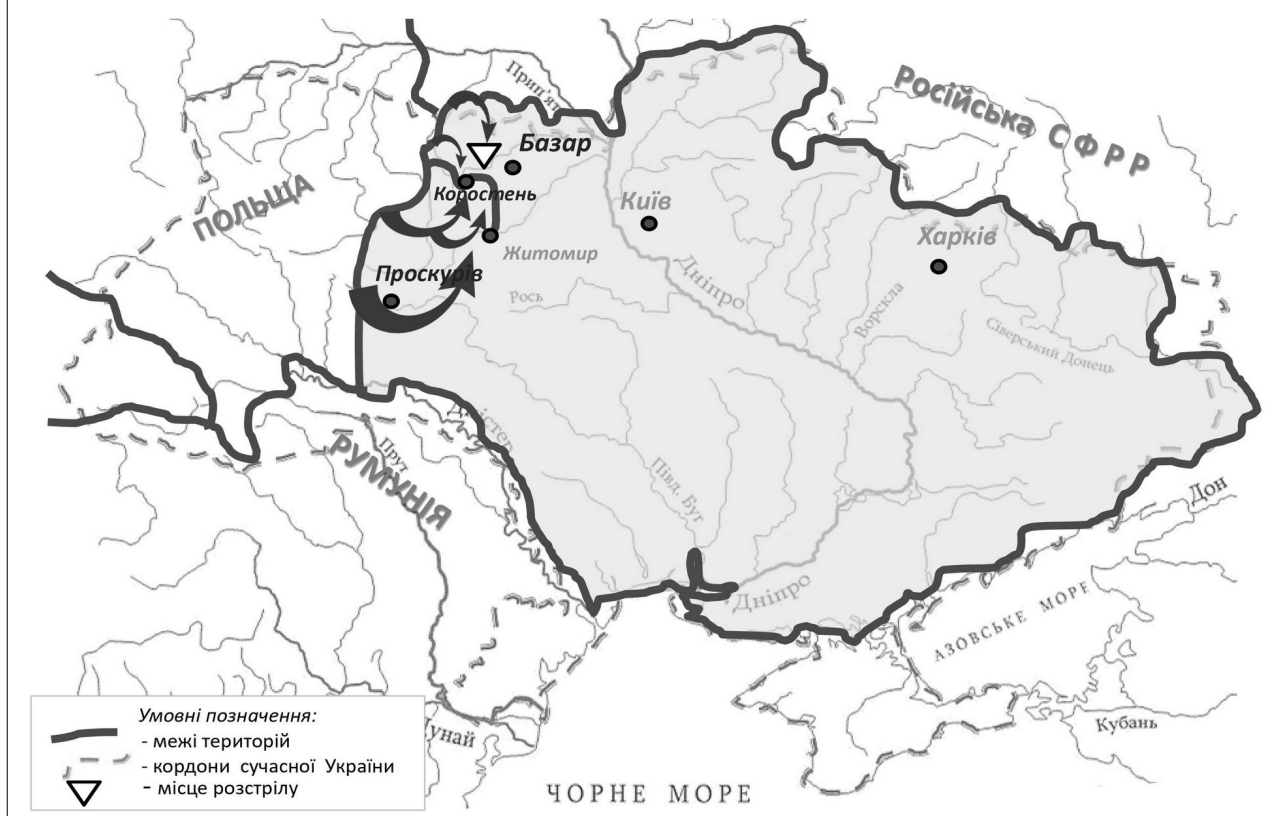
80. Яку територію позначено на карті суцільною жирною лінією?

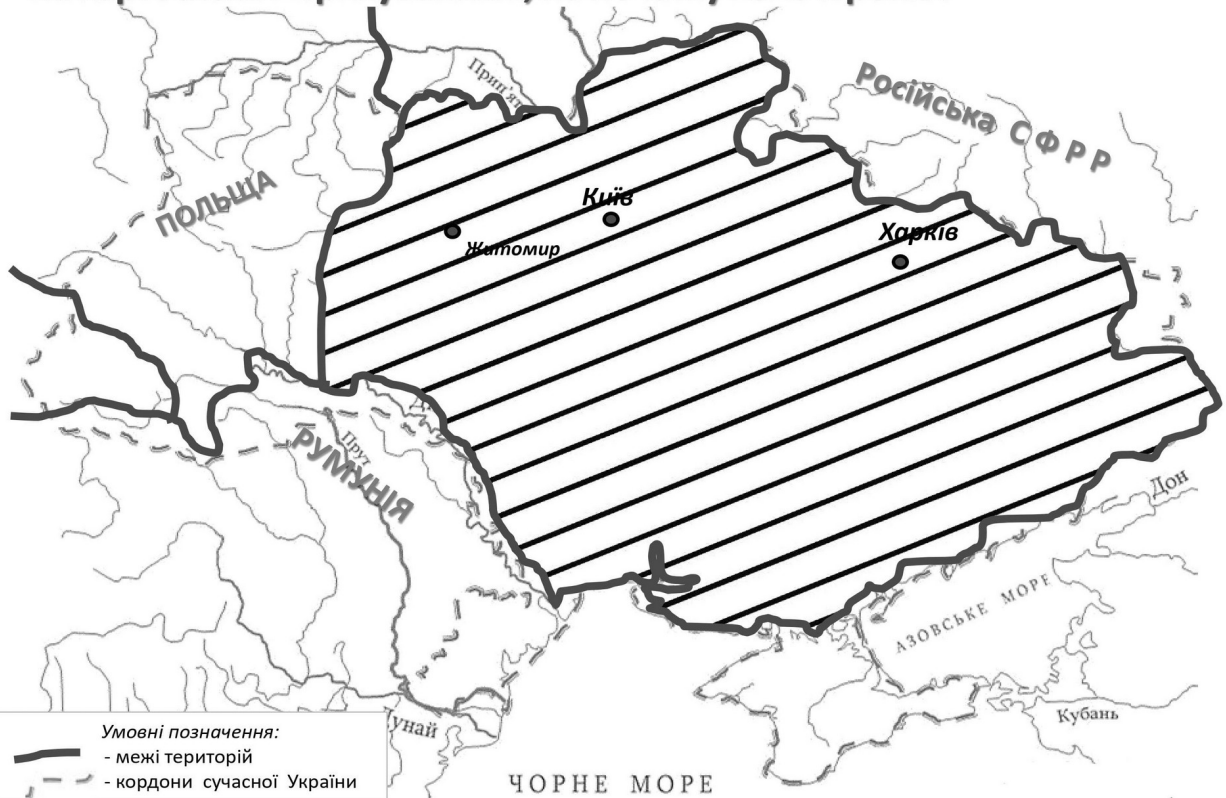
81. Перебіг яких подій відображено на карті?

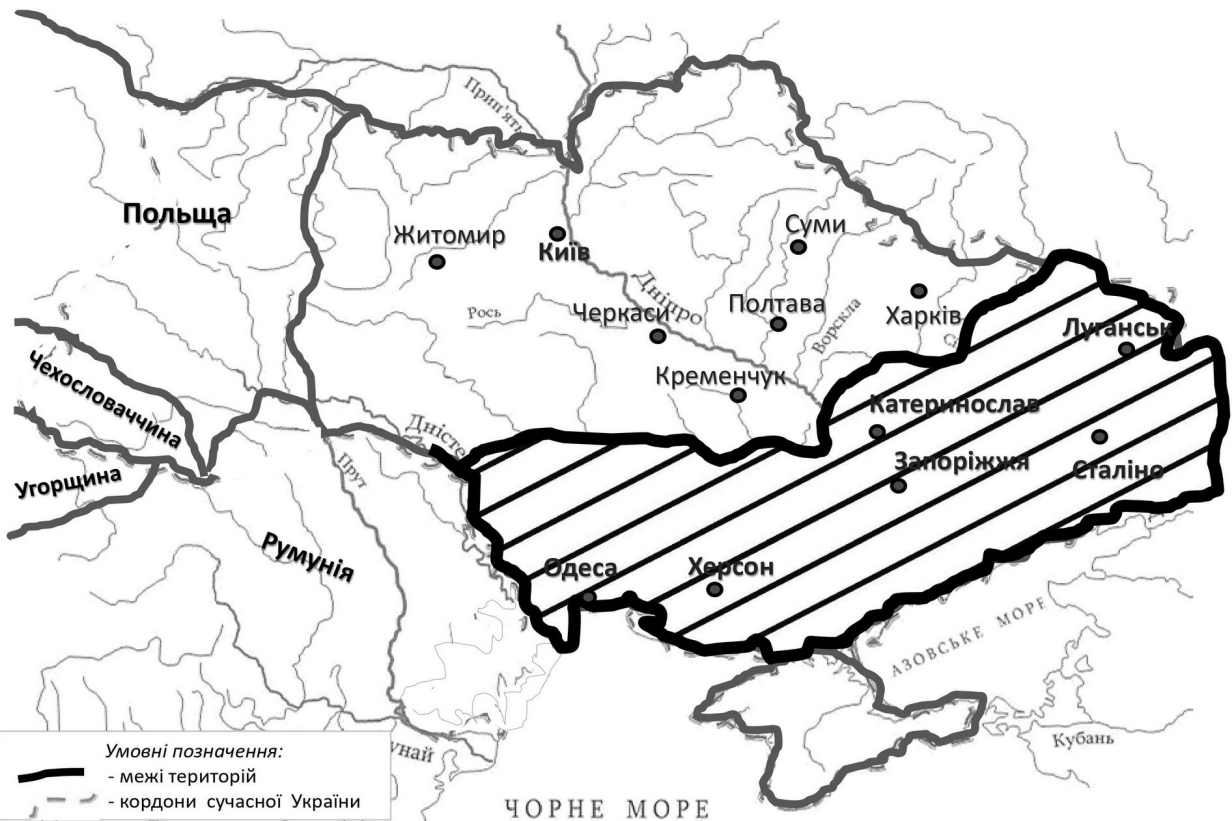
82. Перебіг яких подій відображено на карті?

83. Хто очолював державне утворення, територію якого позначено на картосхемі штрихуванням, на початку 1920-х років?

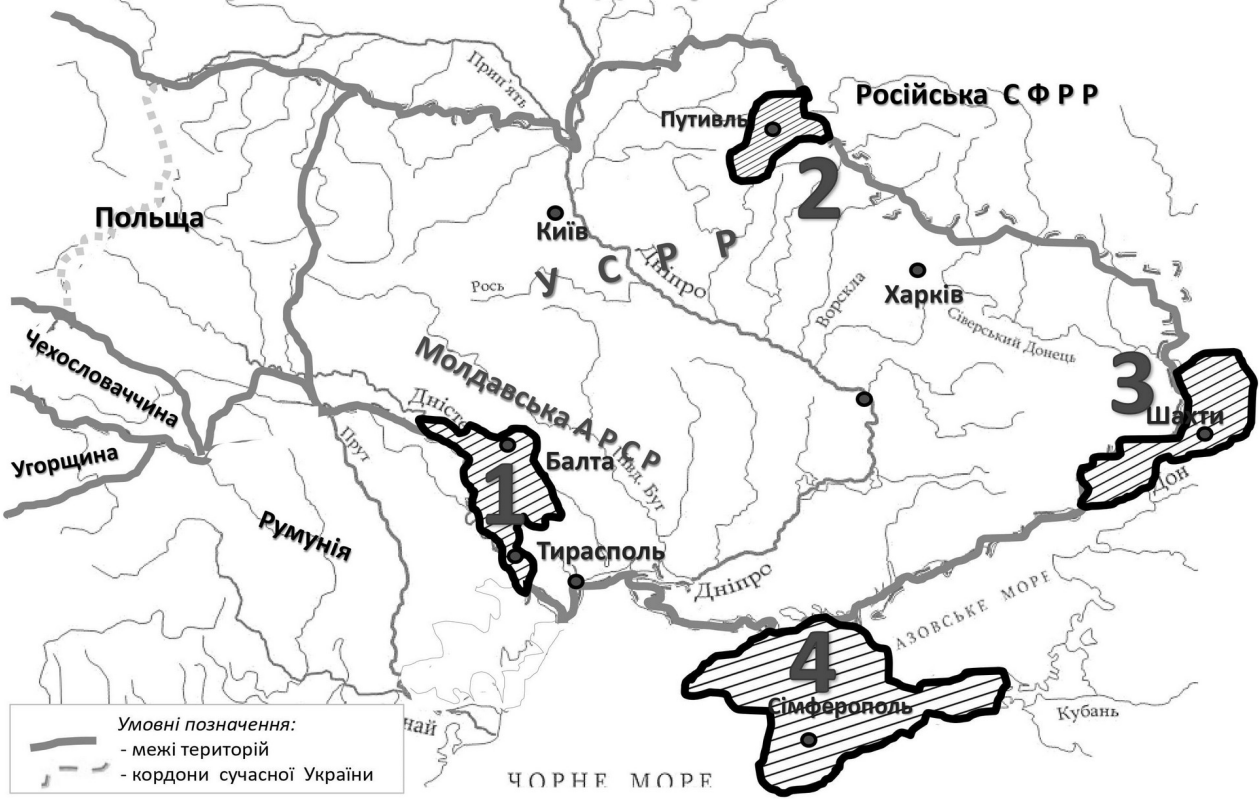
84. Яку територію позначено на картосхемі штрихуванням?

85. Яку територію позначено на картосхемі жирною лінією?

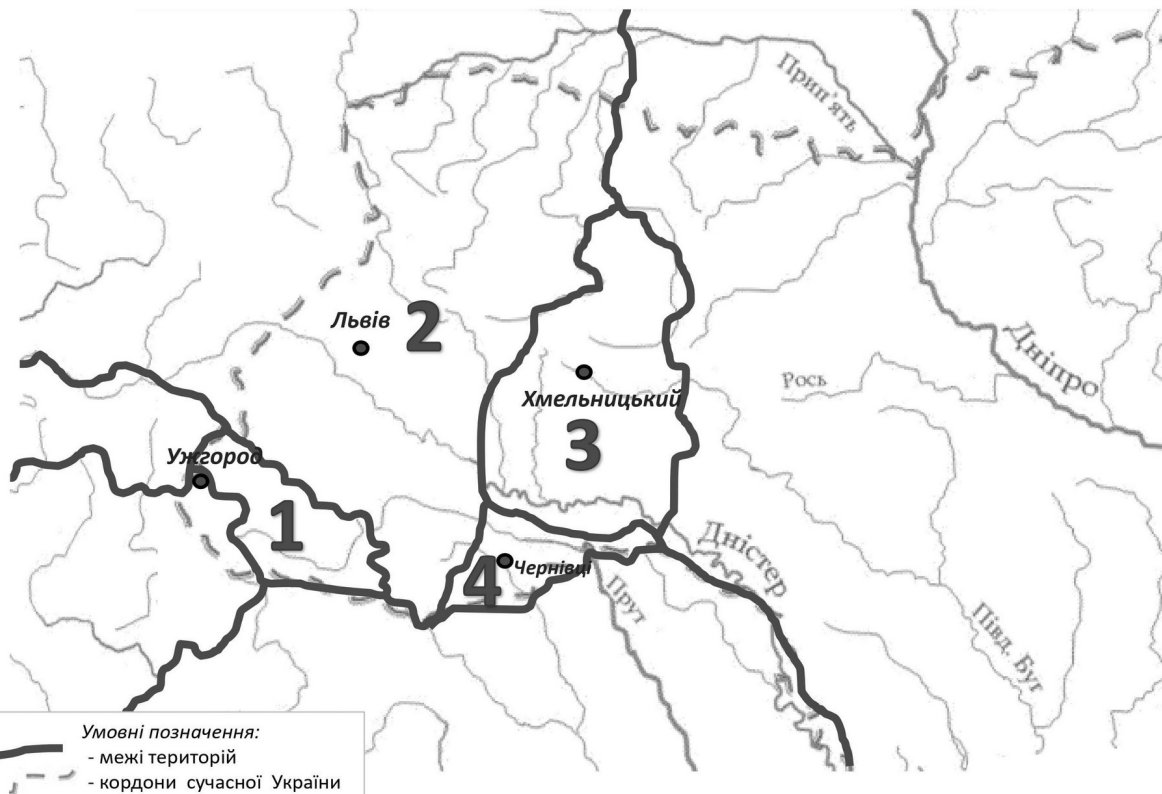
86. Якою цифрою на картосхемі позначено територію, що мала статус автономії в складі Української СРР?

87. Хто став Президентом державного утворення у 1939 році, виділеного на картосхемі кольором?

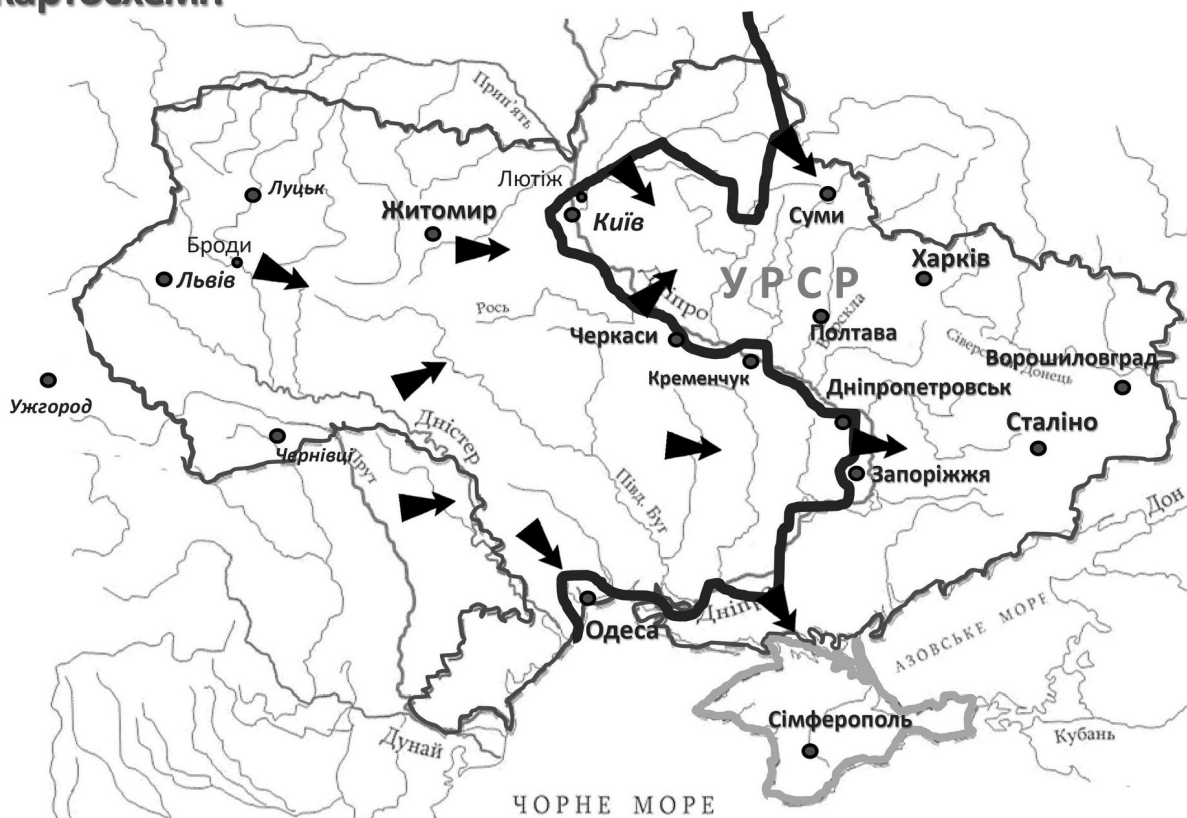
88. Якою цифрою позначено на картосхемі українські землі, що перебували у складі Польщі у міжвоєнний період (1920 -1939 рр.)?

89. У якому році до складу УРСР увійшли території, які заштриховані на картосхемі?

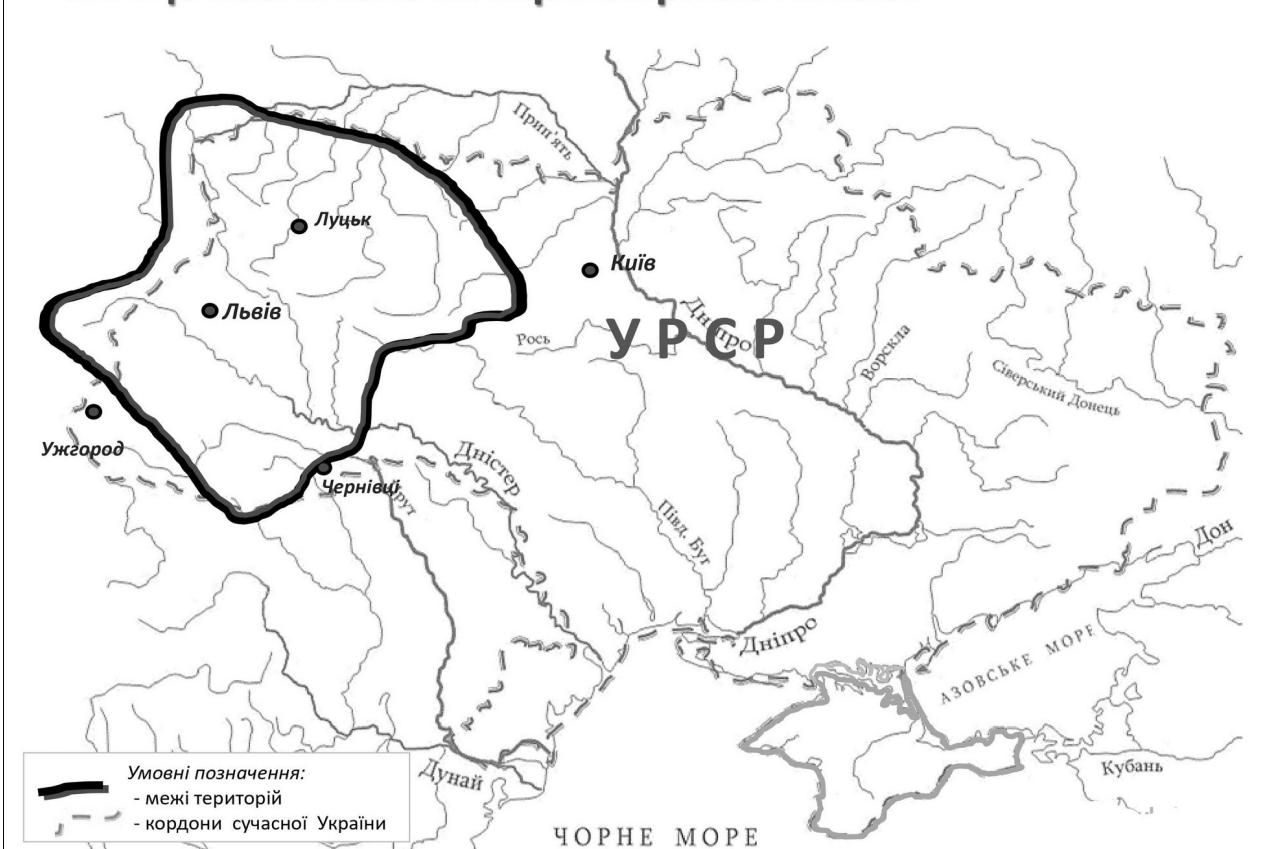
90. Що стало наслідком подій, відображених на картосхемі?

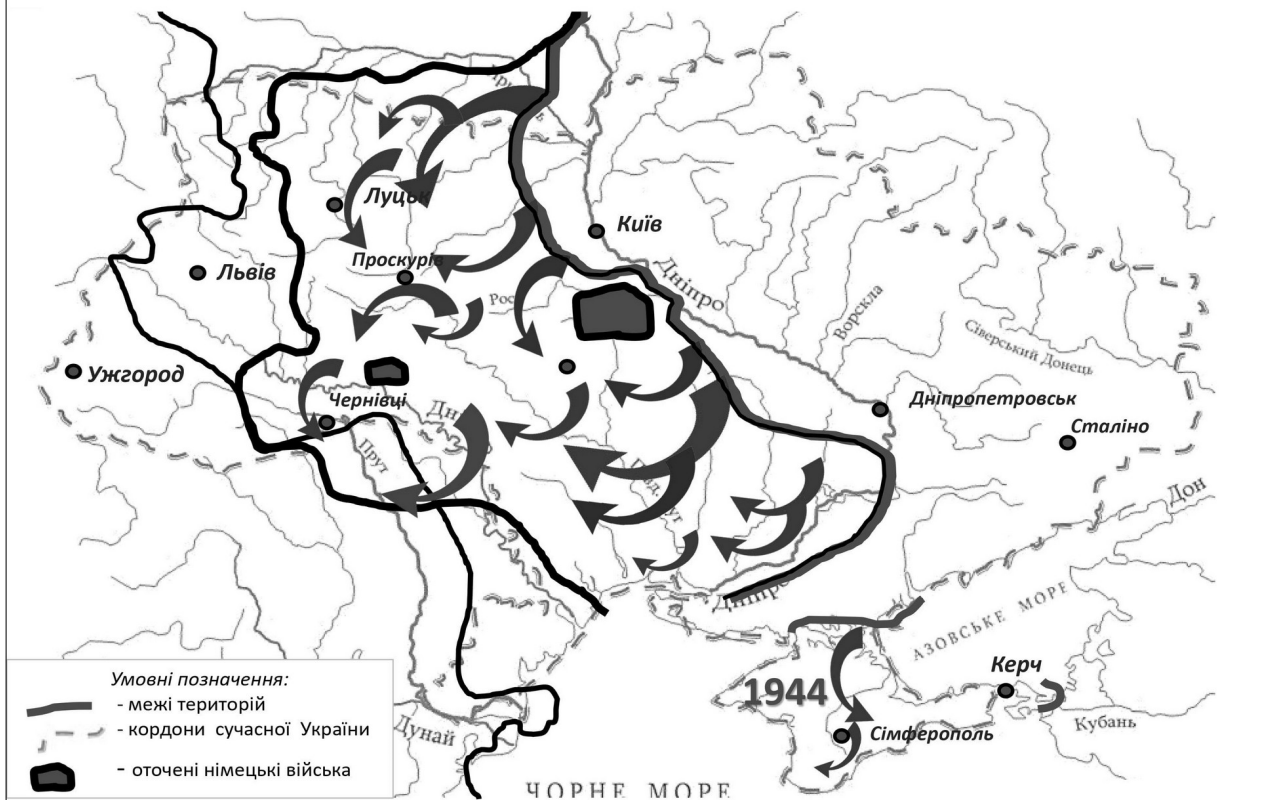
91. Установіть відповідність між пронумерованим окупаційним утворенням часів радянсько-німецької війни (1941-1945 рр.) та його назвою і підпорядкуванням.

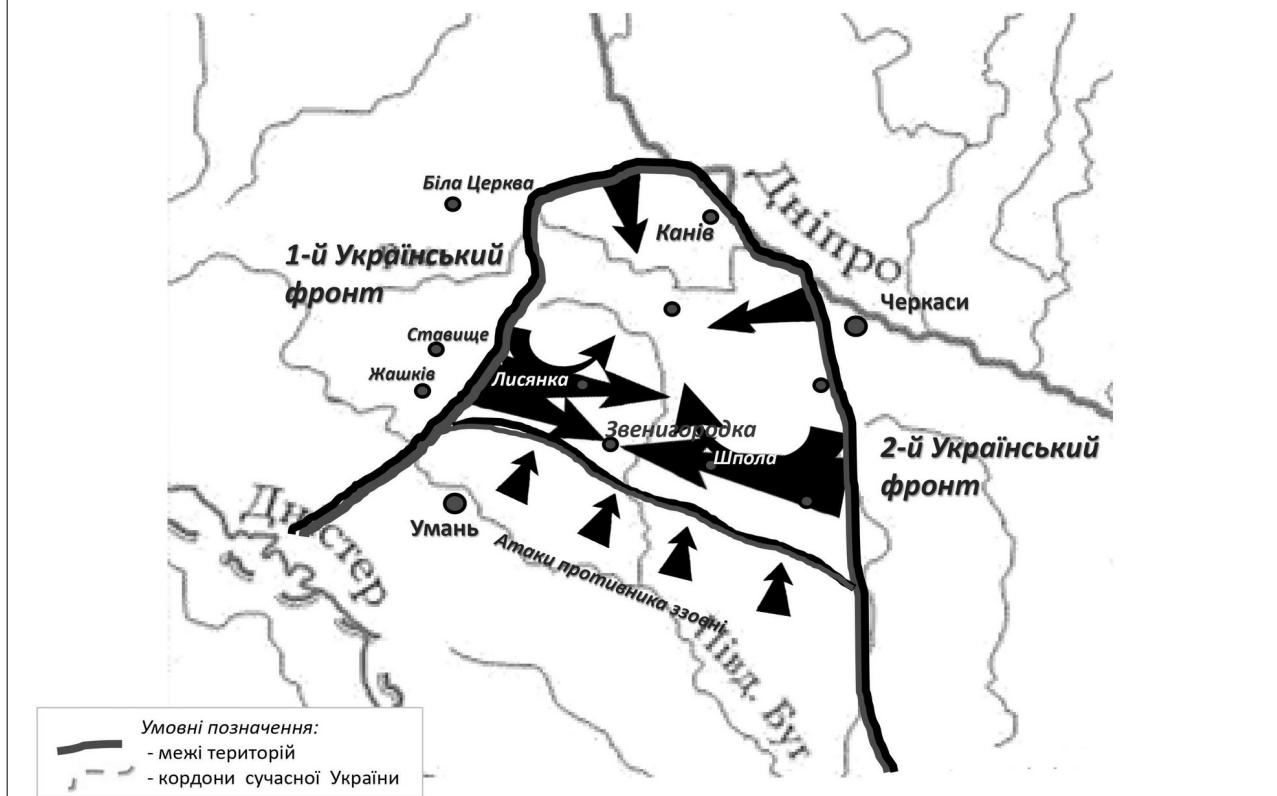
92. Що позначено на карті жирною лінією?

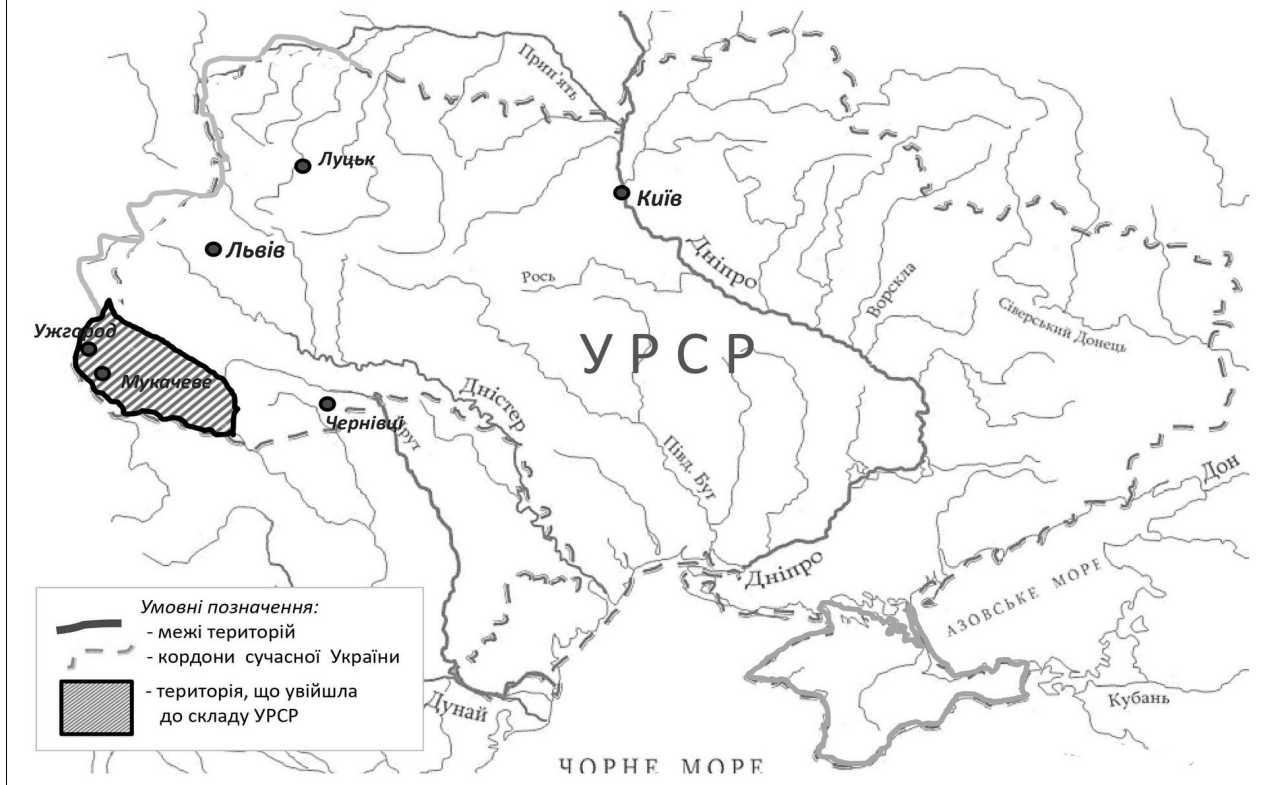
93. Перебіг подій якого періоду другої світової війни відображено на карті?

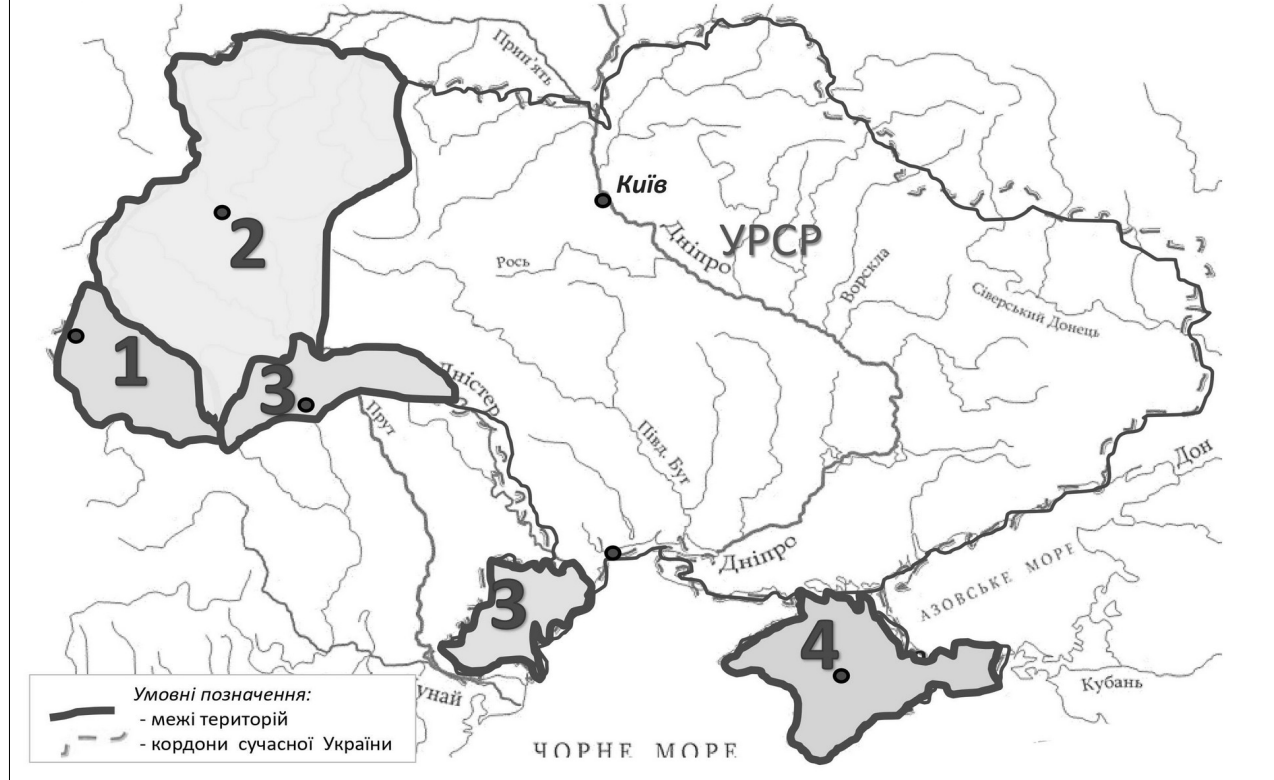
94. Яка операція періоду другої світової війни відображена на карті?

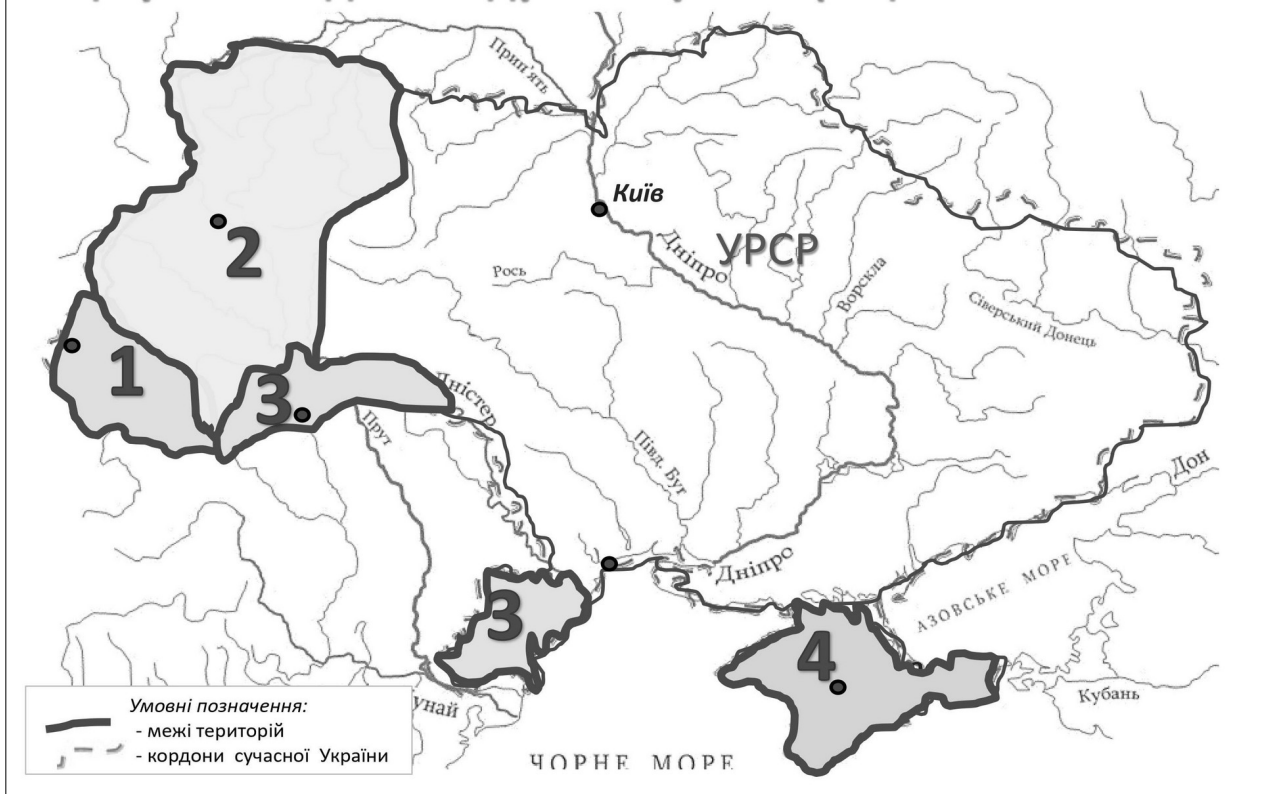
95. На картосхемі заштриховано територію, що увійшла до складу УРСР на підставі договору між СРСР та ким?

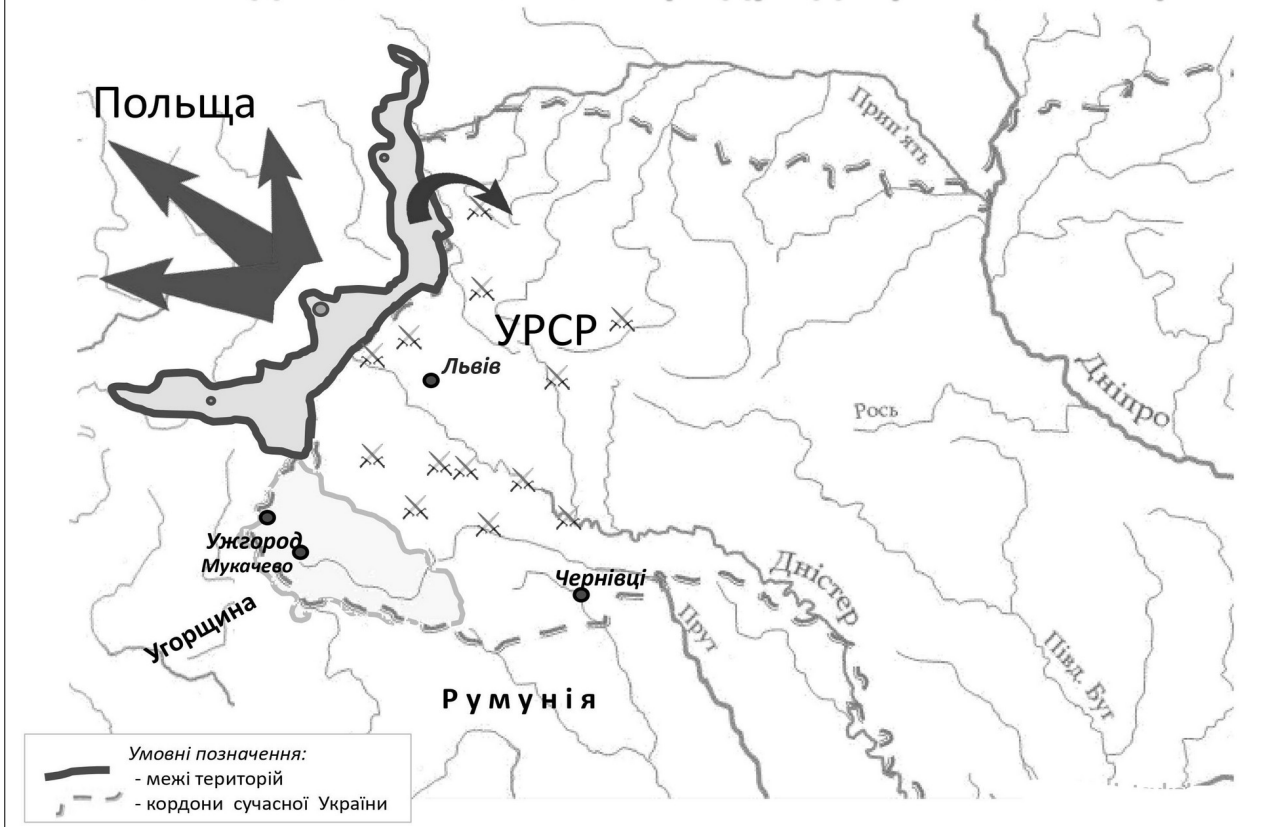
96. Якою цифрою на карті позначено регіон, що увійшов до складу Української РСР у 1940 році?

97. Якою цифрою на картосхемі позначено регіон, що увійшов до складу УРСР у 1954 році?

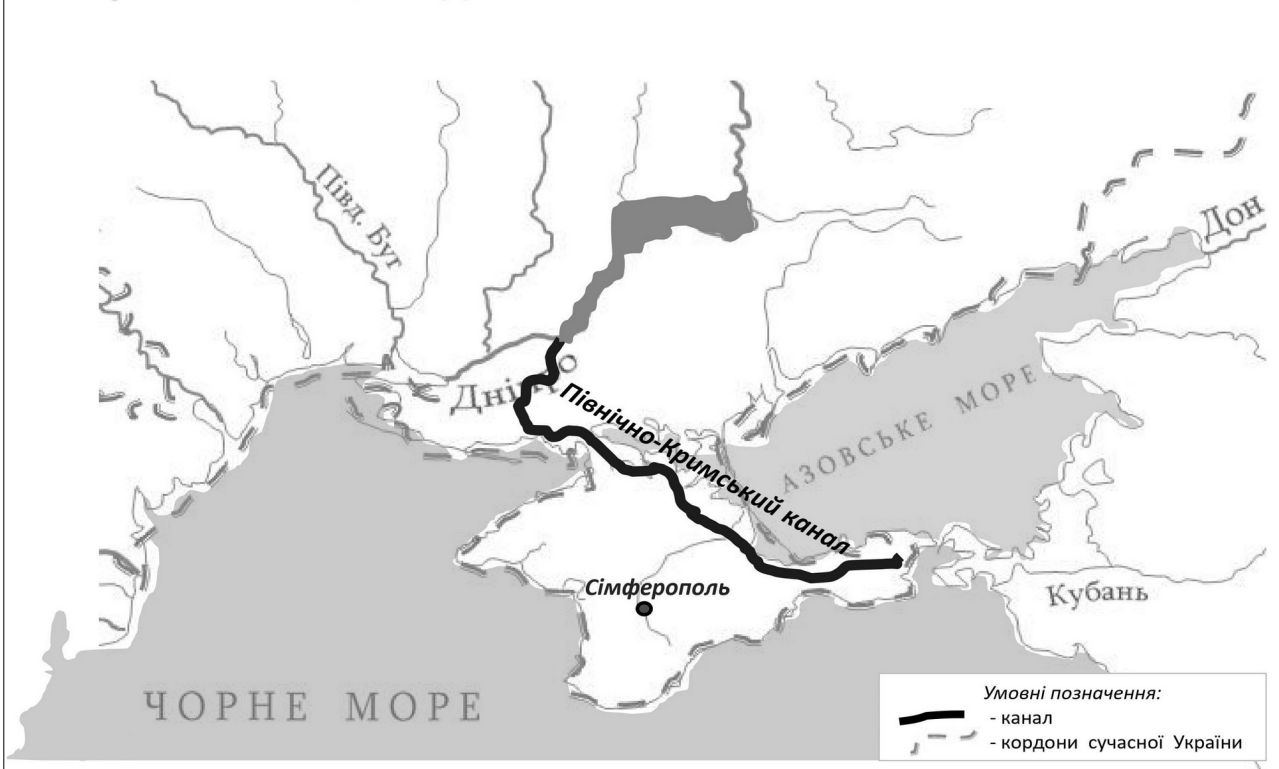
98. Яка подія післявоєнного періоду відображена на карті?

99. У зв'язку з якою реформою відбувся поділ України на економічні райони позначені на карті?

100. Гідротехнічну споруду, зображену на картосхемі жирною лінією, зведено в УРСР з якою метою?

ВІДПОВІДІ

1. Відповідь: стоянки кам'яного віку

- а) Мізин
- б) Королеве
- в) Кирилівська
- г) Межиріч
- д) Киїк-Коба

Меандровий браслет

Браслет доби кам'яного віку з кістки мамонта знайдений в с. Мізин. Браслет прикрашений меандровим орнаментом, вчені вважають, що це не що інше, як календар 20 000 літньої давності

2. Відповідь: На картосхемі позначено межі розселення племен доби енеоліту - трипільців (IV-III тис. до н.е.).

Вікентій Хвойка

Археолог, у 1896 р. відкрив землеробську культуру мальованої кераміки, яка отримала назву трипільської – від села Трипільля (Київщина), де збереглося найбільш цілісне поселення, або «протомісто».

Будинки трипільців

Трипільці – це перші землероби на території України

3. Відповідь: на картосхемі позначено межі розселення племен доби енеоліту - середньостогівської культури (IV-III тис. до н.е.).

4. Відповідь: на карті позначено межі розселення киммерійців, які вперше застосували залізну зброю і проживали у IX-VII ст. до н.е.

5. Відповідь: скіфи (VII - III ст. до н.е.).

6. Відповідь: на карті позначено напрямок походу перського царя Дарія I на скіфів.

7. Відповідь: переселення сарматів (III ст. до н.е.-III ст.н.е.)

8. Відповідь: античні міста-держави Північного Причорномор’я (VII ст. до н.е.- IV ст.)

- а) Ольвія
- б) Тіра
- в) Пантікапей
- г) Херсонес

Наймогутнішим серед держав Північного Причорномор’я було Боспорське царство, яке виникло в 480 р. до н. е. в результаті об’єднання більше як 20 міст. Столицею царства стало місто Пантікапей (суч. Керч), держава була монархією.

9. Відповідь: На картосхемі штрихуванням позначено територіальні межі Боспорського царства.

10. Відповідь: Велике розселення слов'ян відбулось у V-VII ст., внаслідок чого слов'яни розділились на: західних, східних і південних.

11. Відповідь: союзи племен слов'ян (VIII-IX ст.).

12. Відповідь: похід князя Аскольда у 860 році на Константинополь.

Аскольд здійснив перший відомий похід русичів на Візантію, де підписав договір та охрестився.

13. Відповідь: «Шлях із варягів у греки».

Це назва водного торгового шляху Русі, що зв'язував скандинавські країни (варягів) з Візантійською імперією (греками).

- Умовні позначення:
- кордони Київської Русі
  - напрям торгового шляху

14. Відповідь: походи князів Олега та Ігоря.

Олег і Ігор здійснювали походи на Візантію та Кавказ

- Умовні позначення:
- кордони Київської Русі
  - напрями військових походів Олега і Ігоря

15. Відповідь: походи князя Святослава.

Переважну частину свого правління князь Святослав провів у походах, йому належить вислів - «Іду на Ви».

Святослав розбив Хозарський каганат, чим відкрив шлях на Русь новим кочівникам-печенігам.

16. Відповідь: походи Володимира Великого (980-1015 рр.).

За часів Володимира Великого до Київської Русі приєднані Червень і Червенські міста

Найбільшим здобутком Володимира Великого було введення християнства, як державної релігії у 988 р.

17. Відповідь: походи Ярослава Мудрого (1019 – 1054 рр.).

За часів Ярослава Мудрого Київська Русь досягла піку своєї могутності і «шлюбна дипломатія» це підтверджує.

Балтійське море

Юр'їв

Новгород

Червень

Перемишль

Київ

1036

Київська Русь

Дніпро печеніги

болгари

Азовське море

Тмутаракань

Чорне море

Константинополь

Умовні позначення:

- кордони Київської Русі

- напрями походів Ярослава

За часів Ярослава Мудрого печеніги після поразки у 1036 році під Києвом від русичів остаточно зникають з історичної арени.

18. Відповідь: Роздробленість. Київська Русь стала федеративною монархією.

- а) Волинське
- б) Галицьке
- в) Київське
- г) Чернігівське
- д) Переяславське

В XII ст. на українських територіях сформувалося 5 князівств

1.а

Волинське

Київ

2.в

Київське

Чернігівське

3.г

Переяславське

4.д

Галицьке

5.б

Дніпро

Азовське море

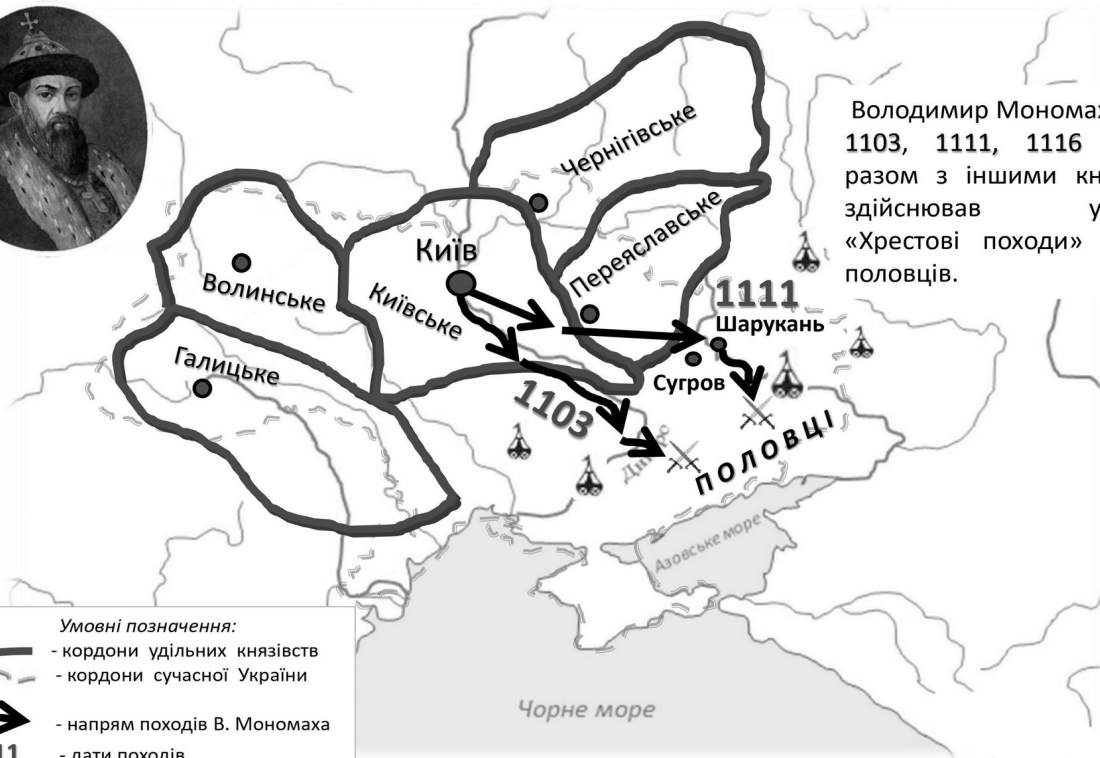
Умовні позначення:

- кордони удільних князівств

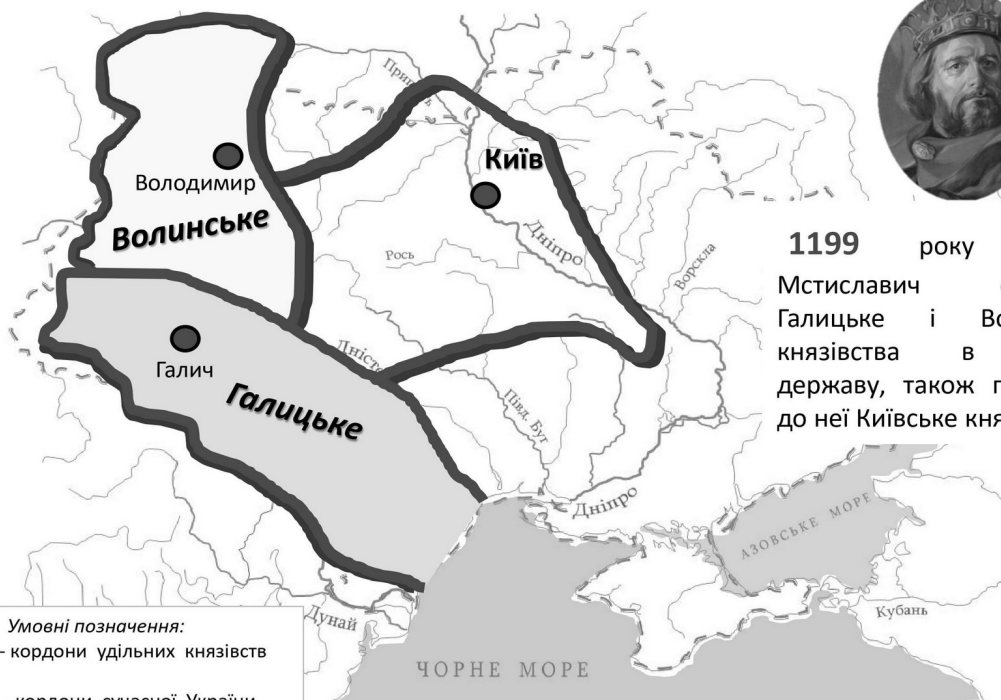
- кордони сучасної України

19. Відповідь: походи Володимира Мономаха на половців.

- Умовні позначення:
- кордони удільних князівств
  - кордони сучасної України
  - напрям походів В. Мономаха
  - 1111** - дати походів

20. Відповідь: Галицько-Волинське князівство часів правління Романа Мстиславича (1199-1205 рр.)

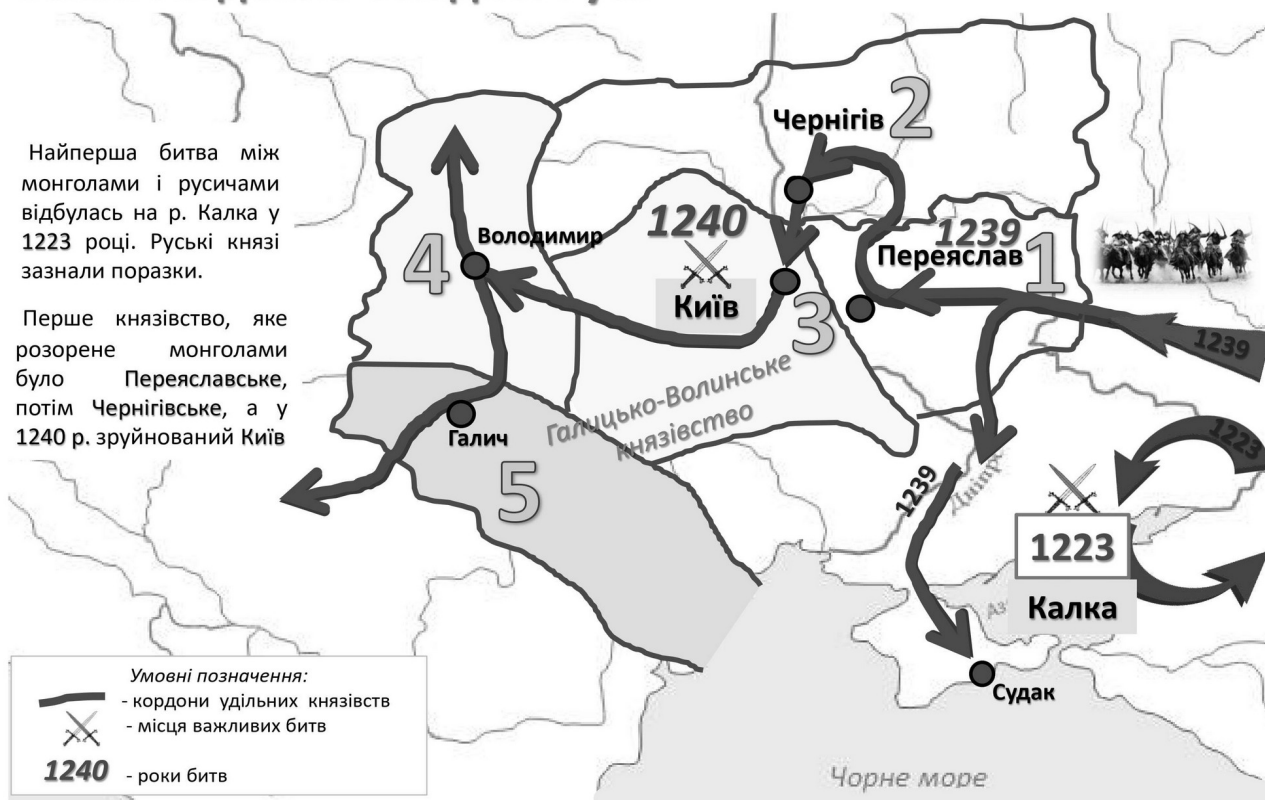

- Умовні позначення:
- кордони удільних князівств
  - кордони сучасної України

21. Відповідь: походи монгольського хана Батия на землі Південно-Західної Русі.

Найперша битва між монголами і русичами відбулась на р. Калка у 1223 році. Руські князі зазнали поразки.

Перше князівство, яке розорене монголами було Переяславське, потім Чернігівське, а у 1240 р. зруйнований Київ

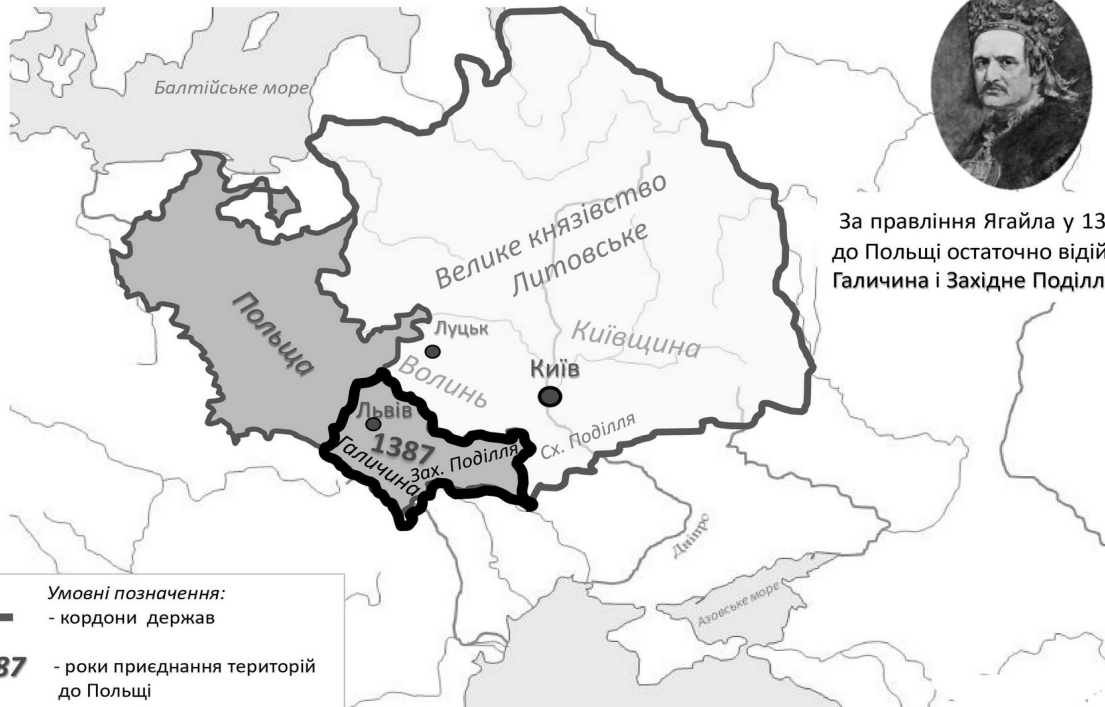

22. Відповідь: перемога князя Ольгерда в битві на Синіх Водах 1362 року над монголами.

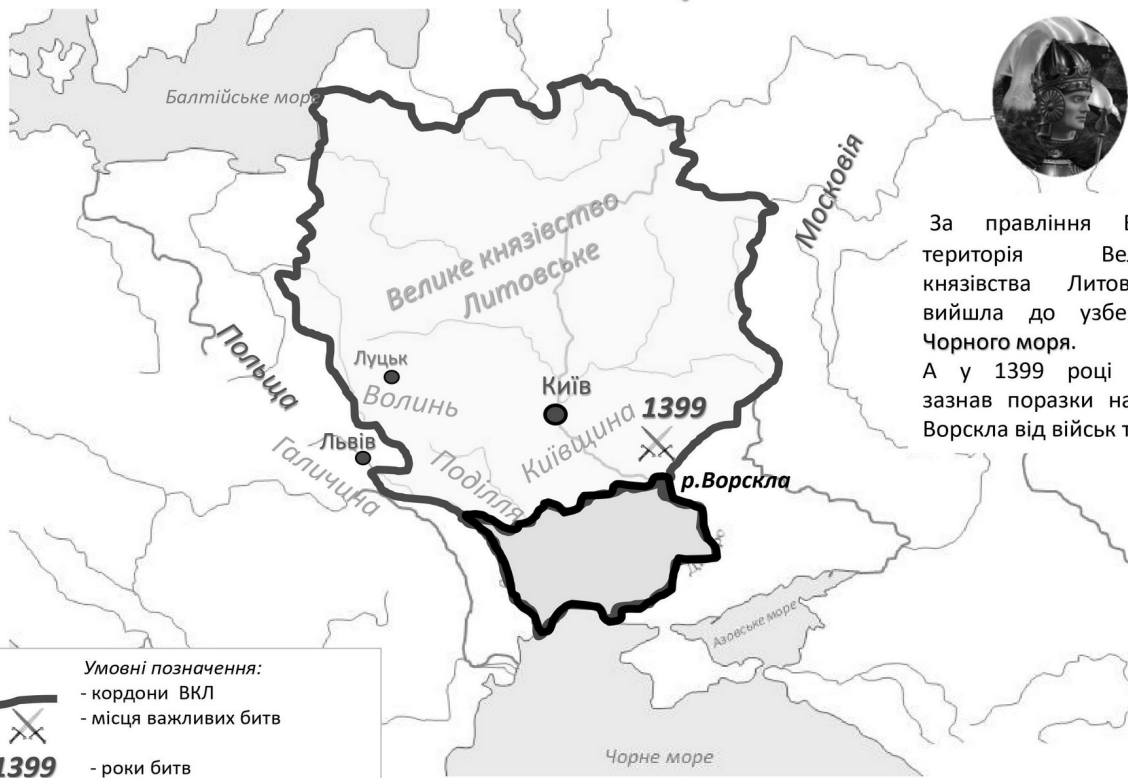
Внаслідок перемоги над монголами на р. Сині Води у 1362 р. Ольгерд приєднав до Великого князівства Литовського більшість українських земель (Поділля, Київщина).

23. Відповідь: 1387 р. – приєднання Галичини та Зах. Поділля до Польщі за правління Ягайла.

За правління Ягайла у 1387 р. до Польщі остаточно відійшли Галичина і Західне Поділля.

24. Відповідь: території, які приєднані до Великого князівства Литовського за правління Вітовта.

За правління Вітовта територія Великого князівства Литовського вийшла до узбережжя Чорного моря. А у 1399 році Вітовт зазнав поразки на річці Ворскла від військ татар.

25. Відповідь: Велике князівство Руське, яке очолював князь Свидригайло.

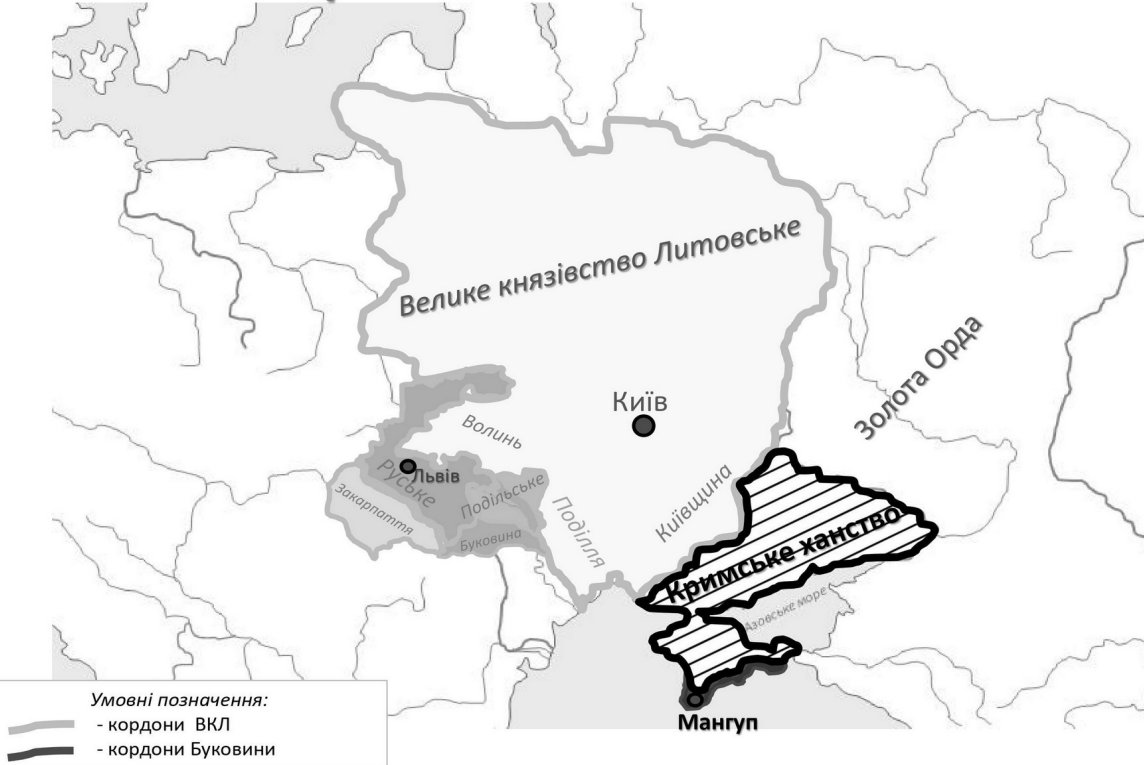

The map shows the Grand Duchy of Rus' (Велике князівство Руське) in 1435. The territory includes Volyn (Волинь), Podolia (Поділля), and Kyivshchyna (Київщина). The city of Kyiv (Київ) is marked with a black dot. A battle site at Vilykomir (Вількомир) is indicated with a crossed-swords symbol and the year 1435. The Black Sea (Азовське море) is shown to the south. A coat of arms of the Grand Duchy of Rus' is located in the bottom left corner.

Умовні позначення:
 - кордони ВКР
 - місця важливих битв
 1435 - роки битв

Велике князівство Руське складалося з православних князів на чолі з Великим князем литовським Свидригайлом, проіснувало кілька років і знищено після поразки у 1435 р. під Вількомиром

26. Відповідь: в результаті розпаду Золотої Орди виникло Кримське ханство.

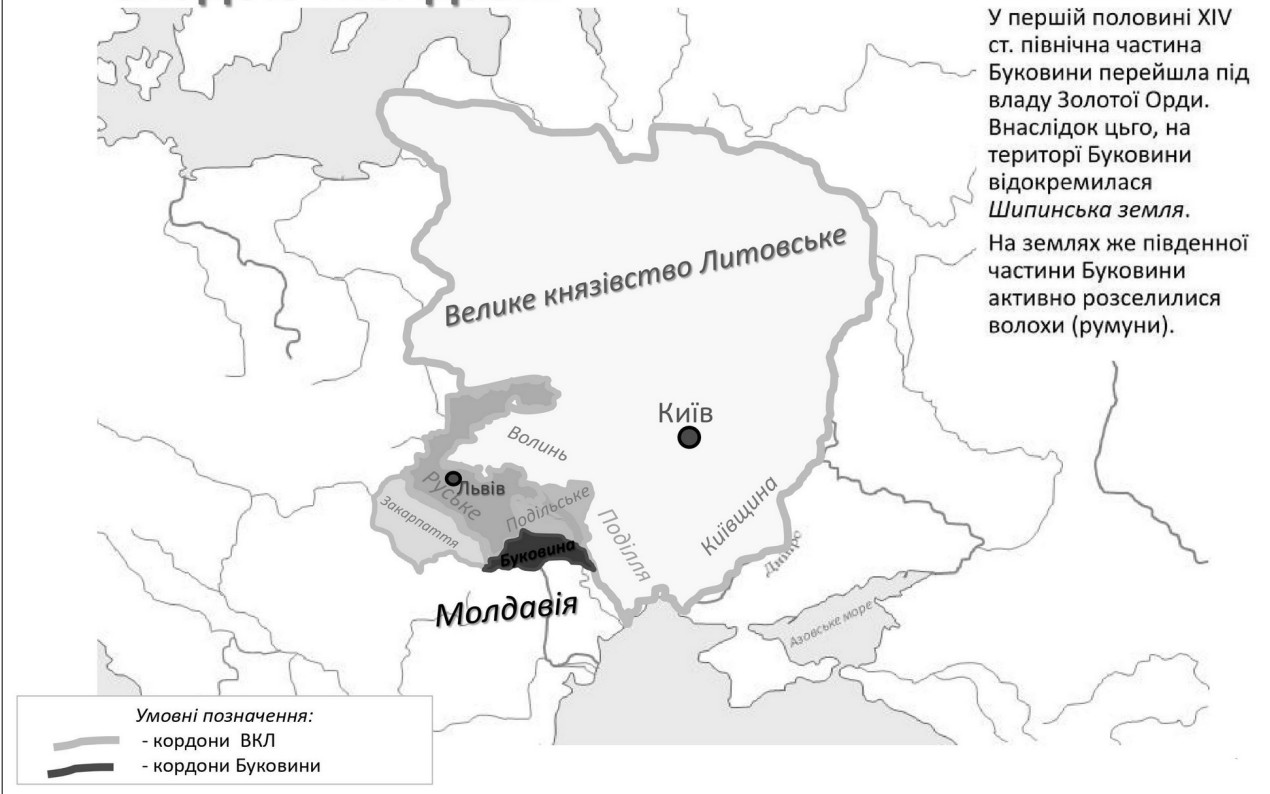
The map illustrates the Crimean Khanate (Кримське ханство) in the aftermath of the Golden Horde's collapse. The Khanate is shown as a hatched area in the Crimean Peninsula, with its capital Mangup (Мангуп) marked. Surrounding regions include the Grand Duchy of Lithuania (Велике князівство Литовське) to the north, Rus' (Русь) to the west, and the Crimean Tatars' territory (Київщина) to the east. The Black Sea (Азовське море) is to the south. The city of Kyiv (Київ) is marked with a black dot. The map also shows regions like Volyn (Волинь), Podolia (Поділля), Bukovina (Буковина), and the Crimean Khanate's territory (Кримське ханство). A coat of arms of the Crimean Khanate is located in the bottom left corner.

Умовні позначення:
 - кордони ВКЛ
 - кордони Буковини

27. Відповідь: Закарпаття опинилося під владою Угорщини аж до ХХ століття.

28. Відповідь: Буковина у XIV ст. опинилася під владою Молдавії.

29. Відповідь: українські землі, що увійшли до складу Польщі внаслідок Люблінської унії 1569 р.

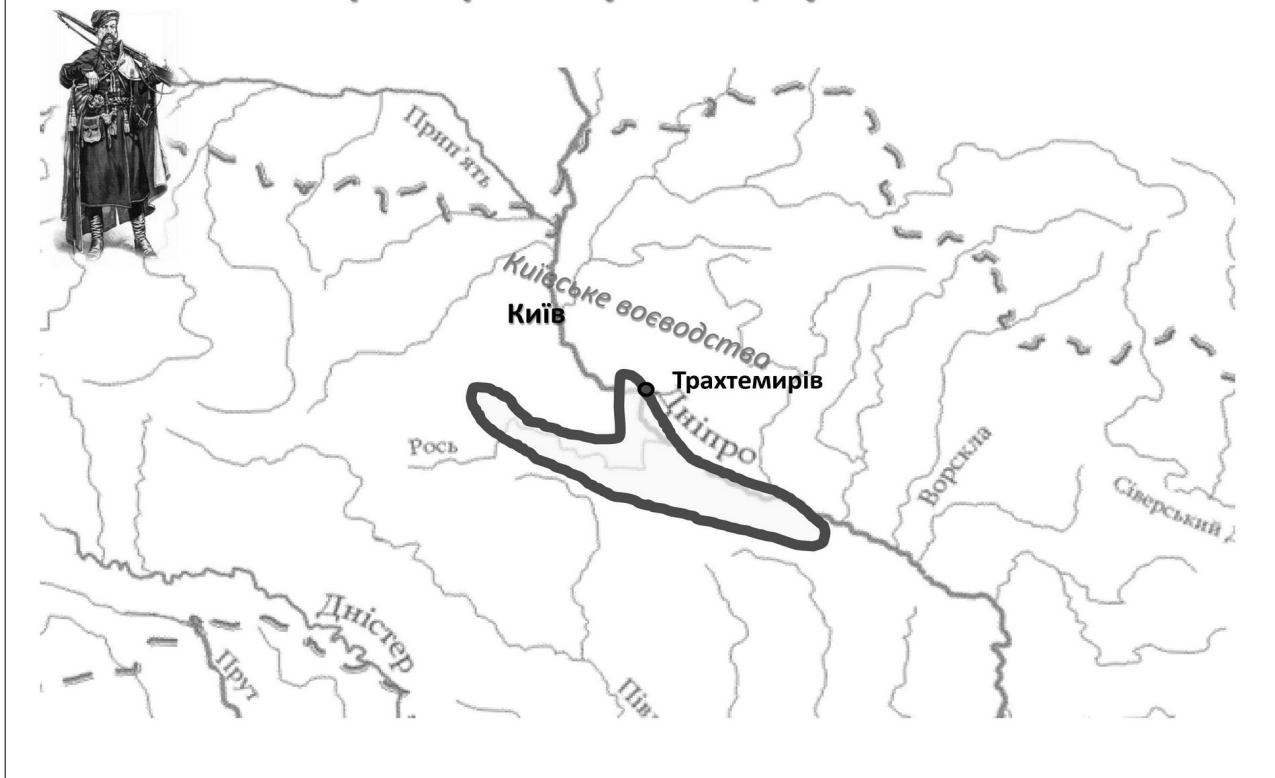
30. Відповідь: українські землі, що увійшли до складу Польщі внаслідок Люблінської унії (1569 р.)

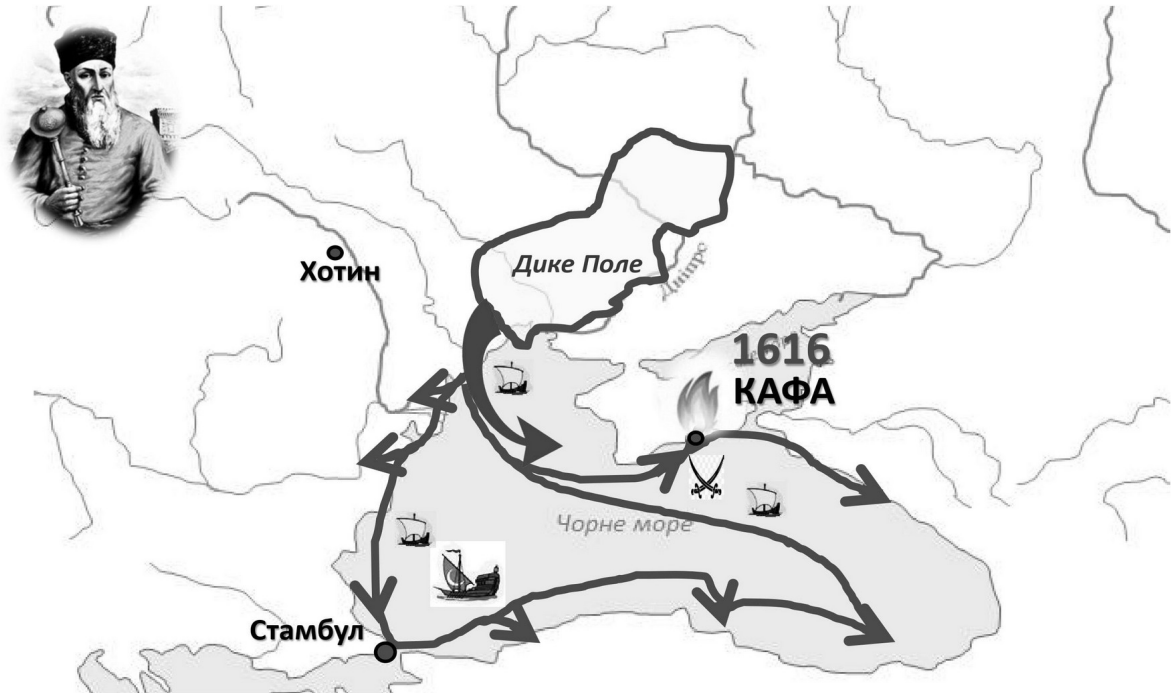
31. Відповідь: на карті позначена територія Дикого Поля.

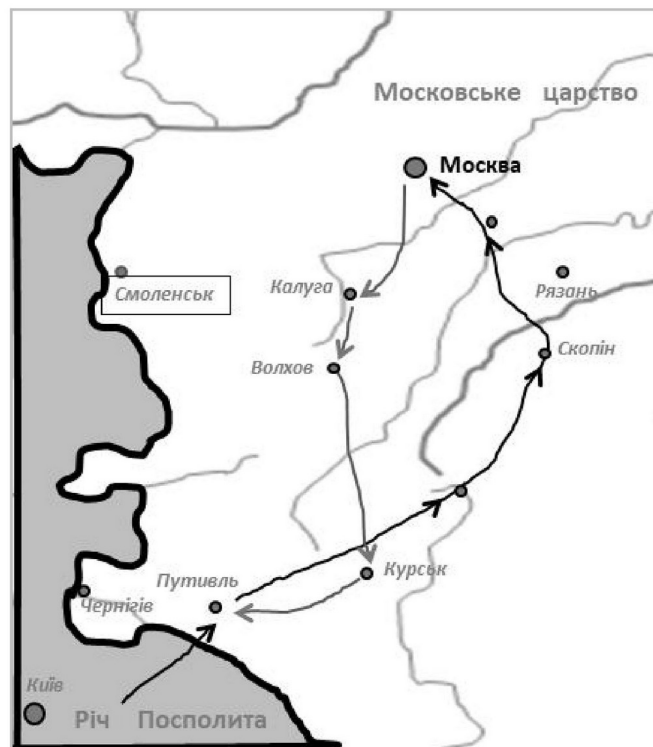
32. Відповідь: на карті позначена територія, яка належала реєстровому козацтву.

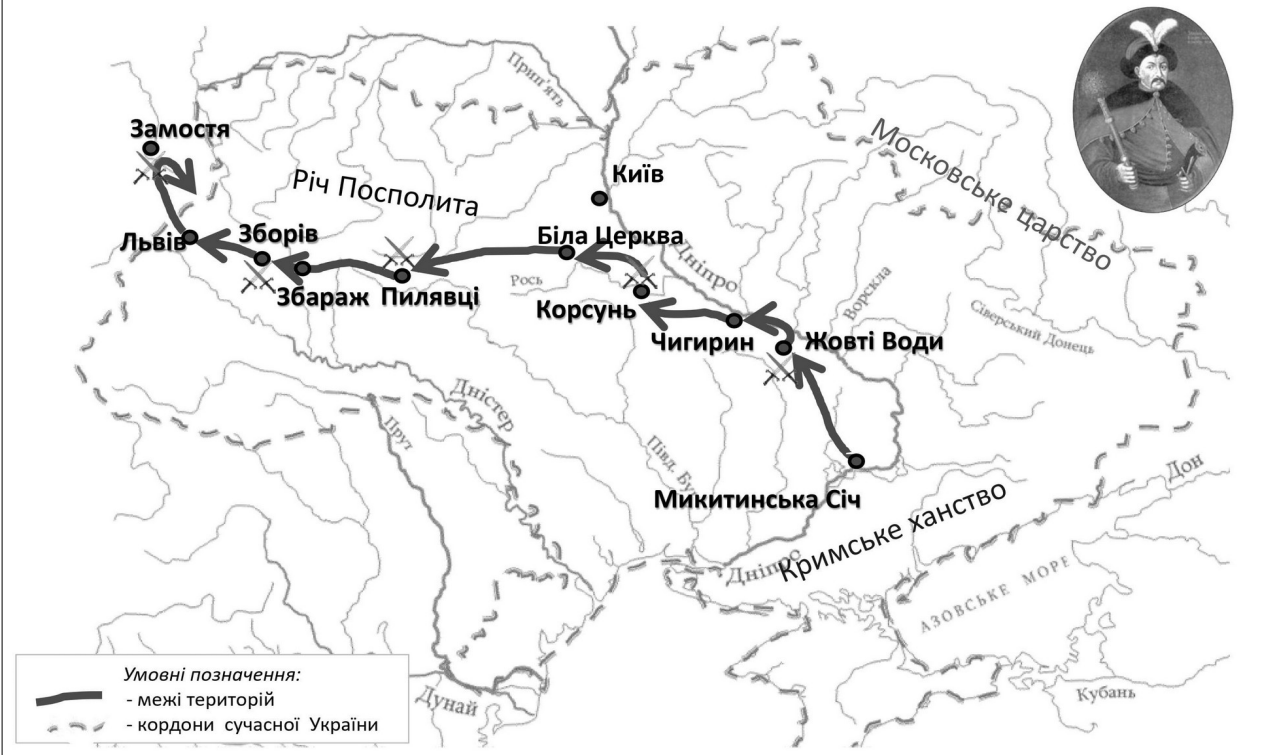
**33. Відповідь: гетьмана
ПЕТРА КОНАШЕВИЧА-САГАЙДАЧНОГО.**

**34. Відповідь: похід на Москву у 1618 році здійснив
гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний.**

35. Відповідь: перебіг подій від початку збройного виступу (1648 р.) до Зборівського договору (1649 р.).

36. Відповідь: територія Гетьманщини за Зборівським мирним договором (1649 р.).

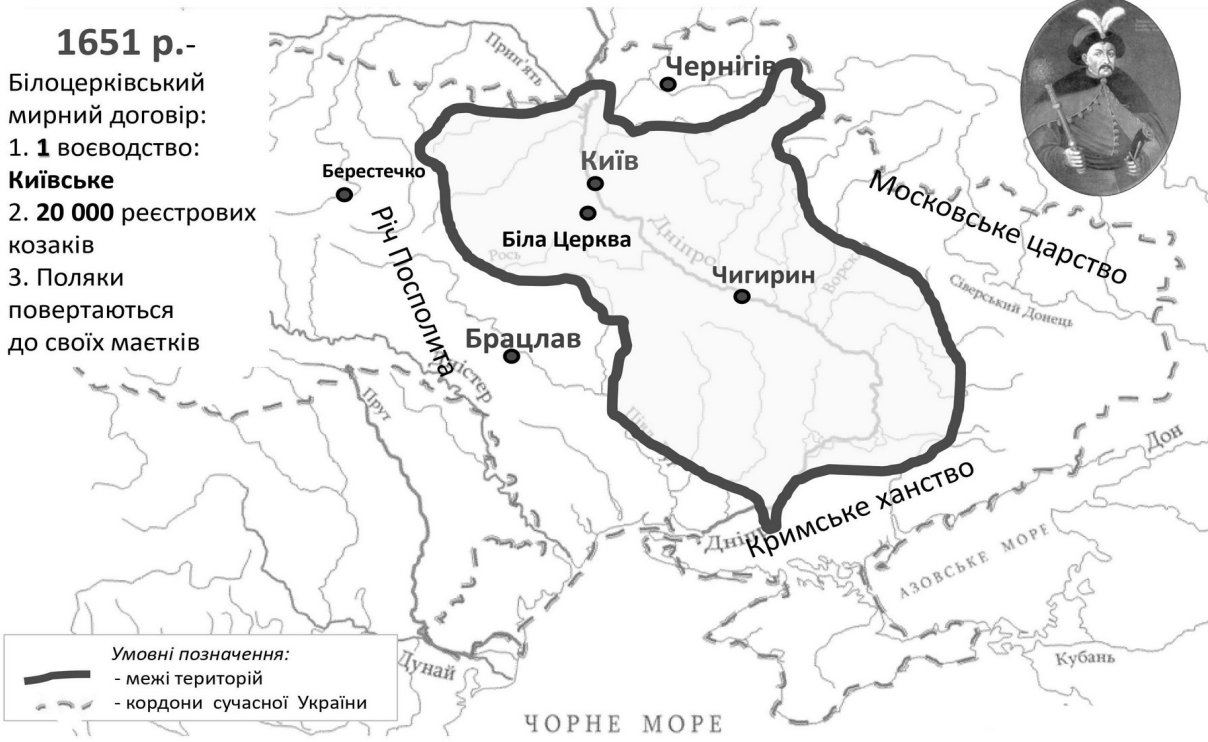
1649 р.-

- Зборівський мирний договір:
- 3 воєводства: Київське, Чернігівське, Брацлавське
  - 40 000 реєстрових козаків
  - Поляки повертаються до своїх маєтків

37. Відповідь: територія Гетьманщини за Білоцерківським мирним договором (1651 р.).

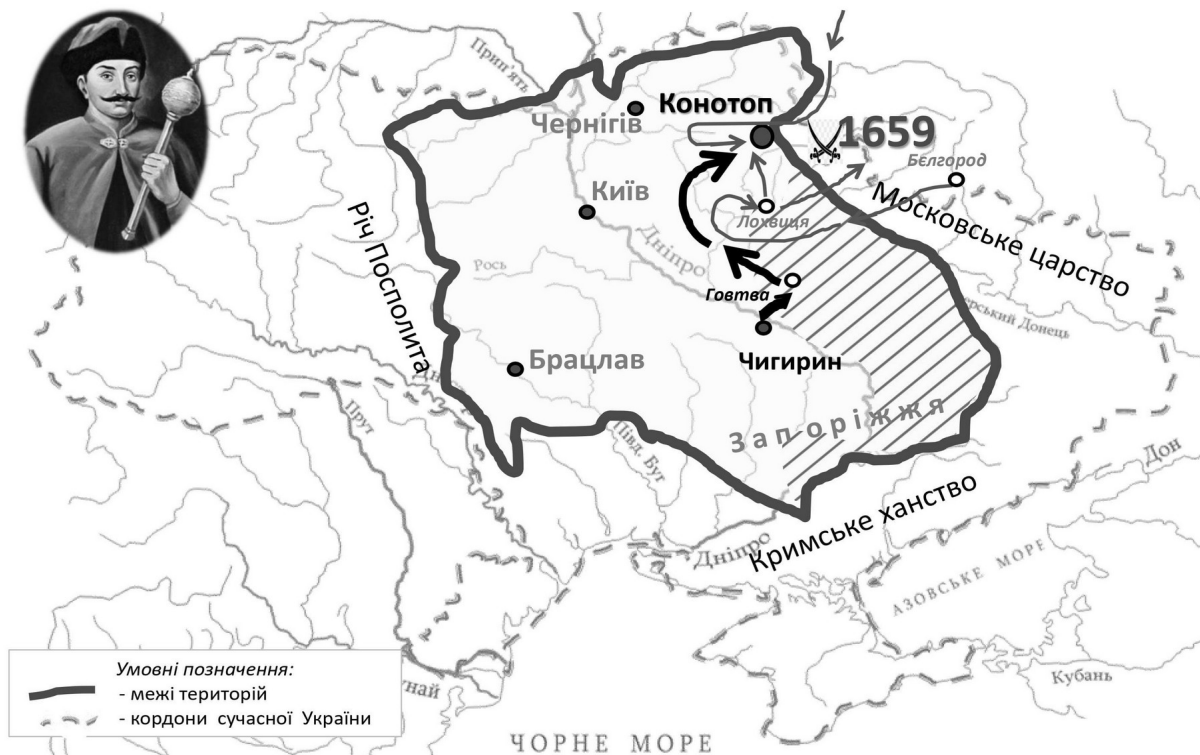
1651 р.-
 Білоцерківський мирний договір:
 1. **1** воєводство:
Київське
 2. **20 000** реєстрових козаків
 3. Поляки повертаються до своїх маєтків

38. Відповідь: діяльність Івана Виговського (1657-1659 рр.).

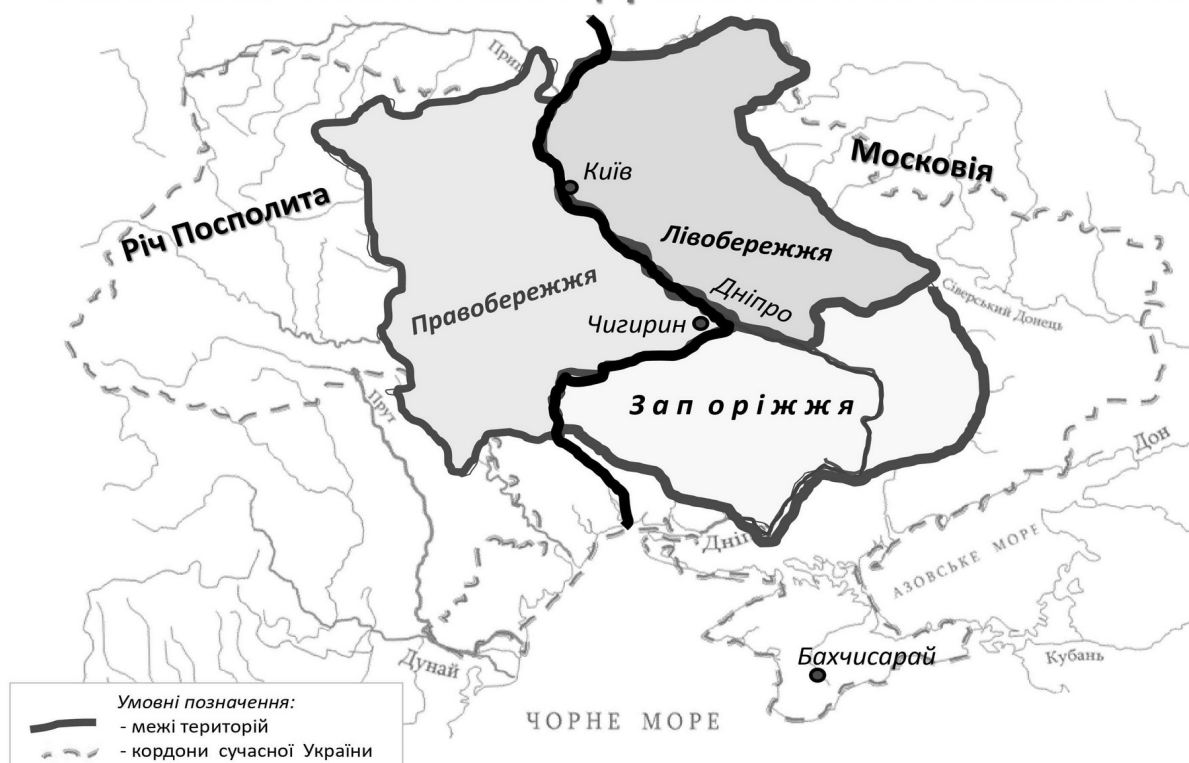
39. Відповідь: повстання проти гетьмана Івана Виговського (1657-1659 рр.).

40. Відповідь: територія на карті - «В».

41. Відповідь: на карті позначено розподіл українських земель між Московським царством і Річчю Посполитою.

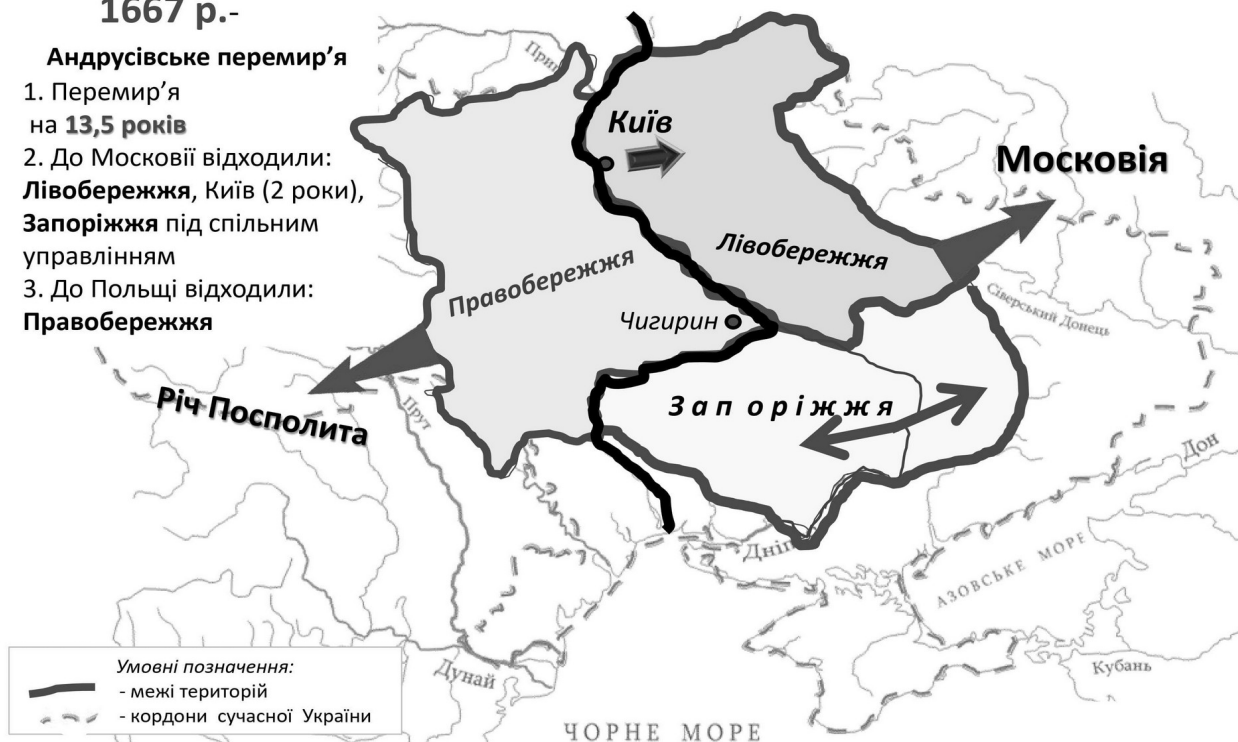

42. Відповідь: Андрусівське перемир'я між Річчю Посполитою та Московією 1667 року.

1667 р.-

Андрусівське перемир'я

1. Перемир'я на 13,5 років
2. До Московії відходили: Лівобережжя, Київ (2 роки), Запоріжжя під спільним управлінням
3. До Польщі відходили: Правобережжя

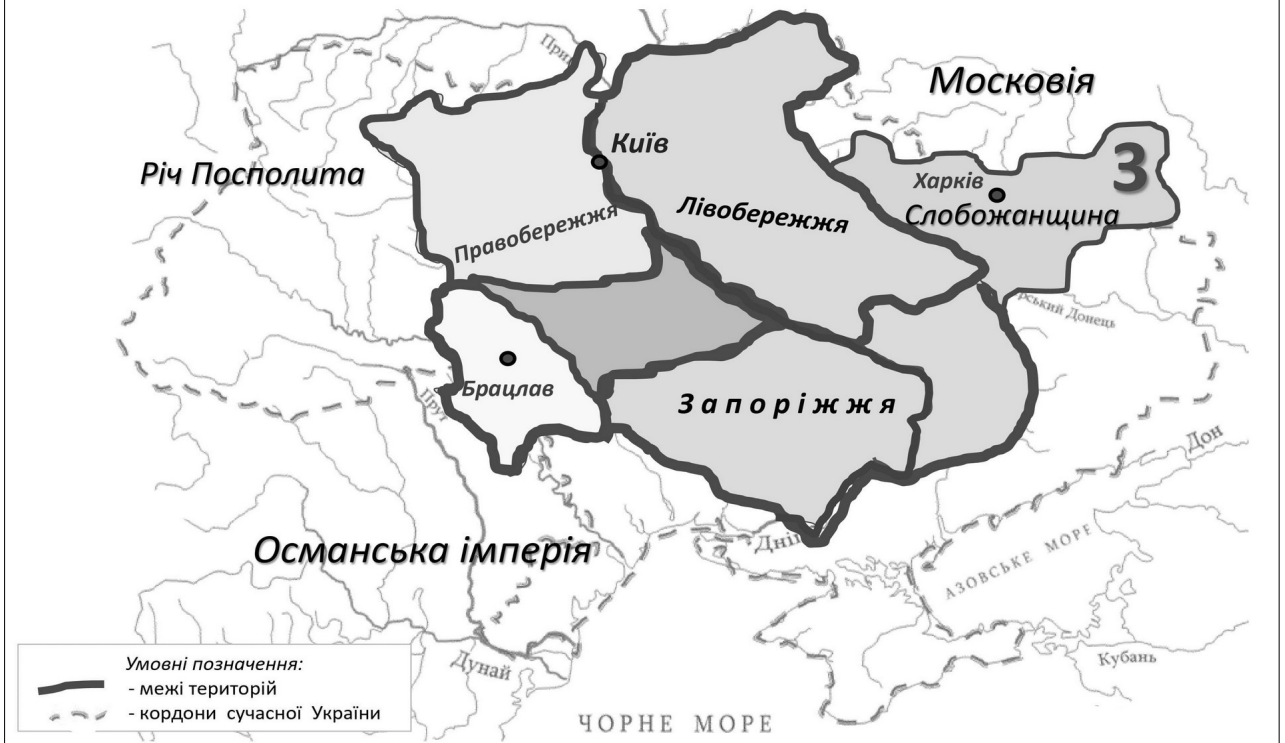
43. Відповідь: напрямки походів турецько-татарсько-козацького війська 1672, 1677-1678 рр.(Чигиринські походи).

44. Відповідь: територія «3», на території між Дніпром і Бугом впродовж 20 років було заборонено будівництво нових фортець і укріплень.

45. Відповідь: територія «3» - це СЛОБОЖАНЩИНА, яка не входила до складу Речі Посполитої.

46. Відповідь: 1686 р.– «Вічний мир» між Московією та Річчю Посполитою.

- 1) за Московією: Лівобережжя, Київ і Запоріжжя;
- 2) за Польщею: Пн. Київщина, Волинь і Галичина;
- 3) Брацлавщина нейтральна зона, мала бути незаселеною;
- 4) православ'я вільне;
- 5) Московія вступала до військового союзу антитурецької «Священної ліги».

47. Відповідь: Слобідська Україна.

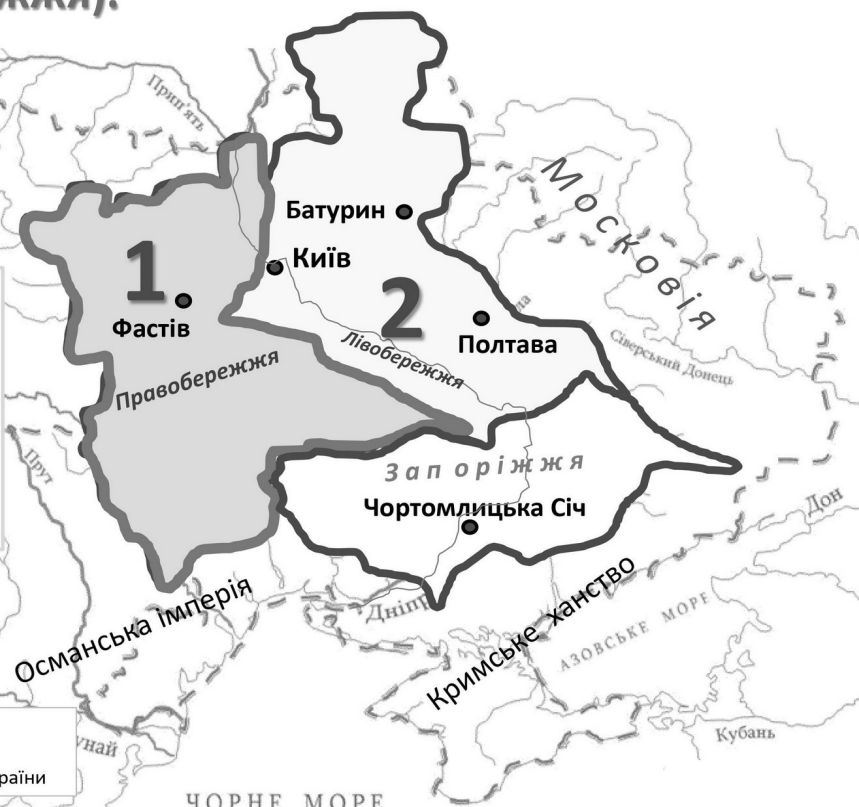
СЛОБІДСЬКА Україна включала 5 полків

48. Відповідь: території «1», «2» (Правобережжя і Лівобережжя).

Після придушення повстання Семена Палія (1702-1704 рр.) на Правобережжі **Іван Мазепа** став гетьманом обох берегів Дніпра з 1704 по 1709 роки.

49. Відповідь: діяльність Івана Мазепи (1687-1709 рр.).

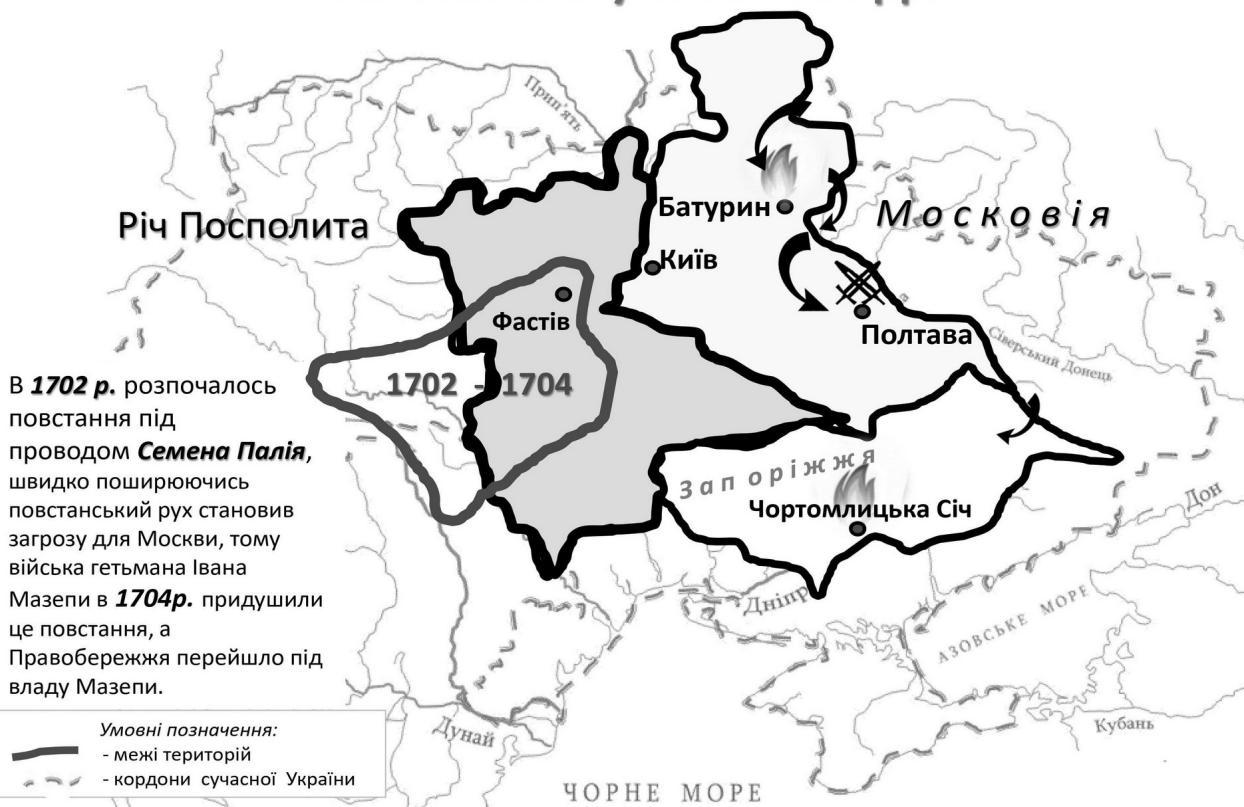

В **1702 р.** розпочалось повстання під проводом **Семена Палія**, швидко поширюючись повстанський рух становив загрозу для Москви, тому війська гетьмана Івана Мазепи в **1704р.** придушили це повстання, а Правобережжя перейшло під владу Мазепи.

1708 р. -вирізано Батури́н Петром I
1709 р. -знищення Запорізької Січі - це була своєрідна відповідь царя на приєднання 8-тисячного війська запорожців на чолі з кошовим отаманом **Костем Гордієнком** до гетьмана Івана Мазепи.

1709 р.- поразка під Полтавою Мазепи і шведів Карла XII

50. Відповідь: повстання під проводом Семена Палія у 1702-1704 рр.

В **1702 р.** розпочалось повстання під проводом **Семена Палія**, швидко поширюючись повстанський рух становив загрозу для Москви, тому війська гетьмана Івана Мазепи в **1704р.** придушили це повстання, а Правобережжя перейшло під владу Мазепи.

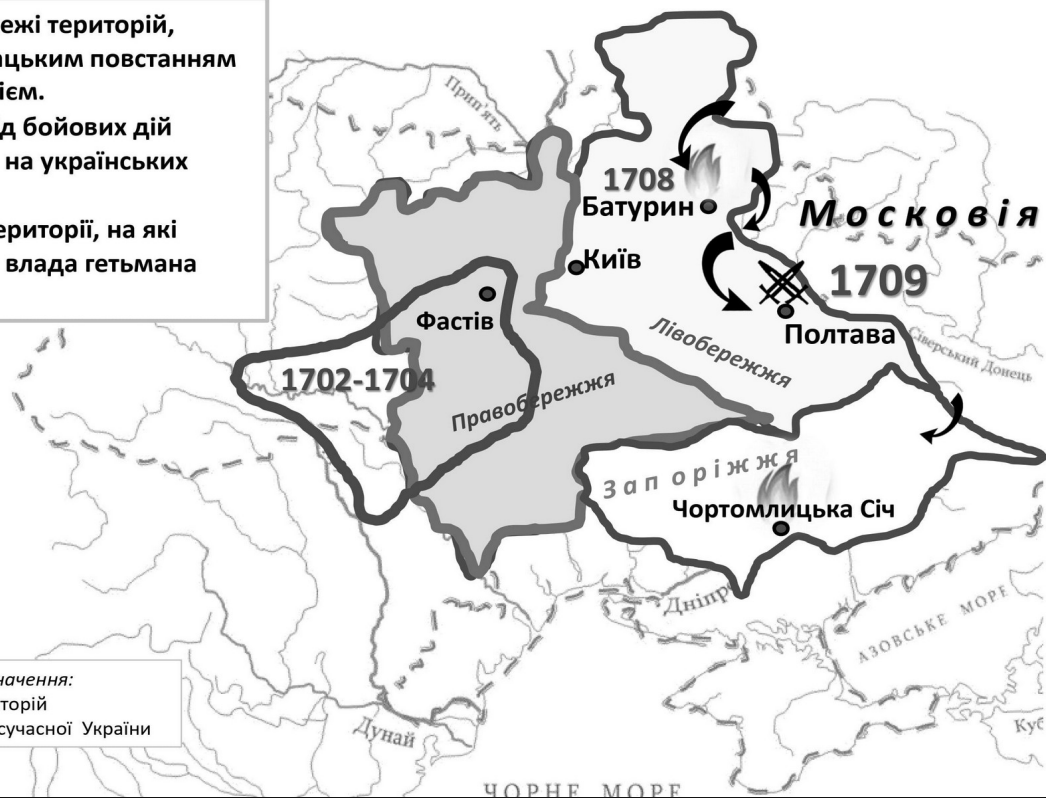
Умовні позначення:
 — межі територій
 - - кордони сучасної України

51. Відповідь: пункти 3, 5, 7.

3. Визначити межі територій, охоплених козацьким повстанням на чолі з С. Палієм.

5. Визначити хід бойових дій Північної війни на українських землях.

7. Окреслити території, на які поширювалася влада гетьмана І. Мазепи.

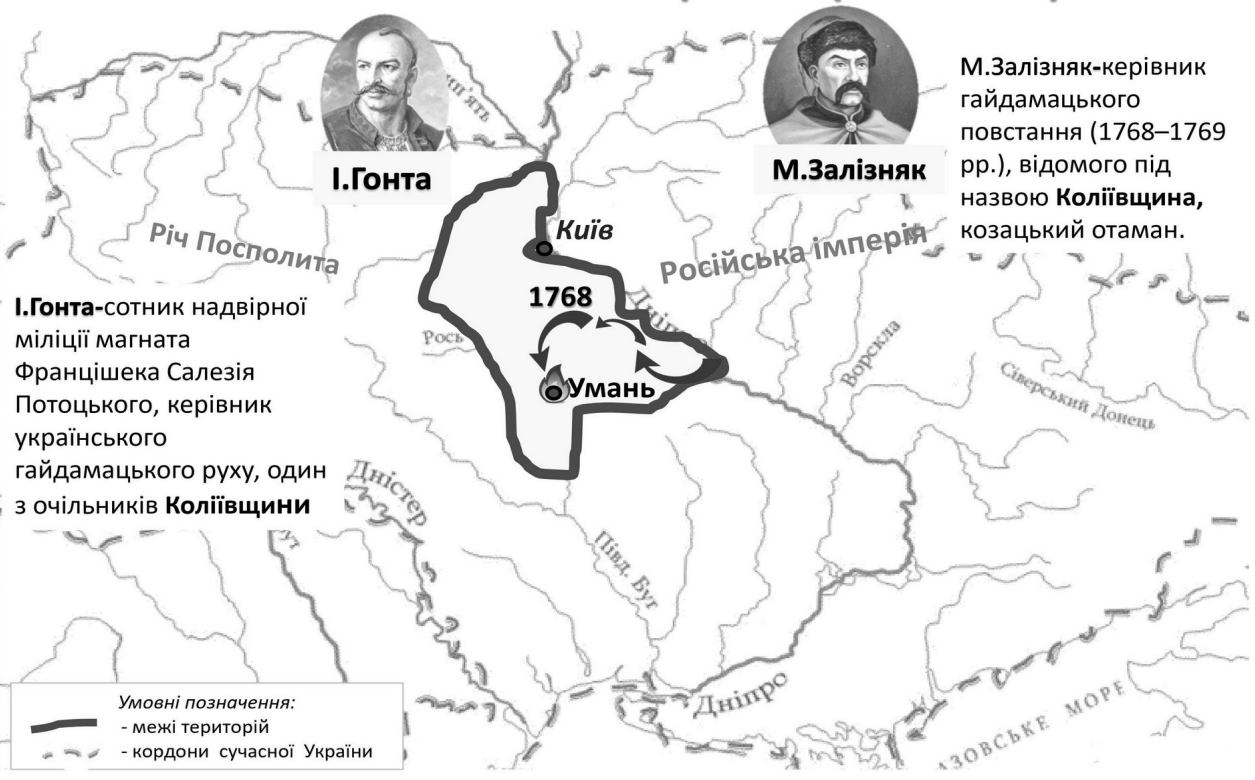
52. Відповідь: територія під цифрою «2» була приєднана до Російської імперії у 1791 році.

53. Відповідь: територія під цифрою «1» була приєднана до Російської імперії у 1812 році.

54. Відповідь: 1768 р. — Коліївщина — народне антипольське повстання на Правобережній Україні.

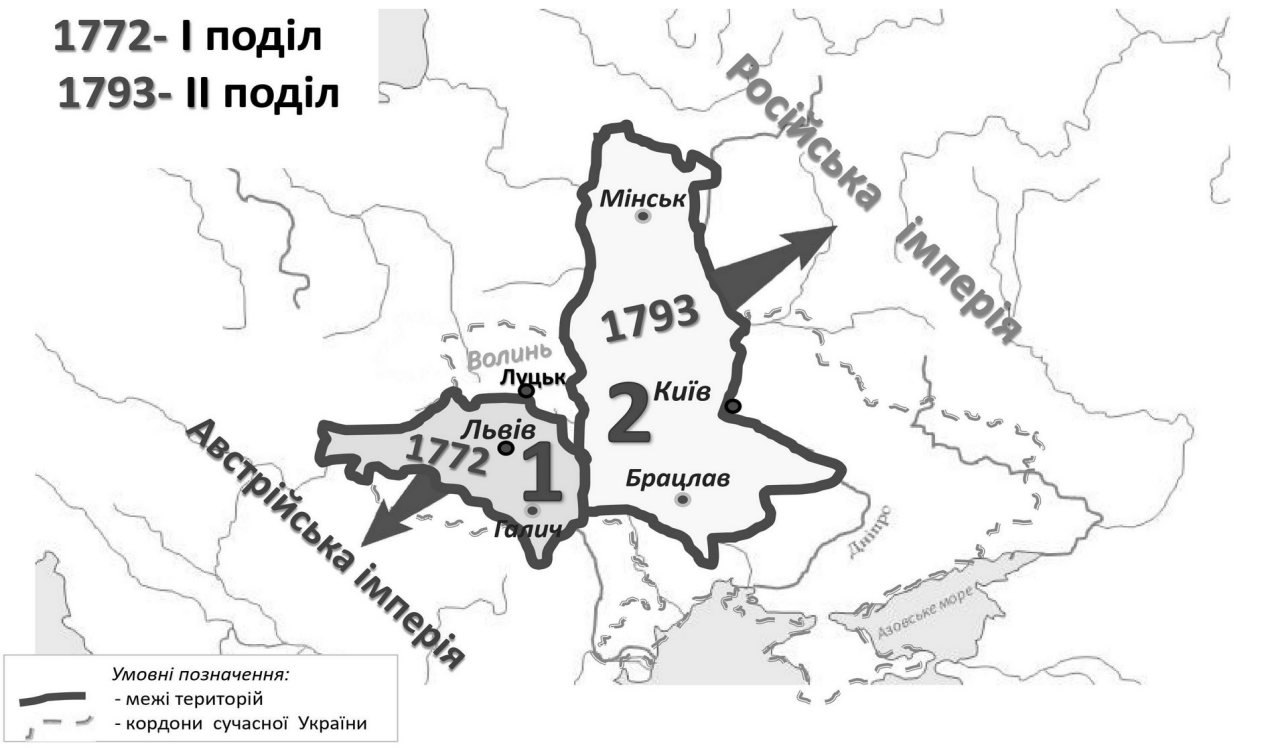
55. Відповідь: території Першого (1772), Другого (1793) та Третього (1795) поділів Речі Посполитої.

1772 р.- I поділ
1793 р.- II поділ
1795 р. - III поділ

56. Відповідь: Першого (1772 р.) та Другого (1793 р.) поділів Польщі.

1772- I поділ
1793- II поділ

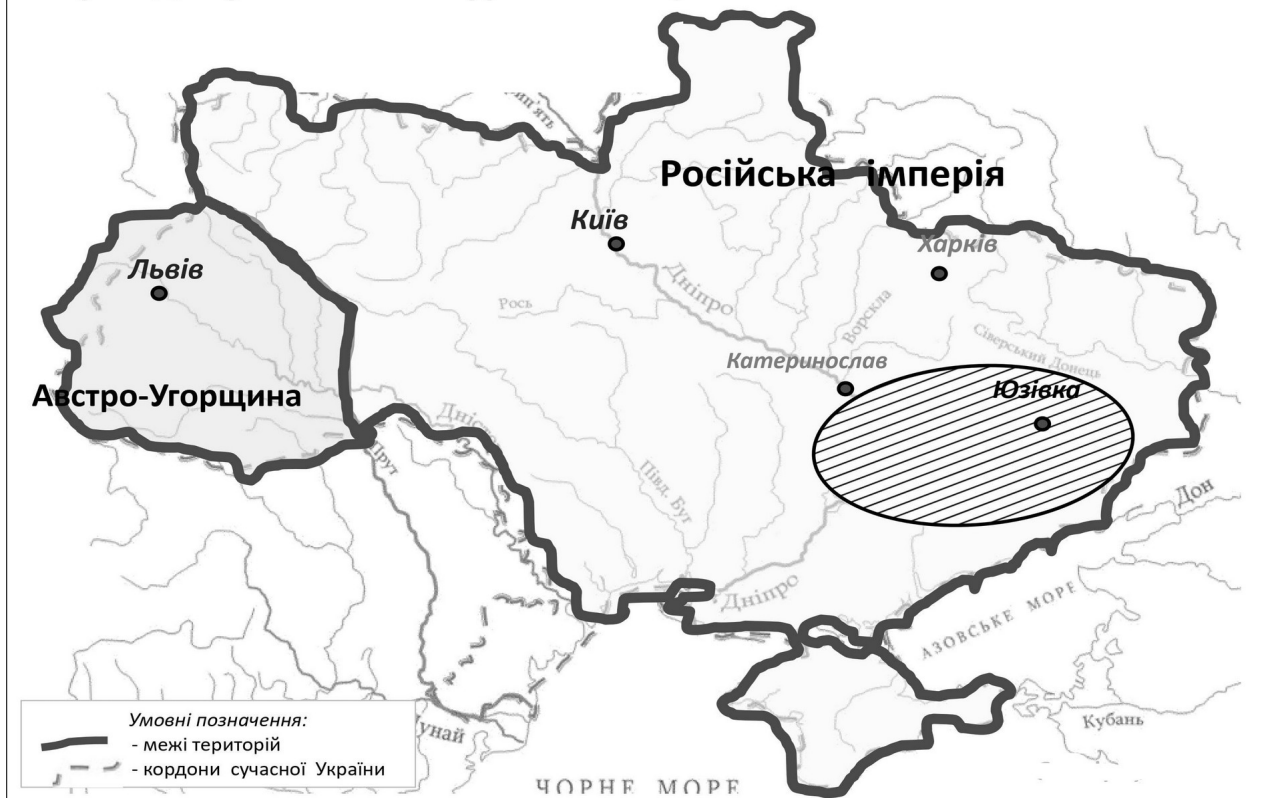
57. Відповідь: Устим Кармалюк очолював повстання селян у 1813- 1835 рр. на Поділлі.

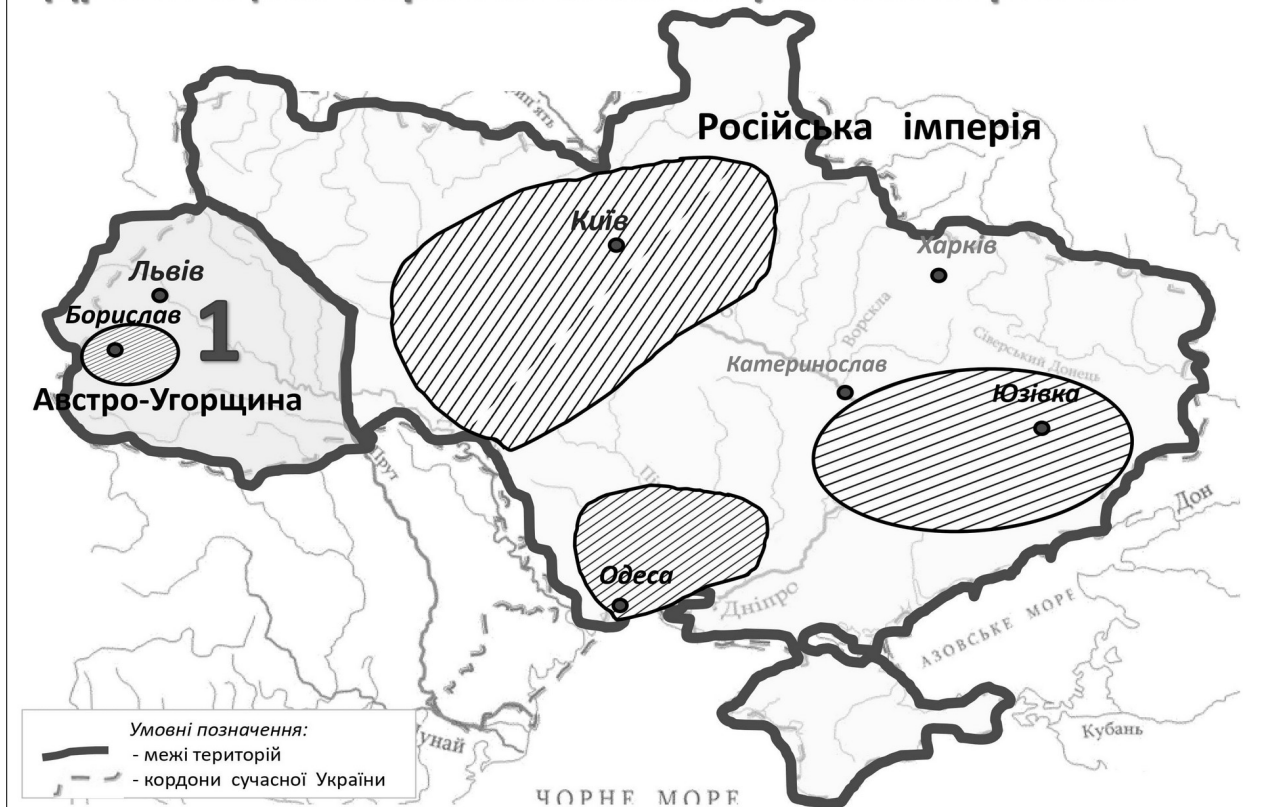
58. Відповідь: адміністративно-територіальний устрій Наддніпрянської України в кін. XVIII – поч. XIX ст.

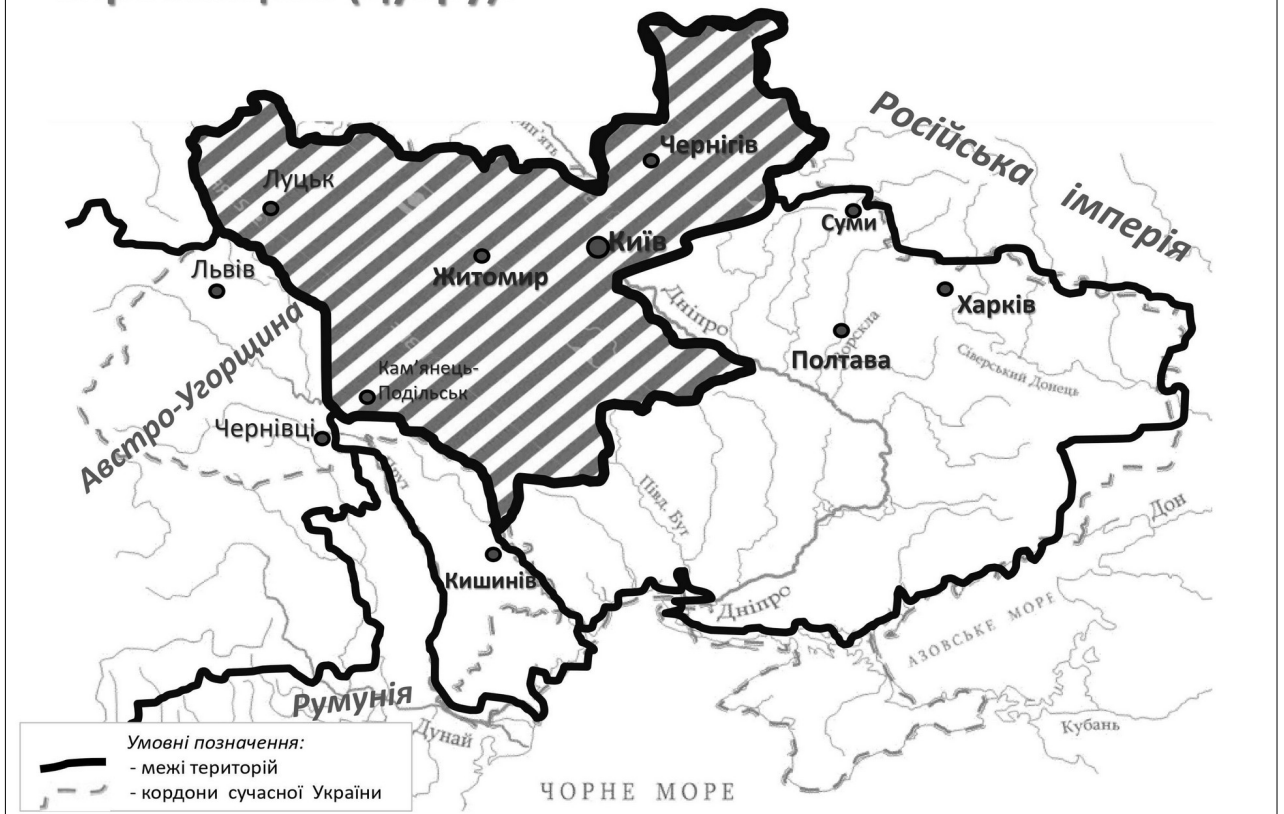
59. Відповідь: у другій половині XIX століття. Розвиненими були вугледобувна й металургійна галузі.

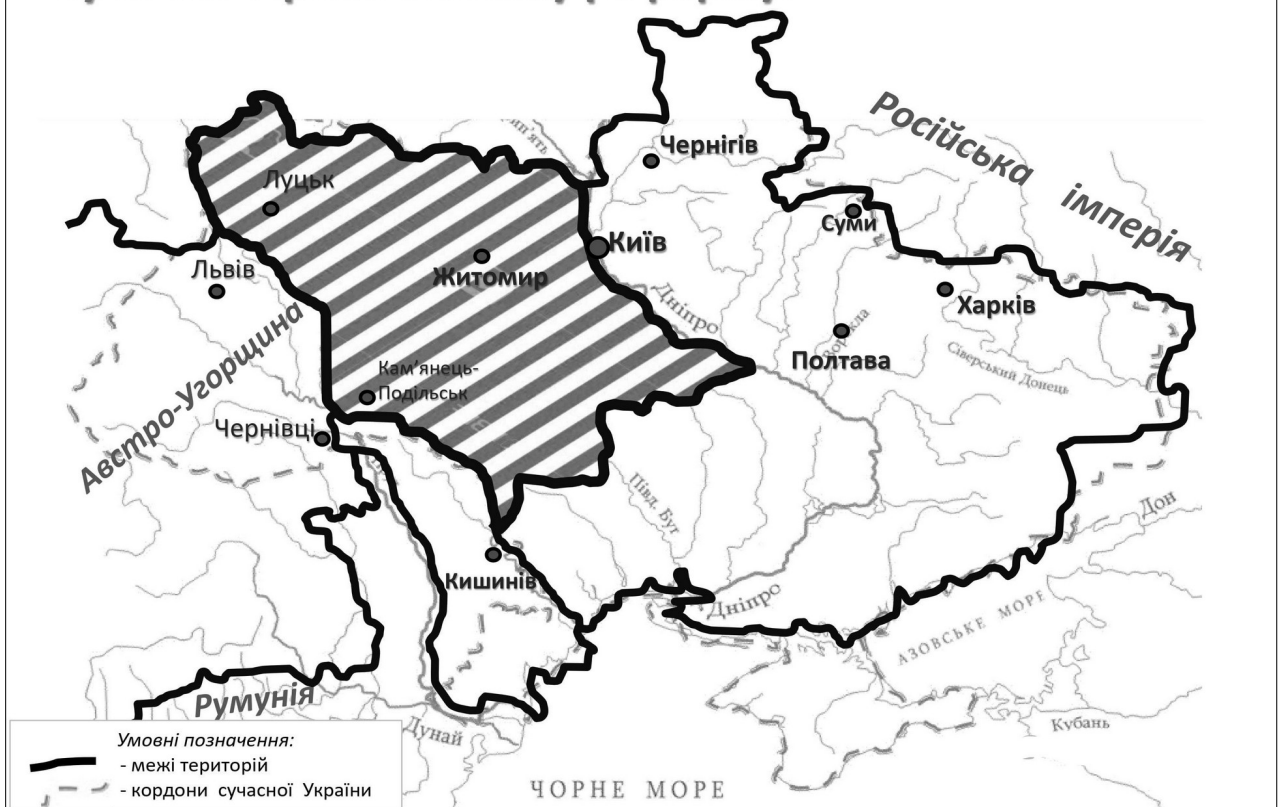
60. Відповідь: територія під цифрою «1» – Дрогобицько-Бориславський нафтоносний регіон.

61. Відповідь: територія товарного бурякового виробництва (цукру).

62. Відповідь: території губерній, на які в 1911 році було поширено земську реформу.

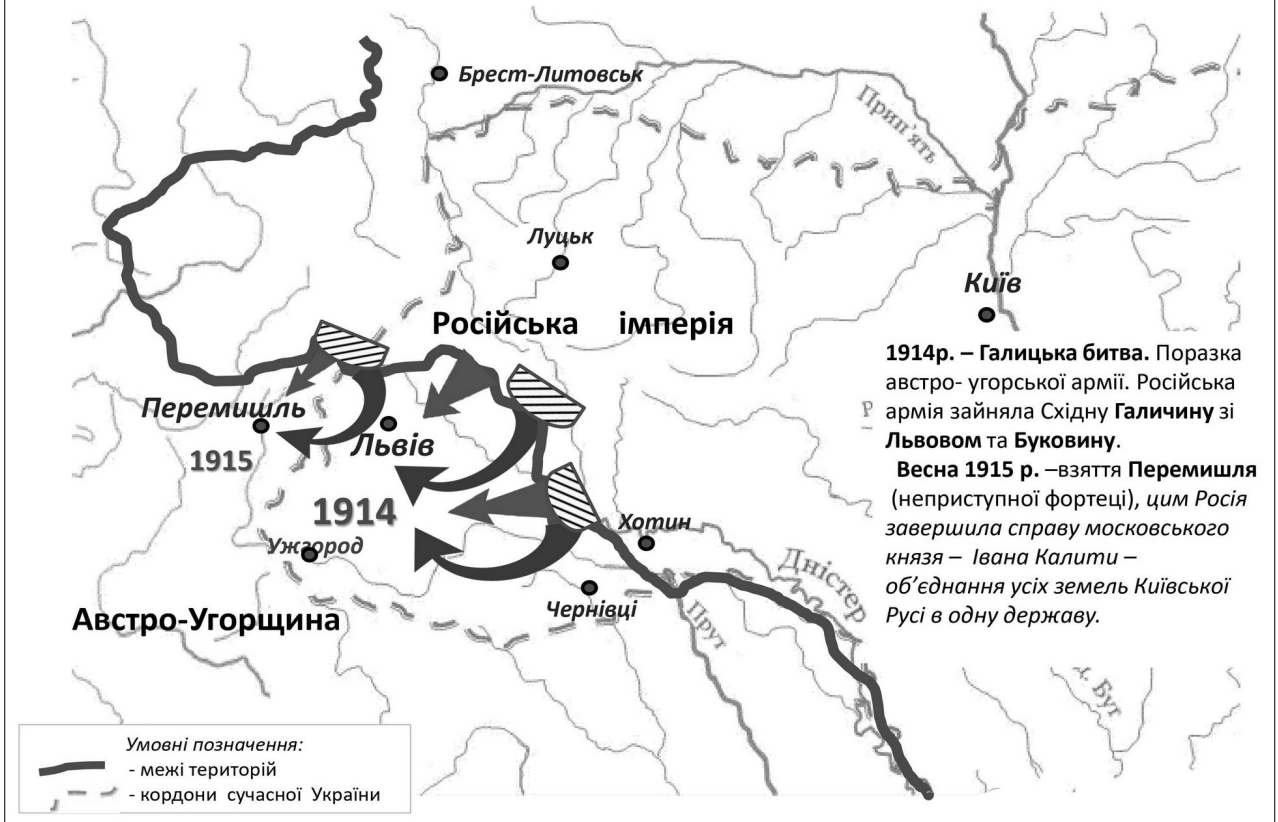
63. Відповідь: Північна Буковина у ХІХ ст. перебувала у складі Австрійської імперії.

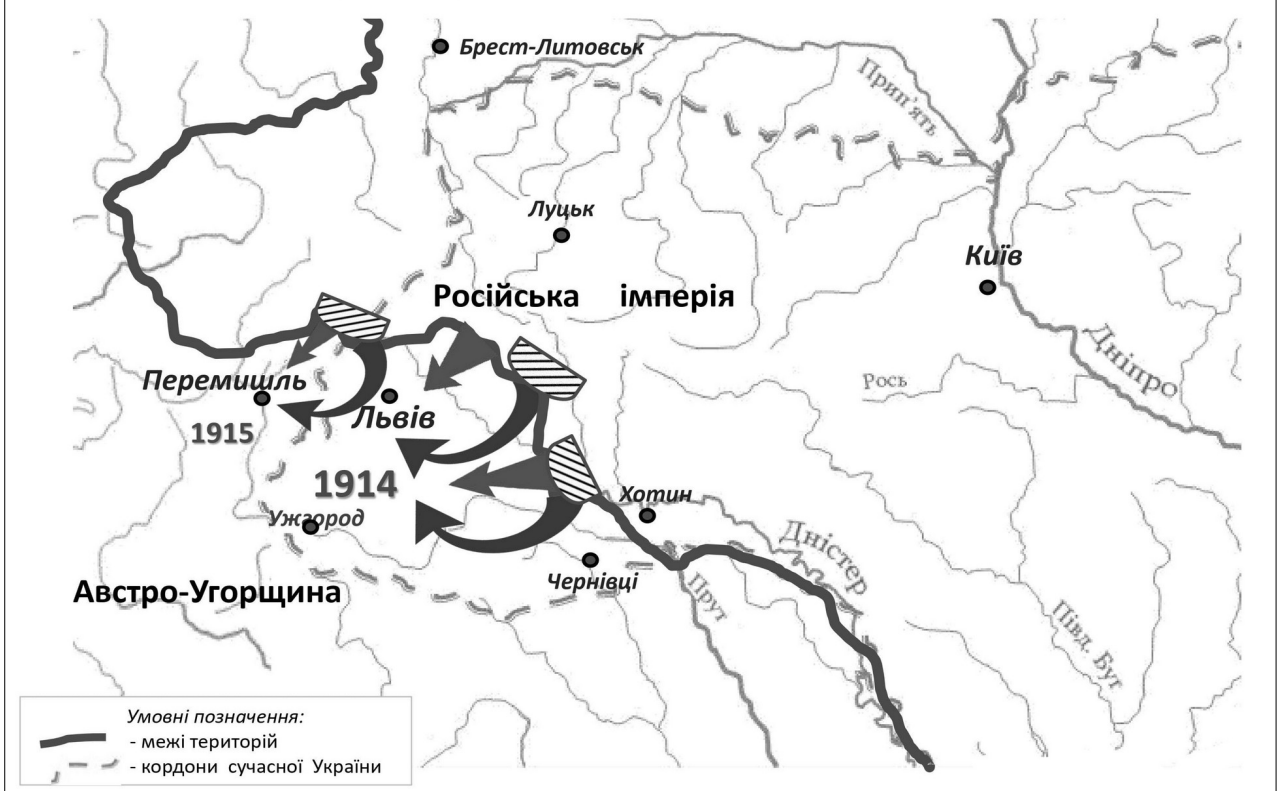
64. Відповідь: 1. Австро-Угорщина хотіла приєднати Волинь і Поділля, 2. Росія – Західну Україну, 3. Німеччина – Наддніпрянщину.

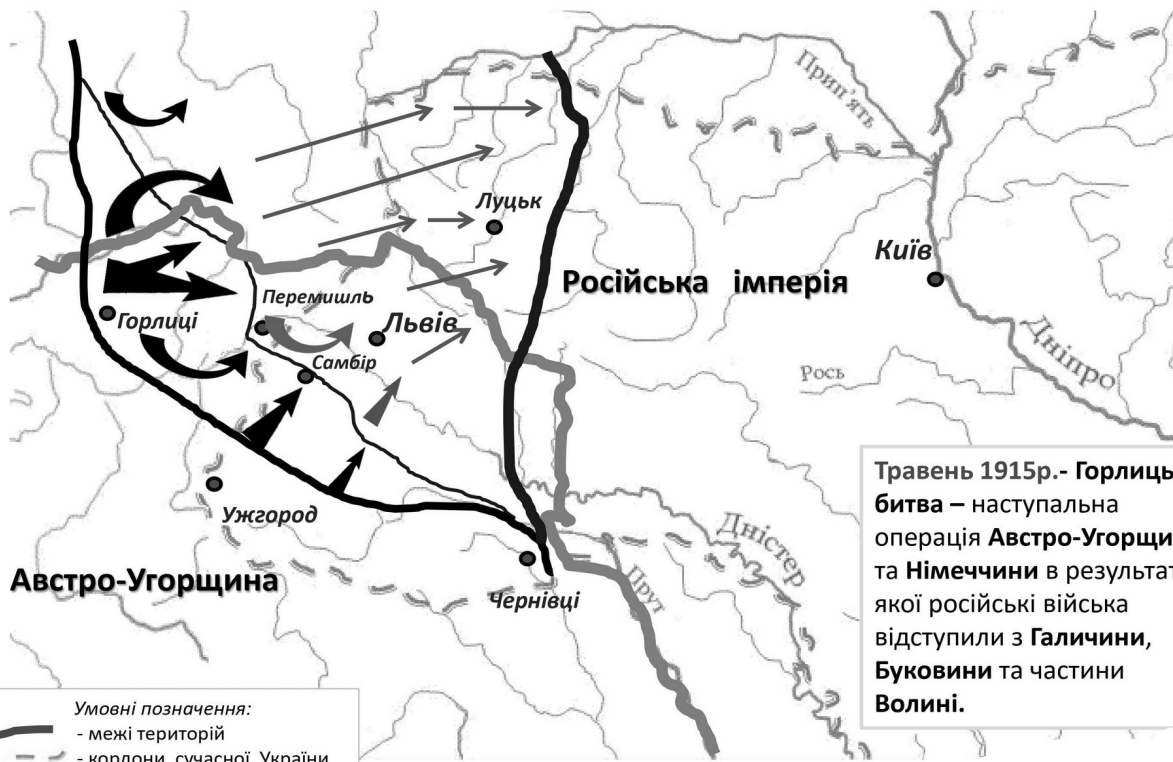
65. Відповідь: 1914 рік - Галицька битва.

66. Відповідь: створення Галицько-Буковинського генерал-губернаторства.

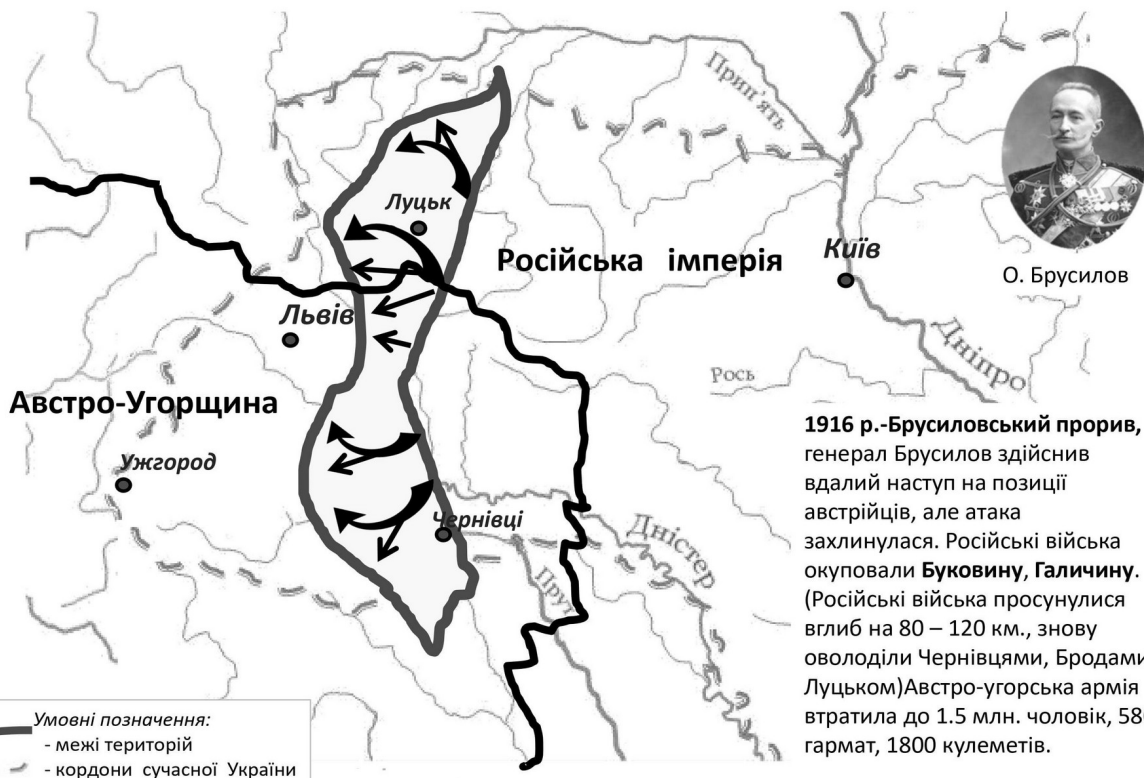

67. Відповідь: 1915 р.- Горлицький контрнаступ Австро-Угорщини проти Російської імперії.

Травень 1915р.- Горлицька битва – наступальна операція Австро-Угорщини та Німеччини в результаті якої російські війська відступили з Галичини, Буковини та частини Волині.

68. Відповідь: 1916 р.- Брусиловський прорив.

О. Брусилов

1916 р.-Брусиловський прорив, генерал Брусилов здійснив вдалий наступ на позиції австрійців, але атака захлинулася. Російські війська окупували Буковину, Галичину. (Російські війська просунулися вглиб на 80 – 120 км., знову оволоділи Чернівцями, Бродами, Луцьком) Австро-угорська армія втратила до 1.5 млн. чоловік, 580 гармат, 1800 кулеметів.

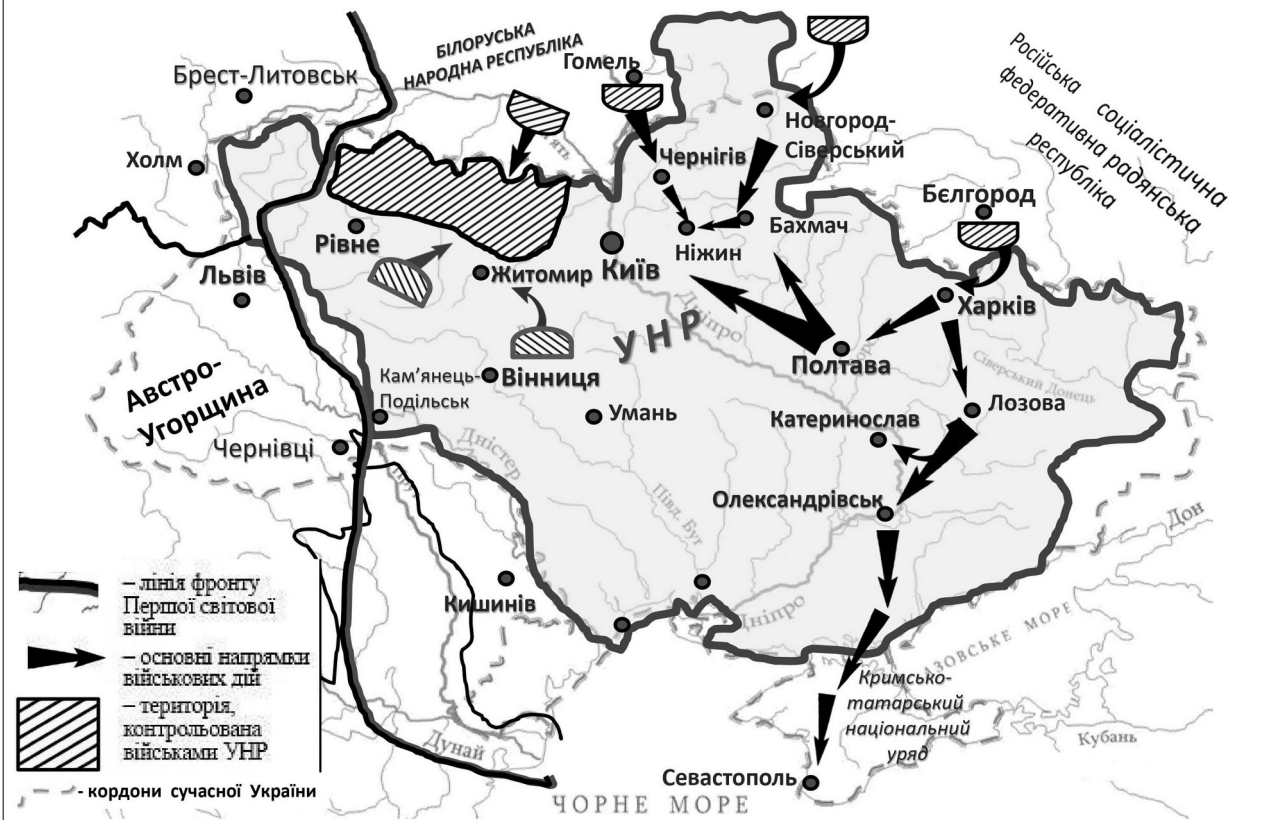
69. Відповідь: 1914 р.-1917 рр. – бойовий шлях легіону УСС (Українських Січових Стрільців).

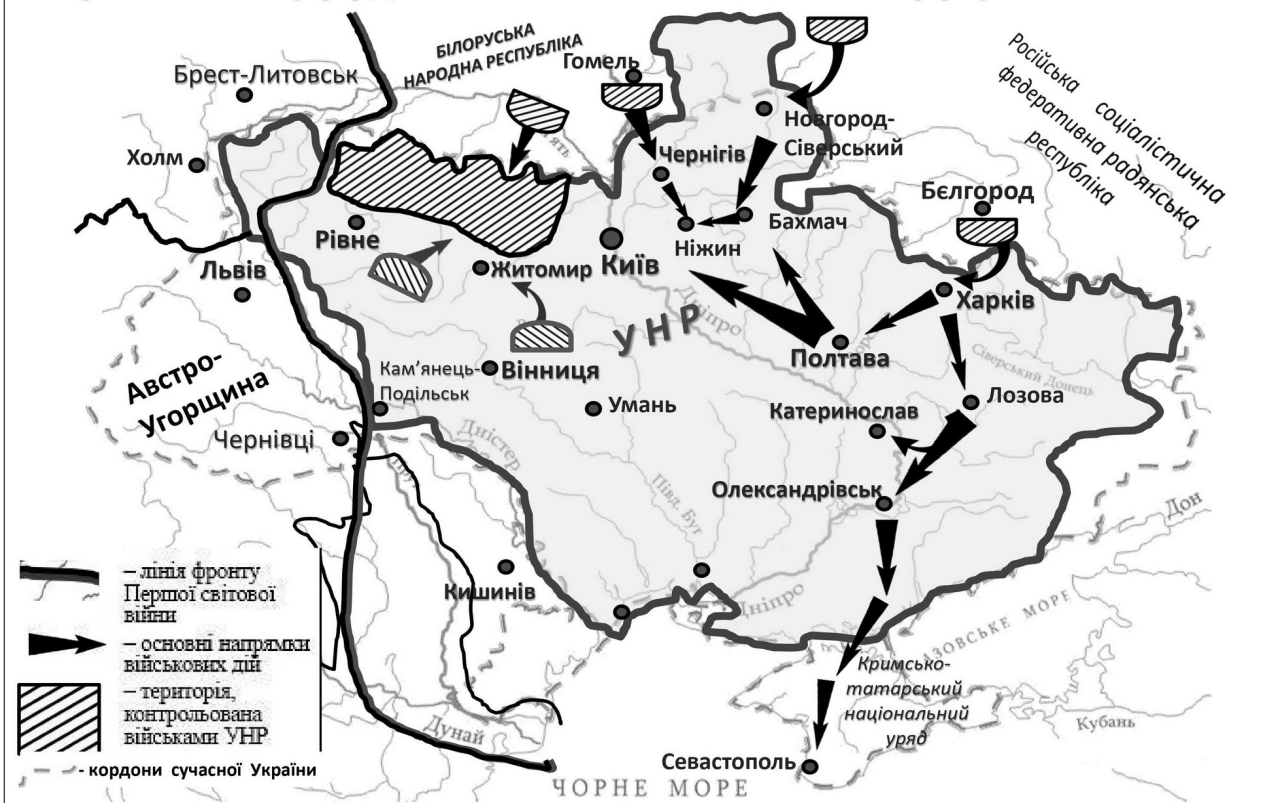
70. Відповідь: територія 5 губерній, на які поширювалася влада Генерального Секретаріату у 1917 р., згідно «Тимчасової інструкції» ТУ.

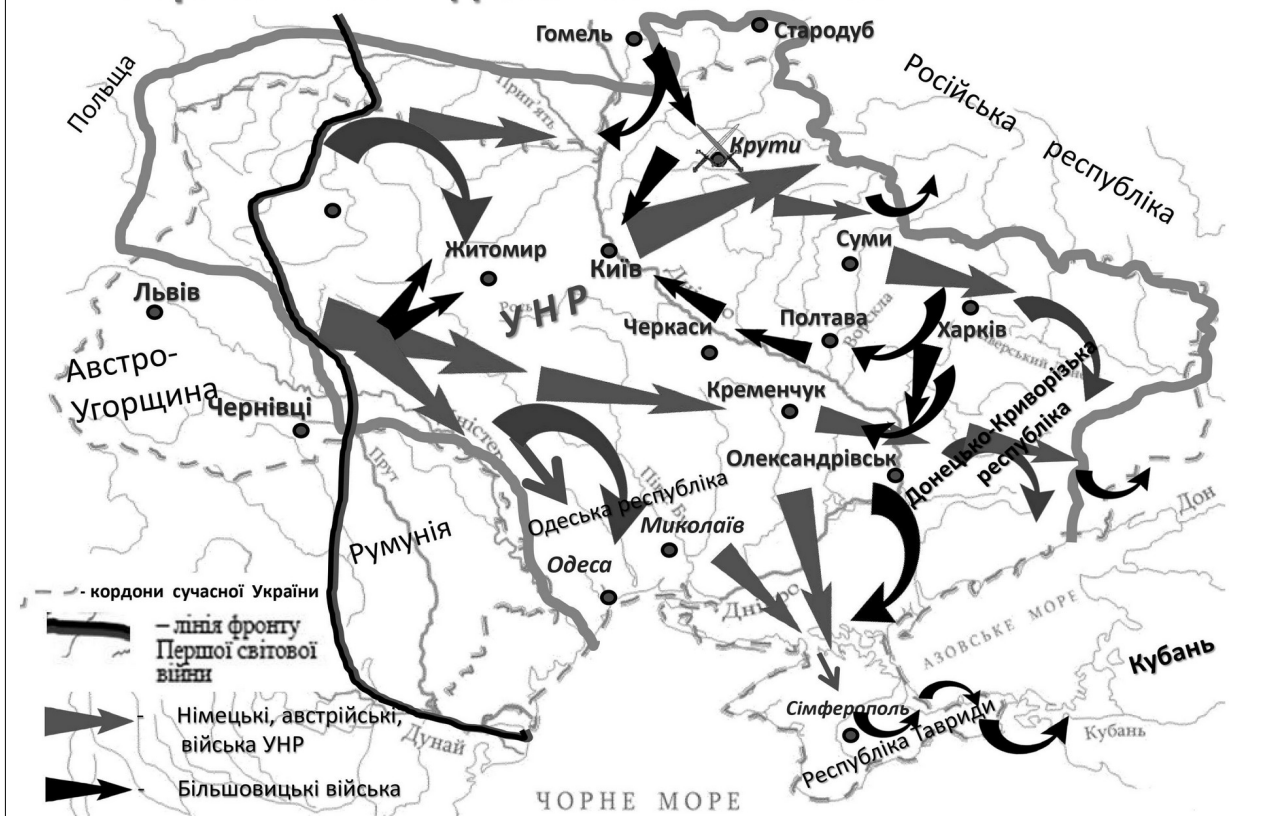
71. Відповідь: територію УНР 1917 року. Територію станом на 7 листопада 1917р.- III Універсал Центральної Ради.

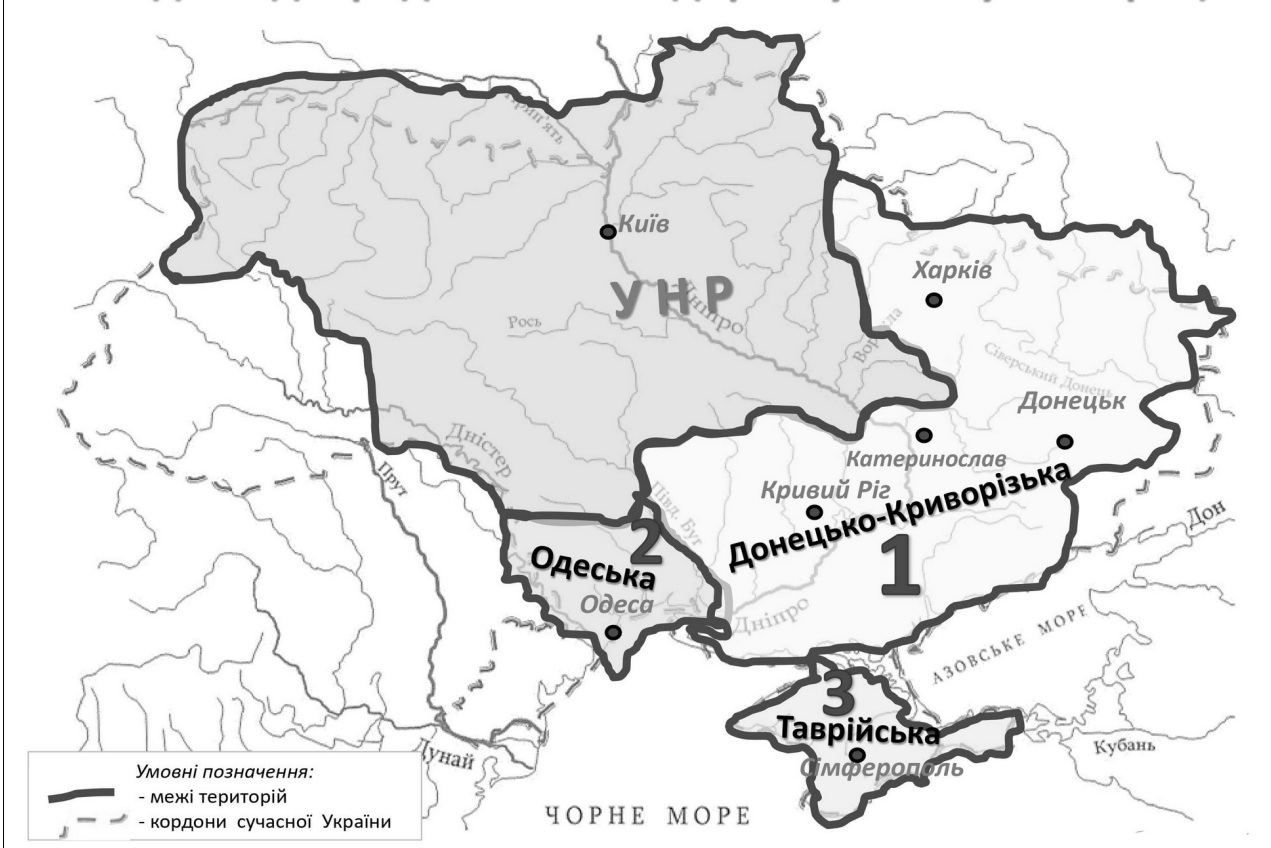
72. Відповідь: подій першої війни радянської Росії проти УНР (грудень 1917 — лютий 1918 рр.).

73. Відповідь: грудень 1917 р. – травень 1918 р. – перша війна Радянської Росії з УНР.

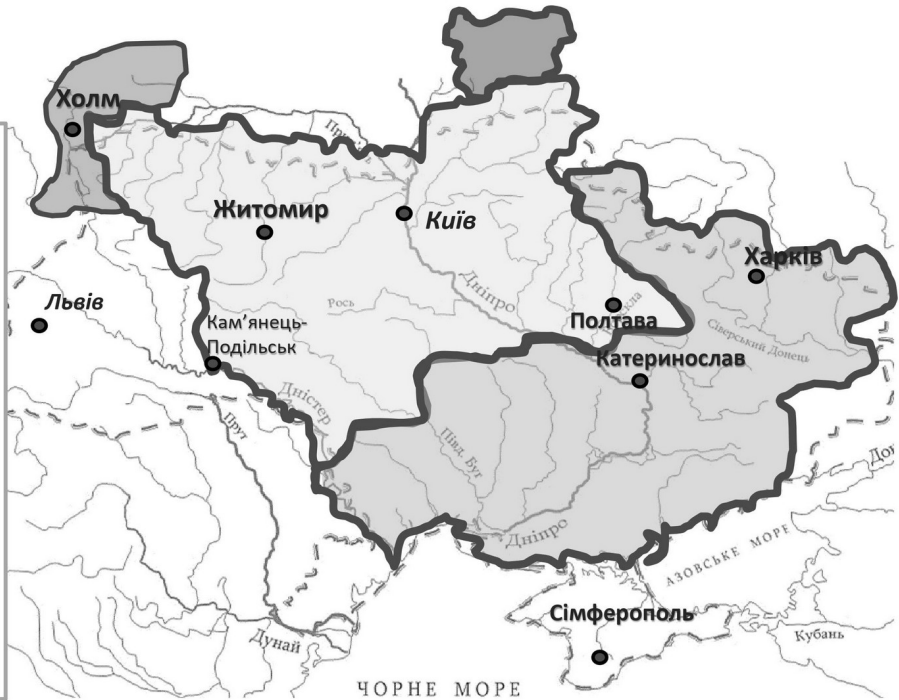

74. Відповідь: радянські псевдореспубліки у 1918 році.

75. Відповідь: Г. 1,2,3.

1. Поширення повноважень Генерального секретаріату відповідно до «Тимчасової інструкції Генеральному секретаріату Тимчасового уряду на Україні».
2. На яку Генеральний секретаріат поширив свою владу після падіння Тимчасового уряду.
3. Передану Українській Народній Республіці за умовами Брест-Литовського мирного договору.

Умовні позначення:
— - межі територій
- - - кордони сучасної України

Г. 1,2,3

76. Яку територію позначено на карті суцільною жирною лінією?

Умовні позначення:
— - межі територій
- - - кордони сучасної України
/// - нейтральна зона

77. Відповідь: 2, 4, 6.

Картосхема дає змогу

2. Визначити кордони Української Держави гетьмана П.Скоропадського.

4. Окреслити район формування українських радянських повстанських дивізій.

6. Визначити один із підсумків переговорів українсько-німецької та радянської делегацій у травні 1918 р.

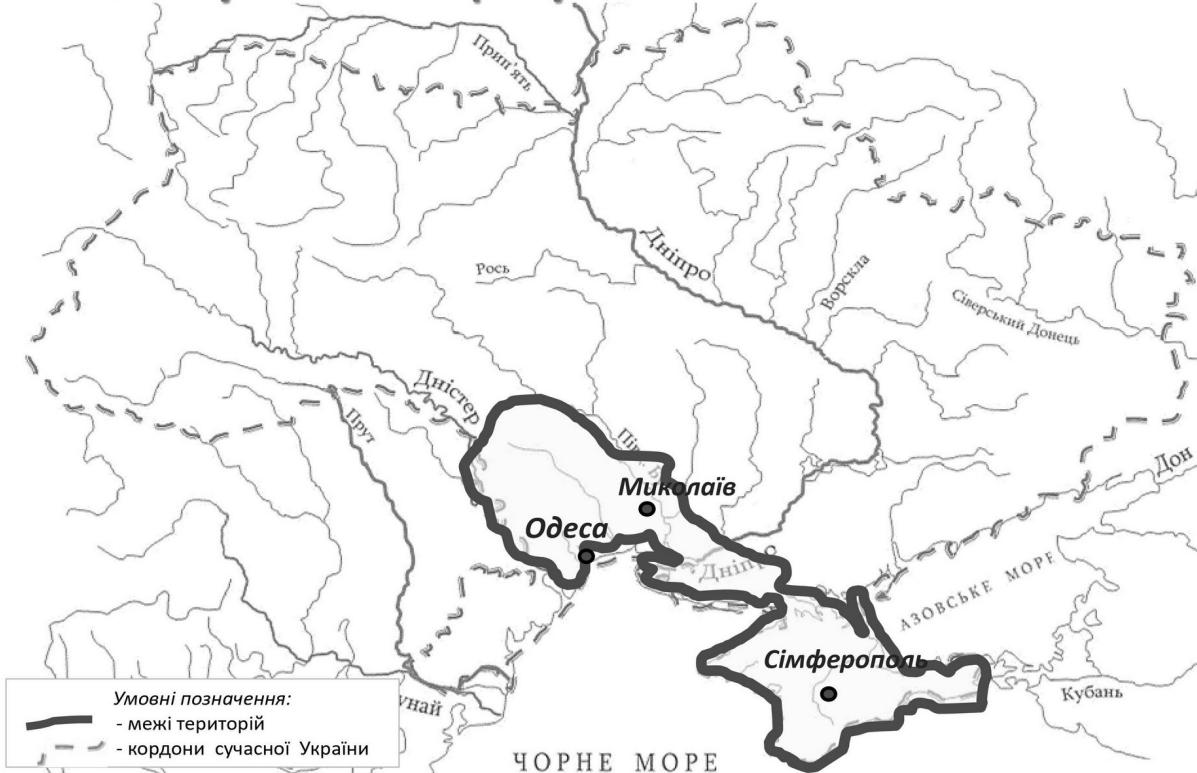
78. Відповідь: територію ЗУНР (Західноукраїнської народної республіки) у 1918 – 1919 рр.

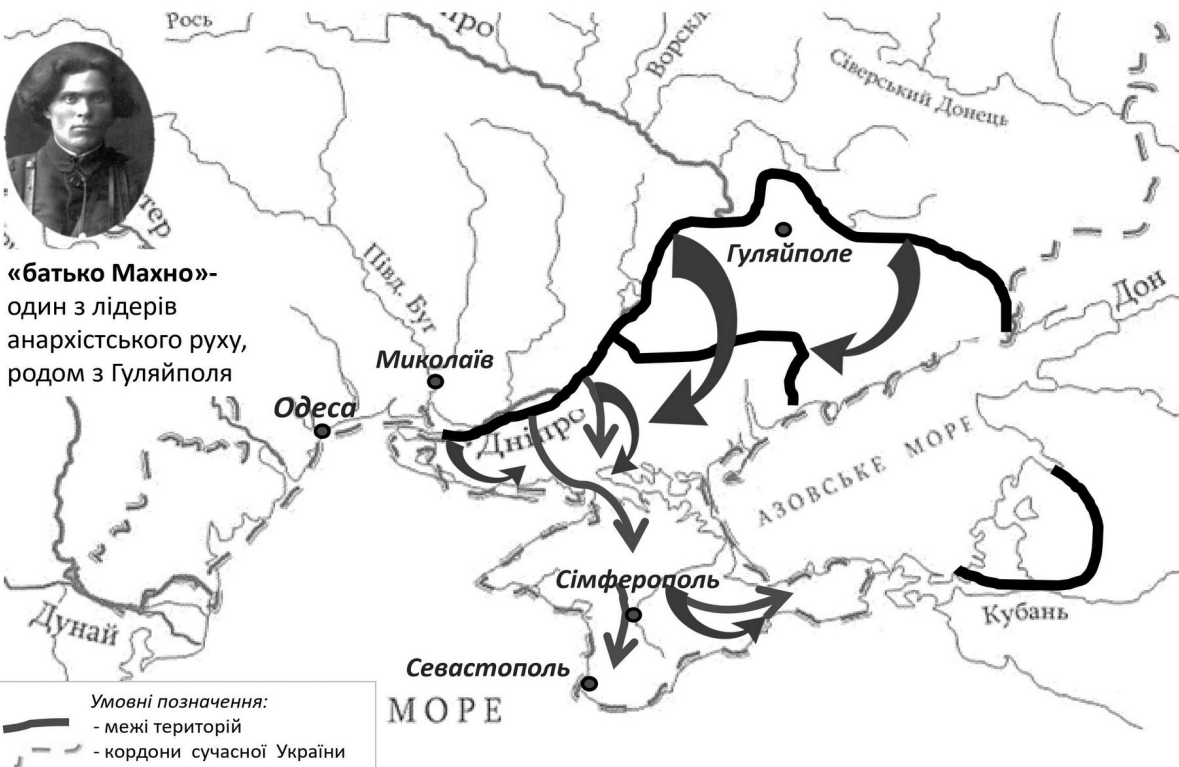
79. Відповідь: червень 1919 р.- Чортківська офензива-контрнаступ військ ЗУНР.

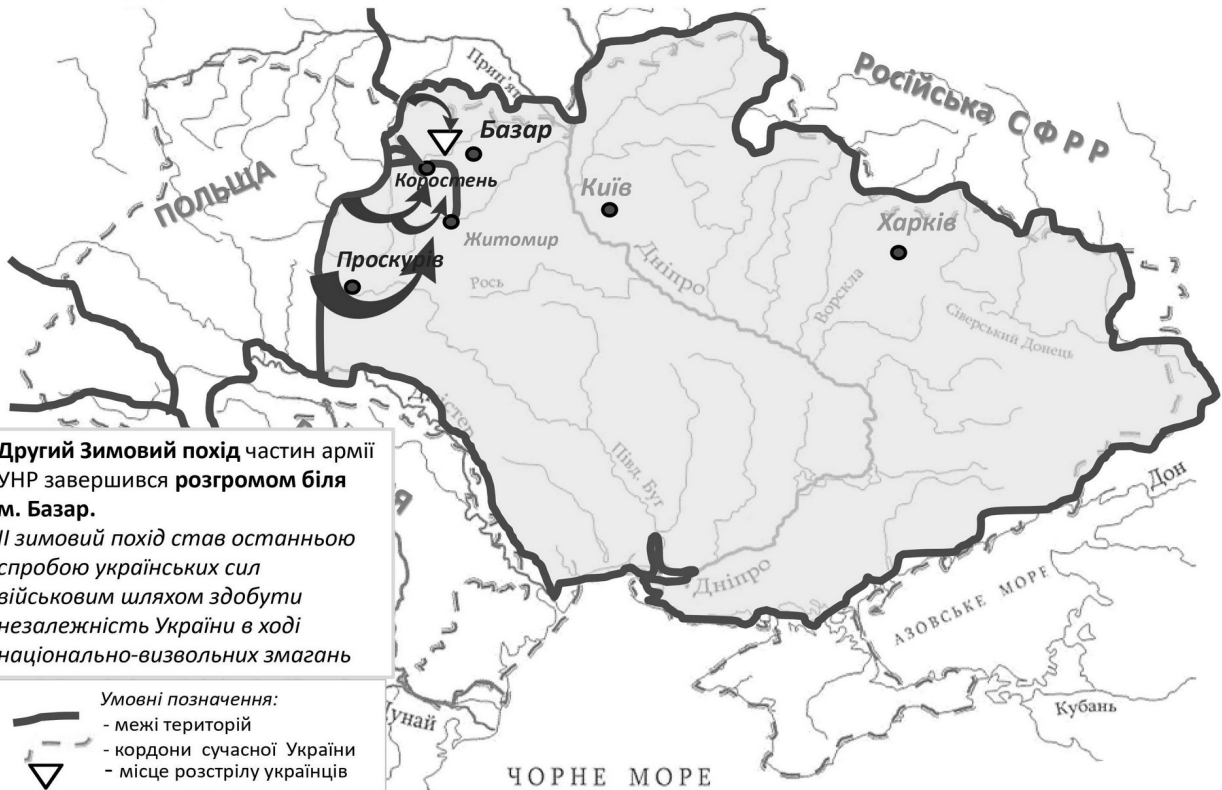
80. Відповідь: територія, яка була окупована військами Антанти у січні 1919 року.

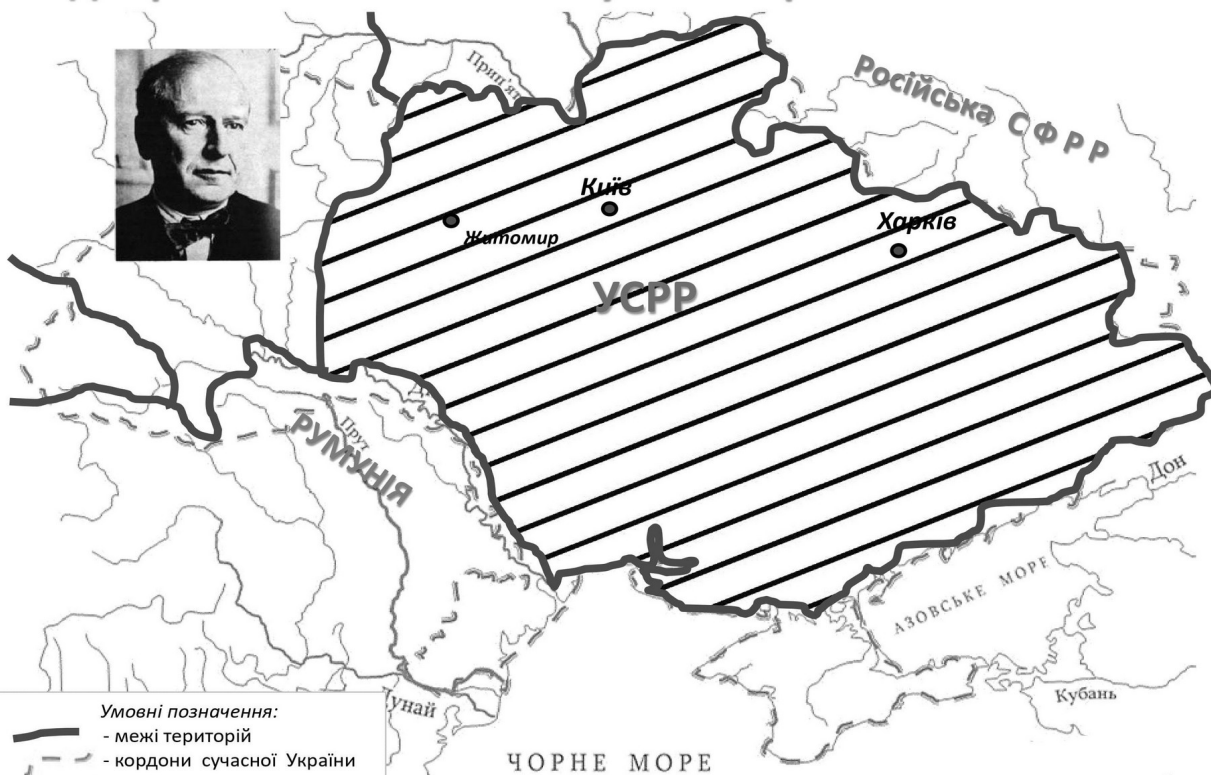
81. Відповідь: 1920р.- розгром військ генерала П. Врангеля Червоною Армією та Н. Махном на Півдні України та в Криму.

82. Відповідь: жовтень–листопад 1921 р.– Другий зимовий похід УНР.

83. Відповідь: Християн Раковський, очолював Раднарком УСРР на початку 1920-х років.

84. Відповідь: Голод 1921–1923 рр., який найбільше охопив південні райони України.

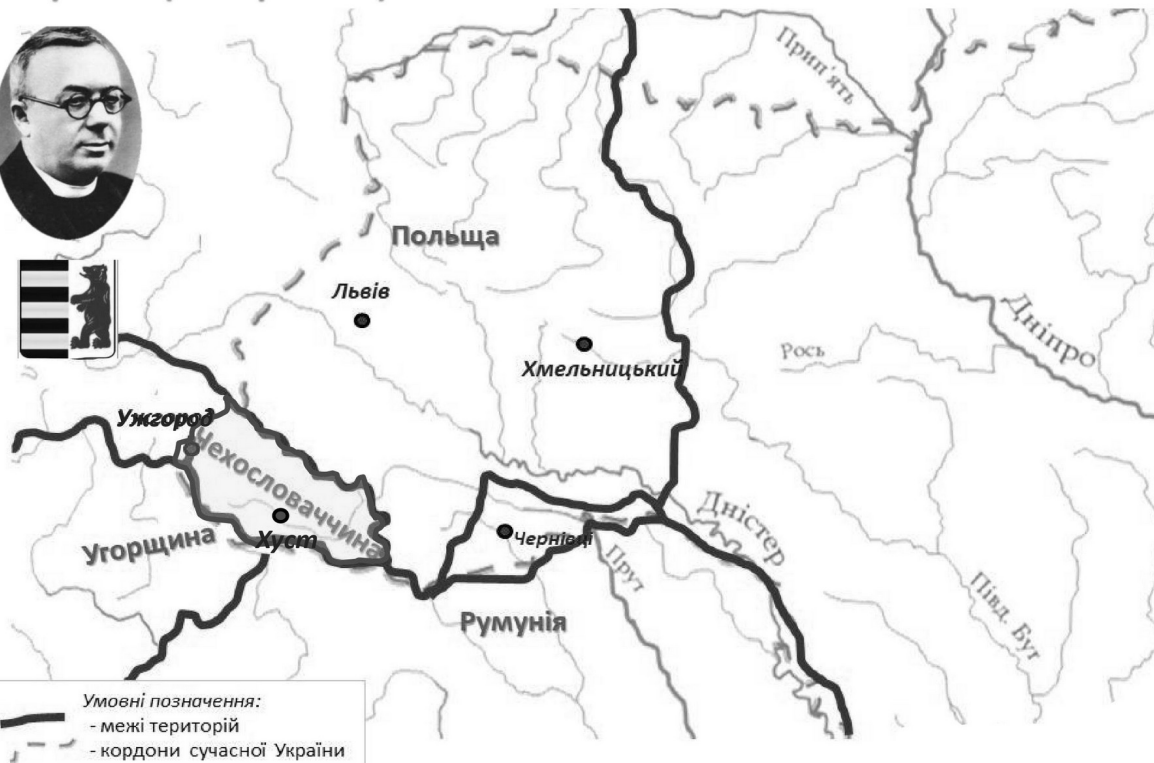
85. Відповідь: територія з найбільшими людськими втратами від Голодомору 1932–1933 рр.

86. Відповідь: «1»- територія МАРСР (Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки) 1924–1940 рр.

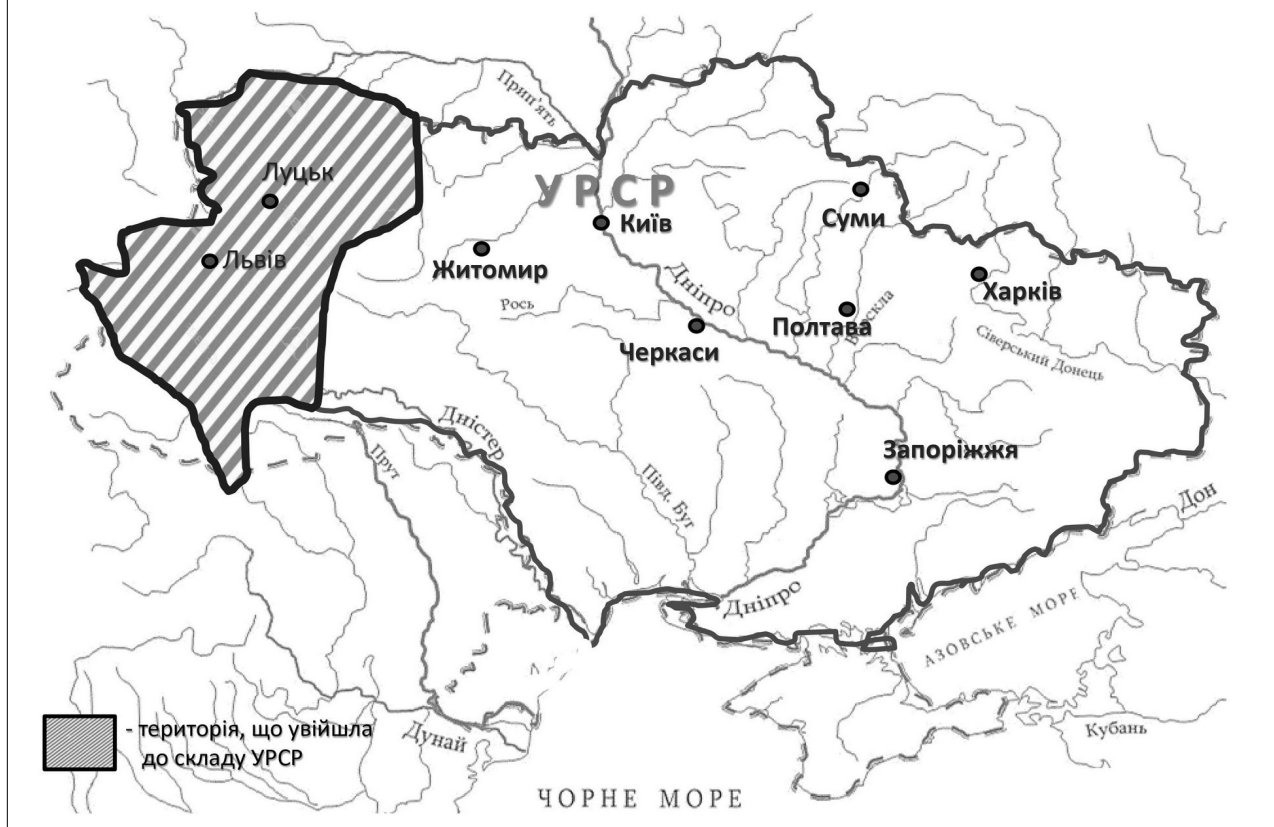
**87. Відповідь: Президентом став Августин Волошин.
15 березня 1939 р. - проголошення незалежності Карпатської України (Закарпаття).**

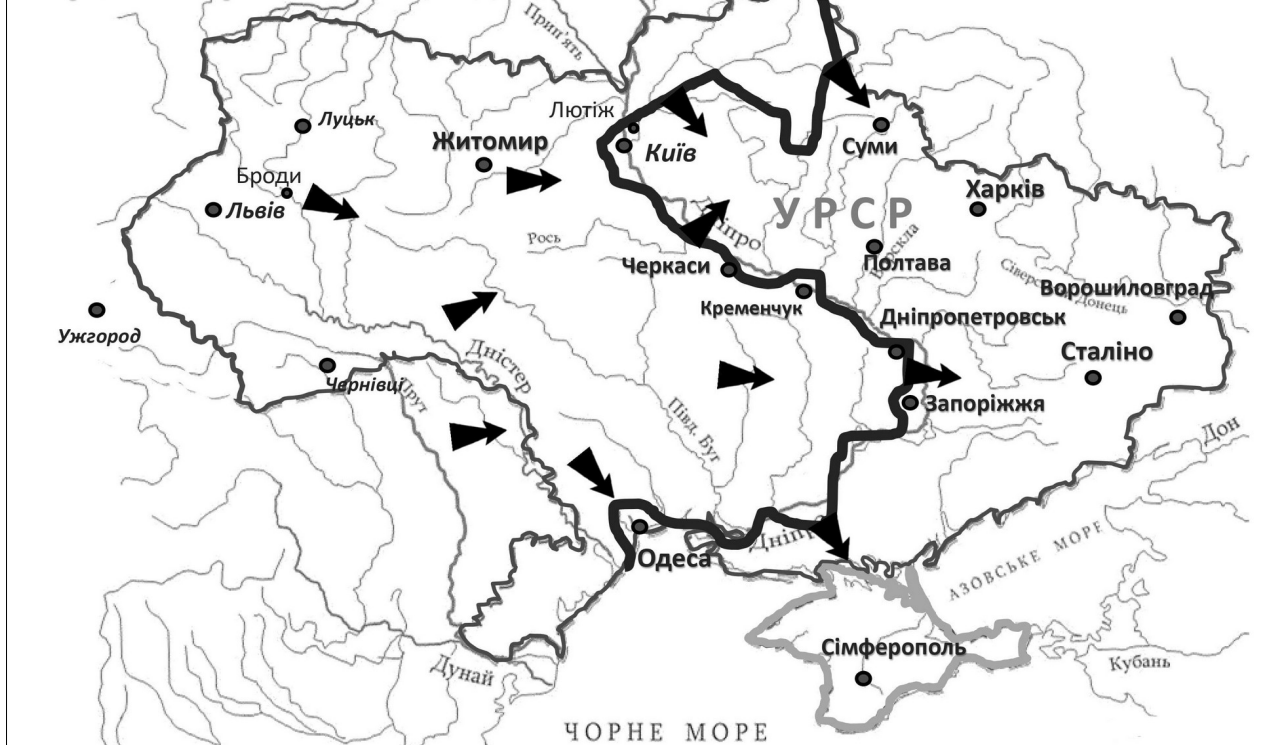
88. Відповідь: цифра «2» – Галичина і Волинь належали Польщі з 1920 -1939 рр.

89. Відповідь: території, що увійли до складу УРСР у 1939 р.

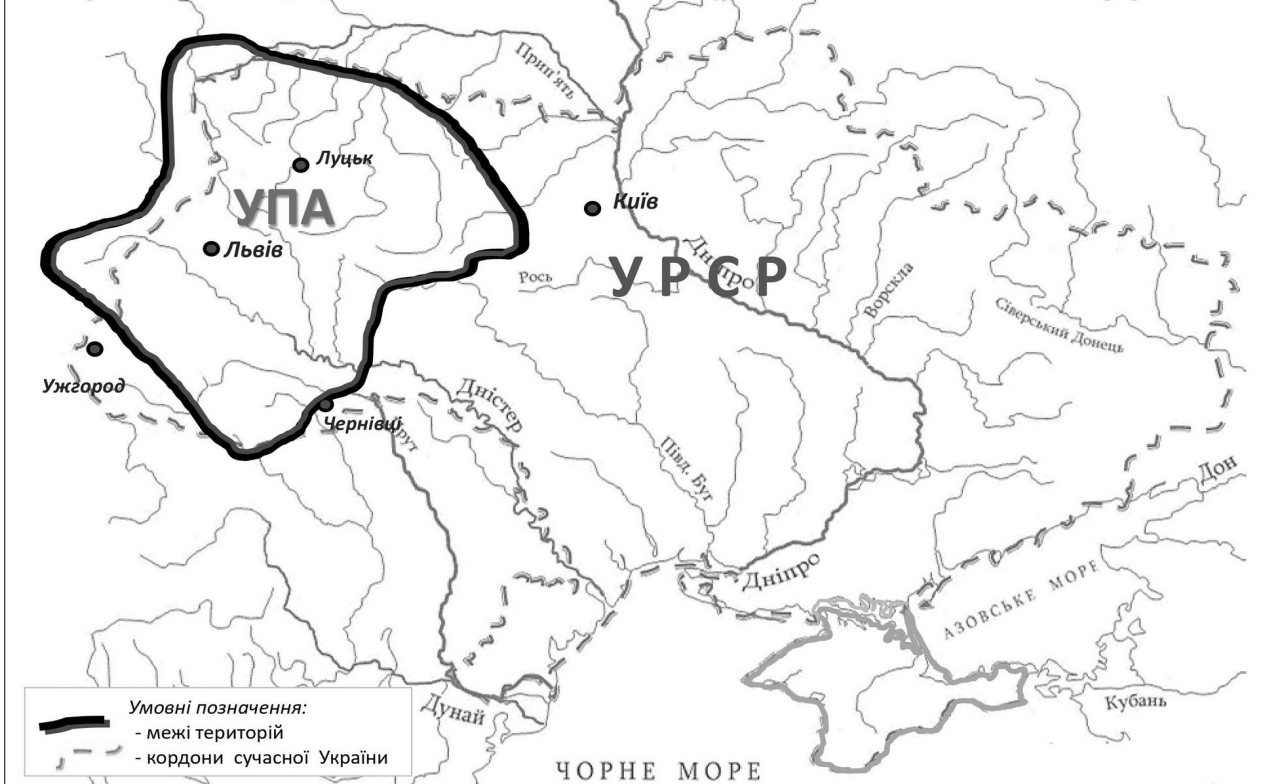
90. Відповідь: станом на 10 вересня 1941 р. - війська Німеччини і Румунії захопили Західну Україну і Правобережжя.

91. Відповідь: 16, 2а, 3в, 4г.

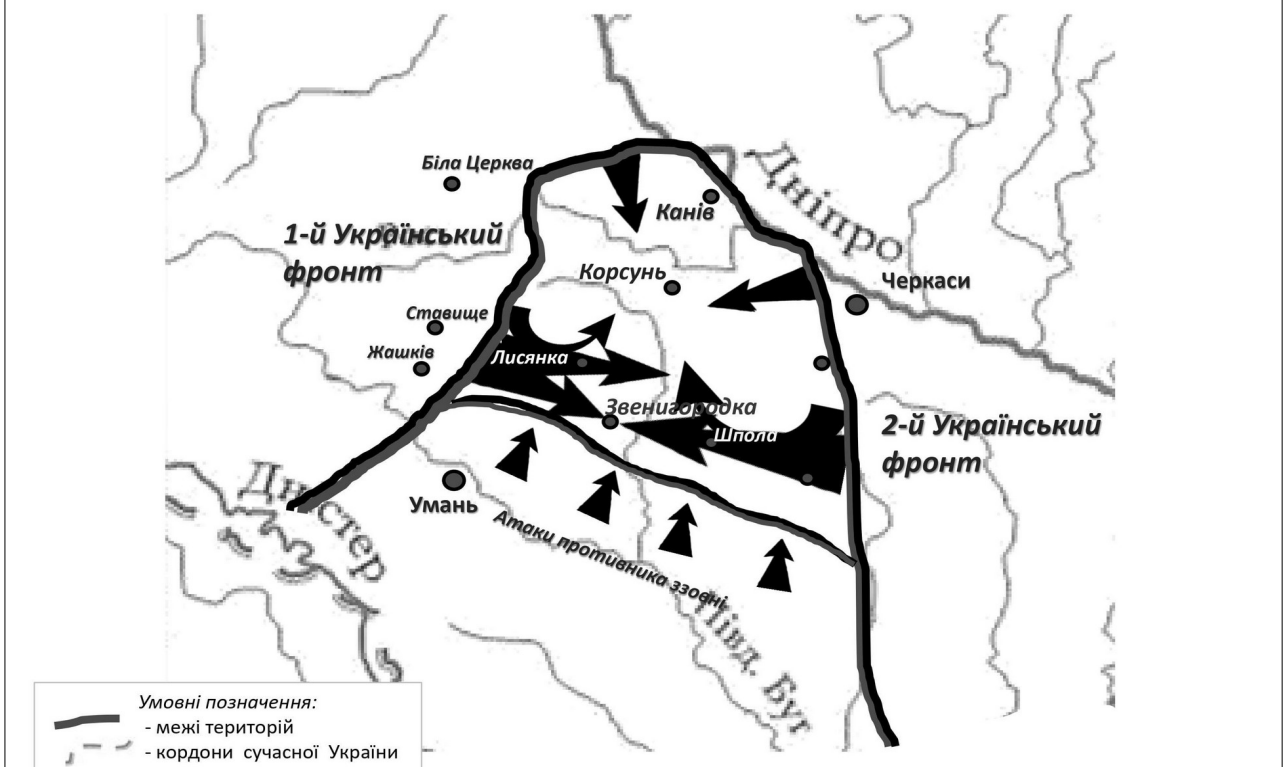
92. Відповідь: райони базування загонів Української повстанської армії (УПА) в 1943-1944 рр.

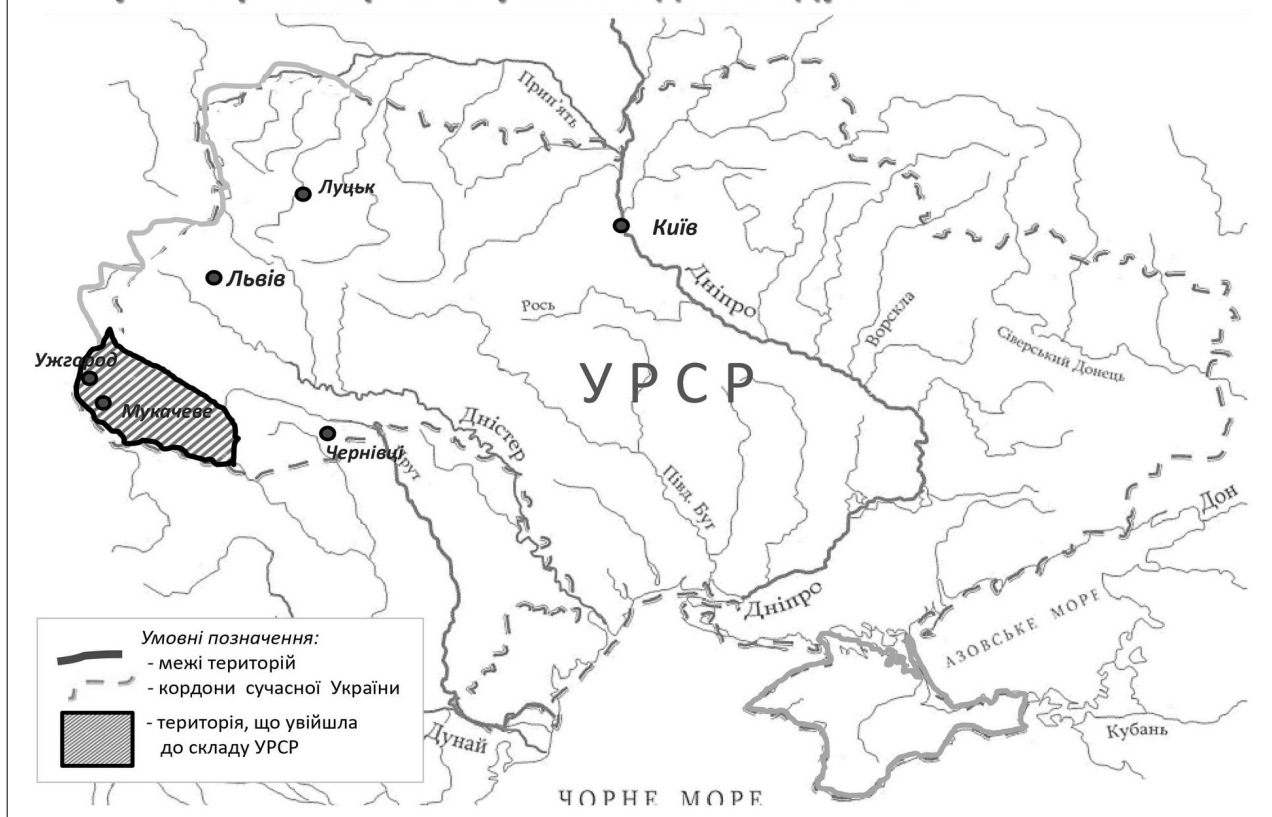
93. Відповідь: 1944 р.– Корсунь-Шевченківська операція.

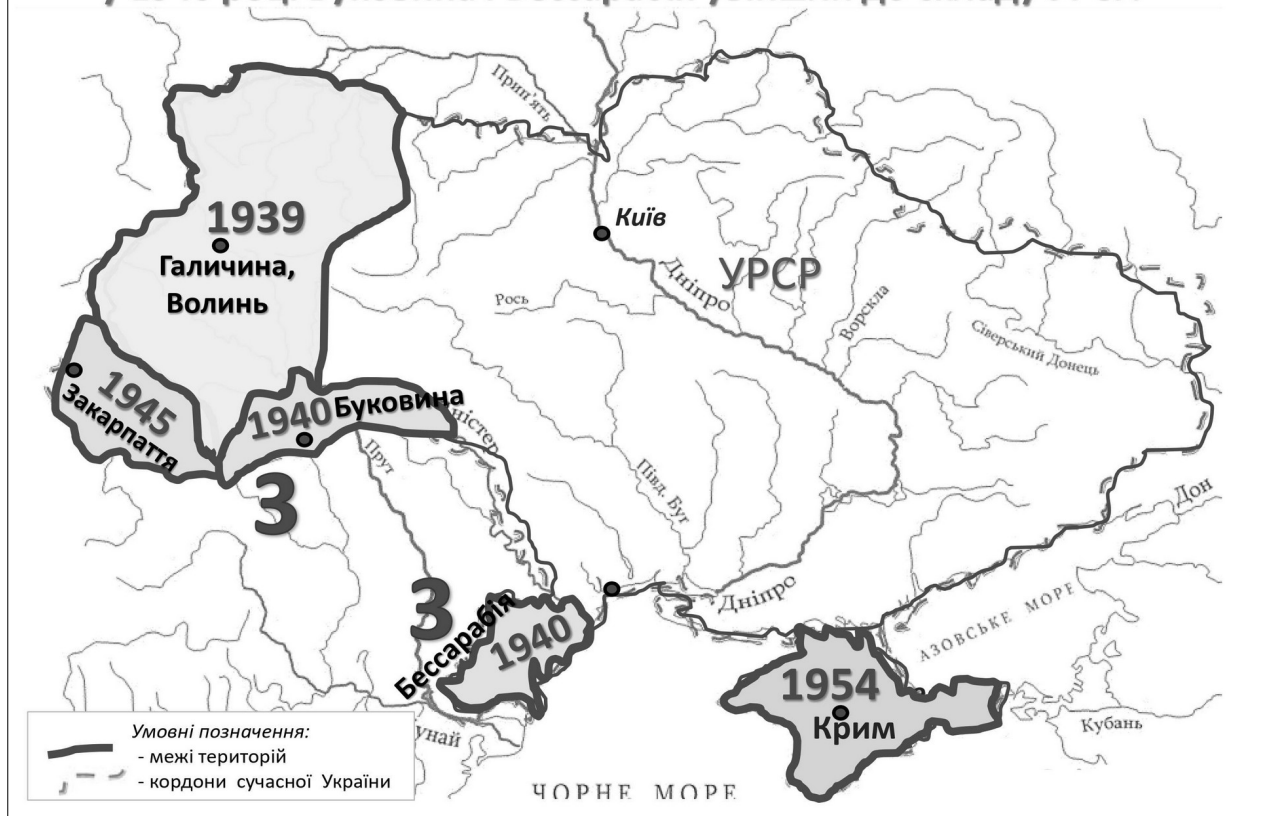
94. Відповідь: 24 січня—17 лютого 1944 р.– Корсунь-Шевченківська операція.

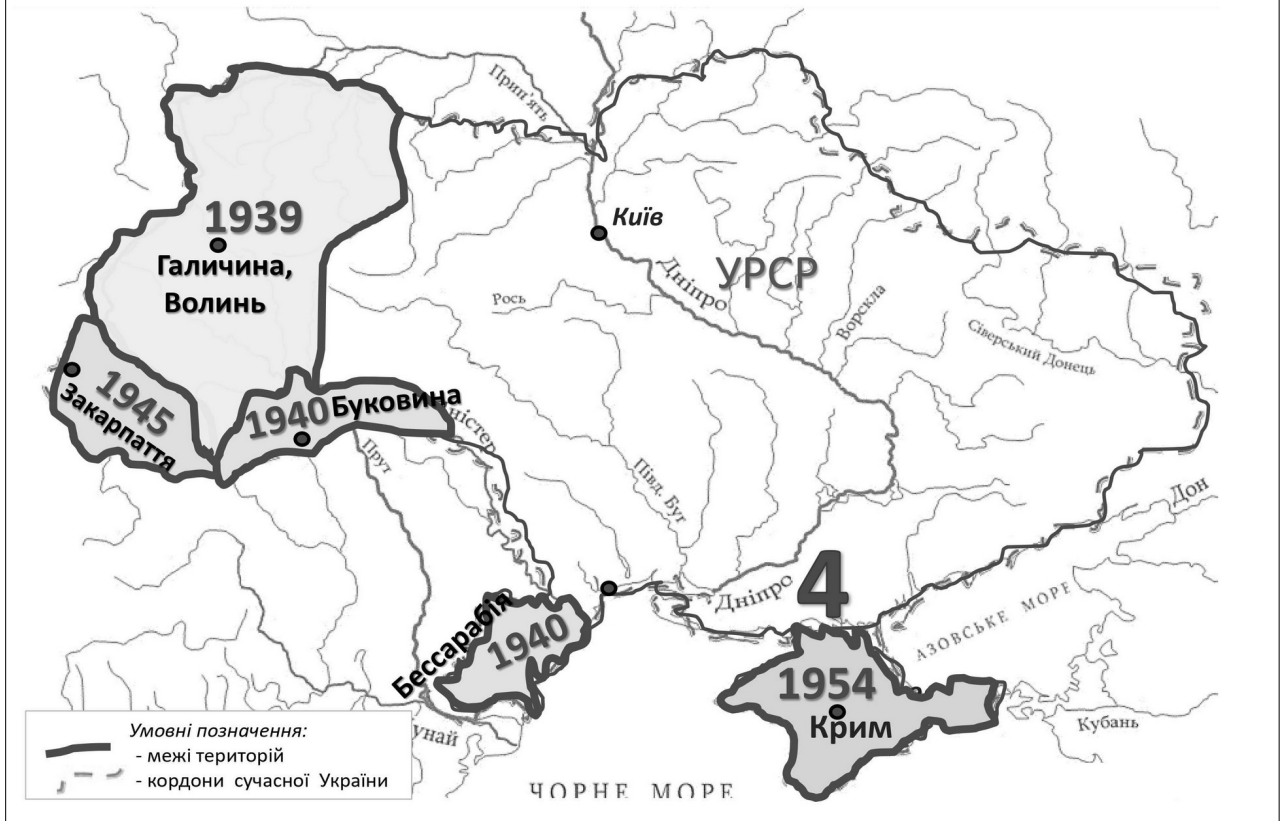
95. Відповідь: на підставі договору між СРСР та Чехословаччиною у 1945 р. Закарпаття увійшло до складу УРСР.

96. Відповідь: цифра «3»- на підставі договору між СРСР та Румунією у 1940 році Буковина і Бессарабія увійшли до складу УРСР.

97. Відповідь: цифра «4»- 1954 року Крим увійшов до складу УРСР.

98. Відповідь: операція «Вісла», квітень-липень 1947 р.

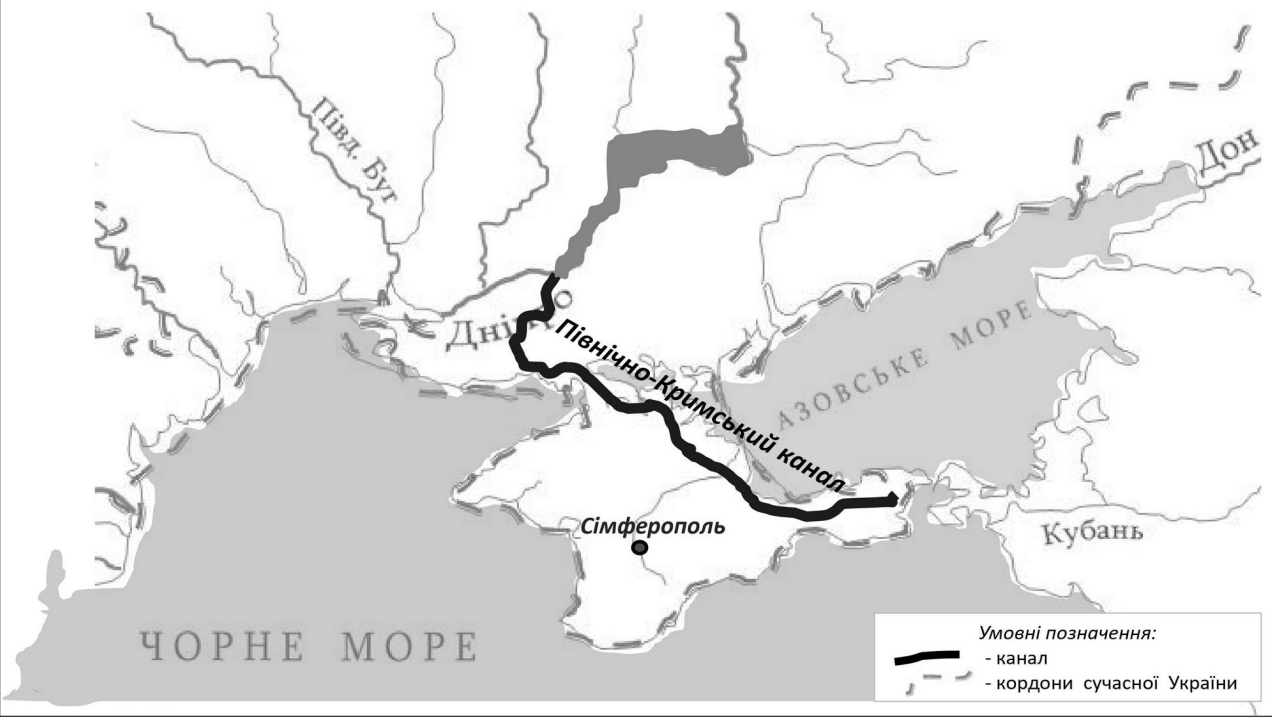
99. Відповідь: 1957 р. – утворення «Раднаргоспів».

органи державного управління, утворені за територіальним принципом, що керували промисловістю та будівництвом у межах економічних районів.

100. Відповідь: з метою поліпшення економічного стану півострова.

Список використаних джерел та літератури

1. Мирошніченко В.О. Предметна компетентність учнів як ключовий орієнтир сучасного навчання історії у школі. *Історія та правознавство*. №32 (132), 2007. С.2-5
2. Мирошніченко В.О. Організація проектної діяльності учнів на уроках історії в 10-му класі. Метод. посібник. / За заг. ред. К. Баханова. Харків. : Вид. група «Основа», 2009. 157 с. (Б-ка журналу «Історія та правознавство». Вип.3 (63))
3. Мирошніченко В.О. Історичні компетентності сучасних десятикласників: моніторинговий аспект. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (педагогічні науки)*. №2. Бердянськ: БДПУ, 2009. 272 с. С. 221-228
4. Мирошніченко В.О. Моніторинг ефективності застосування проектної технології у процесі навчання історії. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (педагогічні науки)*. №3. Бердянськ: БДПУ, 2011. 340 с. С. 192-197
5. Теорія і практика запровадження компетентнісного підходу до навчання історії в школі. Колект. монографія / Баханов К.О., Барнінець О.В., Венцева Н.О., Мирошніченко В.О. та ін. / За заг. ред. проф. К. Баханова. Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2012. 520 с.
6. Мирошніченко В.О. Шляхи формування логічної компетентності під час навчання історії. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (педагогічні науки)*. №4. Бердянськ: БДПУ, 2012. 366 с. С. 202–207
7. Практичні аспекти організації ігрової діяльності учнів на уроках історії. / Авт.-упор. К.О. Баханов. Харків: Вид. група «Основа», 2013. 96 с. Розділ Мирошніченка В.О. С.67 - 90
8. Мирошніченко В.О. Використання сучасних інформаційних технологій: формування мультимедійної компетентності (для спеціальності – Історія). Навч. посіб. / за ред. Баханова К.О. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 296 с.
9. Формування предметних компетентностей засобами проектного навчання. / упор. К.О. Баханов. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 128с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 7 (175)). / Мирошніченко В.О. Розділ «Проектна технологія як засіб формування предметних компетентностей учнів». С.5 - 69
10. Власов В. Методика формування хронологічних та картографічних умінь на уроках історії України. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. №1, 2013. С.36-37

11. Задорожна Л.В. Засади формування просторової компетентності учнів у процесі навчання історії. *Історія та правознавство*. №12, 2015
12. Третьякова О.В. Картографічні вміння як складник просторової компетентності. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін : науково-педагогічний журнал*, № 1 (6), СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2018. С. 3-5
13. Сергієнко М. Використання мережевого геосервісу Google-maps в процесі навчання історії (під час проведення практичних занять на уроках всесвітньої історії в 9 класах). Код доступу URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-merezevogo-geoservisuu-google-maps-v-procesi-navcanni-istorii-pid-cas-provedenna-prakticnih-zanat-na-urokah-vsesvitnoiistorii-v-9-klasah-437001.html>
14. Фідря О. Просторова компетенція та картографічні вміння в шкільних курсах історії. *Історія в школах України*. № 7–8, 2008
15. Фідря О. До питання про зміст, структуру та завдання для перевірки рівня сформованості просторової компетентності як однієї зі складових історичної освіти учнів. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання*. 2012. № 6/7. С. 10–14.
16. Фідря О., Фідря Н. Просторова компетенція та картографічні вміння й навички у курсах шкільної історії. *Історія в школах України*. 2009. № 5. С.17-21
17. Моцак С.І. Формування просторової компетентності учнів засобами історії *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2013. №47. С. 168-172.
18. Чубарова В.І. Формування просторової компетентності учнів під час навчання історії. Код доступу URL: <https://multiurok.ru/files/formuvanniaprostorovoyi-kompietientnosti-uchniv-p.html>
19. Летошко О. Формування в учнів просторової компетентності засобами електронних картографічних джерел. *Історія України. Шкільний світ*. 2011. № 10. С. 13-16.
20. Десятов Д. Формування просторової компетентності учнів у процесі навчання історії. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Історичні науки. 2012. Вип. 17. С. 82–89
21. Пометун О., Гупан Н., Власов В. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.

Корисні інтернет-посилання для вчителя історії

1. <https://mon.gov.ua/ua> – Міністерство освіти і науки України
2. <http://imzo.gov.ua/> – Інститут модернізації змісту освіти
3. <http://history.org.ua/uk> – Інститут історії України
4. <https://uinp.gov.ua/> – Український Інститут Національної Пам'яті
5. <https://holodomormuseum.org.ua/> – Музей Голодомору
6. <https://diasporiana.org.ua/> – DIASPORIANA.ORG.UA
7. <https://www.libraria.ua/> – LIBRARIA – Цифровий архів періодики
8. <https://www.novadoba.org.ua> – Асоціація викладачів історії, громадянознавства та суспільних дисциплін «Нова Доба»
9. https://urok.osvita.ua/history_ukraine/ УРОК.ОСВІТА.UA (Історія України)
10. https://urok.osvita.ua/history_world/ УРОК.ОСВІТА.UA (Всесвітня історія)
11. <https://urok.osvita.ua/social/> УРОК.ОСВІТА.UA (Уроки суспільствознавства)
12. <https://urok.osvita.ua/pravo/> УРОК.ОСВІТА.UA (Правознавство)
13. <https://naurok.com.ua/> ОСВІТНІЙ ПРОЕКТ «На Урок»
14. <https://vseosvita.ua/> Всеосвіта – Національна освітня платформа
15. <https://www.ed-era.com/> EdEra – студія онлайн-освіти
16. <https://besthistorysites.net/> – Best of History Web Sites (англомовний сайт для вчителів історії США)
17. <https://ed.ted.com/search?q=history> – Уроки TED-Ed (англомовний сайт анімованих роликів та мультфільмів про історію)
18. <http://oipopp.ed-sp.net/?q=taxonomy/term/225> Черкаський освітянський портал
19. http://gorodnia-raygimn-vipsd.edukit.cn.ua/metodika/metodika_vikladannya_istorii/ Методичне об'єднання вчителів історії, правознавства та суспільних дисциплін Городнянської гімназії Чернігівської області
20. http://histlab.edukit.kiev.ua/nashi_publicacii/statti/ Публікації Відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України.

ДЛЯ НОТАТОК

Навчальне видання

Володимир Олександрович Мирошніченко

Віталій Вікторович Цикало

**ТРЕНАЖЕР ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
ПРОСТОРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ
НА ОСНОВІ ШКІЛЬНОГО КУРСУ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

Навчально-методичний посібник

Текст публікується за авторською редакцією.

Видавець:

ТОВ «Видавництво „СТАТУС“»

Адреса редакції: Україна, 69057, м. Запоріжжя,
Соборний просп., буд. 158, оф. 249.

моб. +38 (068) 448-11-28, mail@status.zp.ua

<https://status.zp.ua>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції **серія ДК № 5316 від 03.04.2017**

Здано в набір 01•VII•2018. Підписано до друку 15•VII•2018. Формат 60x84 $\frac{1}{16}$. Папір
офсетний № 1.

Друк цифровий. Ум. друк. арк. 6,74. Друк. арк. відбитків 2022,75. Наклад 300 прим.
Замовлення № 11 051/01.2024-А. Ціна договірна.
Термін придатності книжки *необмежений*.

Макет розроблений та віддрукований:
ТОВ «Видавництво „СТАТУС“», тел.: +38 (068) 448-11-28

ISBN 978-617-8040-58-1

